ODBORNÝ BANKOVÝ ČASOPIS
OKTÓBER 2000
ROČNÍK 8

BANKING JOURNAL
OCTOBER 2000
VOLUME VIII

BATEC

NÁRODNÁ
BANKA
SLOVENSKA

NATIONAL
BANK OF
SLOVAKIA

10

VZÁCNE NÁVŠTEVY V NÁRODNEJ BANKE SLOVENSKA

• Guvernér Národnej banky Slovenska Marián Jusko prijal 12. septembra 2000 pri príležitosti nástupu do funkcie veľvyslanca USA v Slovenskej republike Carla Spielvogela. M. Jusko poďakoval veľvyslancovi za pomoc amerických bankových inštitúcií pri budovaní bankového dohľadu v SR a informoval ho o aktuálnom menovom vývoji. Veľvyslanec C. Spielvogel ocenil výsledky, ktoré Slovensko dosiahlo v makroekonomickej oblasti a zdôraznil dôležitosť politickej stability ako nevyhnutnej podmienky pre ďalší vstup zahraničného kapitálu.

• Guvernér NBS Marián Jusko prijal 3. 10. 2000 prezidenta Maďarskej národnej banky Dr. Györgya Surányiho. M. Jusko ho informoval o makroekonomickom vývoji v SR a o aktuálnych otázkach menovej politiky. Maďarský hosť na stretnutí hovoril o stabilizačných opatreniach centrálnej banky a maďarskej vlády, ktoré by mali vytvárať vhodné podmienky pre trvalo udržateľný ekonomický rast.

• Prezident Maďarskej národnej banky (MNB) György Surányi bol 3. 10. 2000 aj hosťom Klubu Hospodárskych novín – HNClubu, kde ho sprevádzal guvernér NBS M. Jusko. Pred viac ako stovkou účastníkov besedy priblížil Dr. G. Surányi priebeh ekonomickej reformy v Maďarsku. Zdôraznil význam prijatia nového legislatívneho rámca pre rýchlu privatizáciu. Následné uplatňovanie zákona o konkurze a vyrovnaní, o bankách, o cenných papieroch, o MNB a o účtovných zásadách síce viedlo v krátkodobom horizonte ku krachu podnikov a k nárastu nezamestnanosti, ale z dlhodobého hľadiska sa to priaznivo prejavilo v lepšom riadení podnikov, zlepšení finančnej disciplíny a v podobe dodržiavania pravidiel obchodných transakcií.

Text: I. Paška, foto: autor a P. Kochan

NA AKTUÁLNU TÉMU

Ing. Anna Pastuchová, PhD.
Úloha centrálnej banky v oblasti dohľadu nad platobnými systémami 2
Tasks of the Central Bank in the Area of Payment Systems Oversight 34

Ing. Tibor Kašiak
Bankový dohľad a stabilita bankového systému 6
Banking Supervision and the Stability of the Banking System 38

Ing. Mgr. Renáta Vokorokosová
Budúcnosť dokumentárneho akreditívu v medzinárodnom obchode 9
The Future of Documentary Letter of Credit in Foreign Trade

Ing. Emília Tóthová, Ing. Antónia Rakúsová
Platobné systémy – vybrané pojmy 12
Payments Systems – Selected Terms

HYPOTEKÁRNE BANKOVNÍCTVO

Ing. Viktória Múčková, CSc.
Hypotekárny úver v európskych krajinách – II. časť 16
Mortgage Loans in Certain European Countries – Part II

Z HISTÓRIE

PhDr. Elena Minarovičová
Unikátne barokové pamiatky kremnických minciarov 19
Unique Baroque Reminders of Kremnica Coiners

Mgr. Miloš Mazúr
Fond hospodárskej samostatnosti/Economic Self-development Fund 22

ATLAS PEŇAZÍ

Gabriel Schlosser
Argentínska republika/Argentina 26

GALÉRIA OSOBNOSTÍ

Marián Tkáč
Rudolf Kubiš 28

Vybrané ukazovatele hospodárskeho a menového vývoja SR 33
Selected Indicators on Economic and Monetary Developments of the SR

1. strana obálky / Front Cover:

Liaty bronz s názvom „Slepý kráľ" o rozmeroch 150 x 160 mm zo zbierkového fondu NBS – Múzea mincí a medailí v Kremnici, vytvorila v roku 1994 slovenská medailérka, kremnická rodáčka (1951), Mária Poldaufová. Je absolventka Strednej umelecko-priemyselnej školy v Kremnici.

Pracuje v umeleckom ateliéri kremnickej mincovne. Po vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 sa stala jednou z popredných tvorcov nových slovenských medailí (Alexander Dubček, M. R. Štefánik, Svätopluk, Blíži sa rok 2000, 50. výročie ukončenia 2. svetovej vojny, 50. výročie SNP a ďalšie). Svoje diela vystavovala na medzinárodnej medailérskej výstave FIDEM v rokoch 1977, 1985, 1990 a prezentovala sa aj na početných kolektívnych výstavách doma i v zahraničí.

'Blind King' was the title given to the depicted cast bronze from collections of the NBS Museum of Coins and Medals at Kremnica, dimensions 150 x 160 mm, made by Slovak medallist Mária Poldaufová. Born at Kremnica in 1951, who studied at the local School of Arts and Crafts and who now works for the atelier of Kremnica Mint. After the coming into existence of the Slovak Republic in 1993, she became one of the most prominent makers of Slovak medals (Alexander Dubček, M. R. Štefánik, Svätopluk, Approaching Year 2000, the Fiftieth Anniversary of the Termination of the World War 2, the Fiftieth Anniversary of the SNP Uprising, and many others). She has exhibited at FIDEM international exhibition of medals in 1977, 1985, and 1990, and has been present at numerous exhibitions in Slovakia and abroad.

PhDr. Elena Minarovičová

BIATEC
Odborný bankový časopis
október 2000

Vydavateľ / Published by:
Národná banka Slovenska
National Bank of Slovakia

Redakčná rada / Editorial Council:
Ing. Marián Jusko, CSc. (predseda),
Mgr. Soňa Babincová, PhDr. Eva Barlíková, Ing. Adam Celušák, CSc.,
Prof. Ing. Irena Hlavatá, CSc.,
Ing. Štefan Králik, Ing. Jozef Kreutz,
Doc. Ing. Jozef Makúch, PhD.,
Ing. Gabriela Miklošová, Ing. Miroslav Marenčík, Ing. Pavol Ochotnický, CSc.,
Doc. Ing. Anna Pilková, CSc. MBA,
Ing. Monika Siegelová,
Doc. Dr. Ing. Vladimír Valach

Redakcia / Editorial Staff:
šéfredaktorka / Editor in Chief
Mgr. Soňa Babincová ☎ 5953 3542
zástupkyňa šéfredaktorky / Editor
Ing. Alica Polónyiová ☎ 5953 3544
výtvarná redaktorka / Graphics Editor
Anna Chovanová ☎ 5953 3543

Adresa redakcie / Editorial Office:
Národná banka Slovenska
redakcia BIATEC
Štúrova 2, 813 25 Bratislava
tel.: 5953 3542, 5953 3543, 5953 3544,
tel./fax: 529 68 524
Internet: http://www.nbs.sk

Objednávky na inzerciu prijíma redakcia / Advertising Office: ☎ 5953 3543

Počet vydaní: 12-krát do roka

Cena výtlačku:
19,10 Sk vrátane DPH + poštovné

Ročné predplatné:
229 Sk vrátane DPH + poštovné

Tlač / Printed by:
i + i print, spol. s r.o.
Mlynské Luhy 27, 821 05 Bratislava

Predplatné a distribúciu zabezpečuje a reklamácie prijíma / Subscription:
Privátna novinová služba, a. s.,
Záhradnícka 151, 829 81 Bratislava 25,
prevádzka Expedičné stredisko
PNS, a. s., Košická 1,
813 80 Bratislava 1

Termín odovzdania rukopisov:
2. 10. 2000

Dátum vydania: 16. 10. 2000

Registračné číslo: MK SR 698/92
ISSN 1335 - 0900

Foto na obálke: Mikuláš Červeňanský

ÚLOHA CENTRÁLNEJ BANKY V OBLASTI DOHĽADU NAD PLATOBNÝMI SYSTÉMAMI

Ing. Anna Pastuchová, PhD.
Národná banka Slovenska

Motto: Kľúčovú úlohu v platobných operáciách na celom svete hrajú banky.

Platobný systém versus implementácia menovej politiky

Moderné centrálne banky sa v súčasnom období začínajú intenzívne zaoberať dohľadom nad platobnými a zúčtovacími systémami[1] finančných inštitúcií, najmä v záujme zabezpečenia stability finančného systému krajiny a implementácie menovej politiky. Dohľad nad platobnými a zúčtovacími systémami sa takto stáva jednou z kľúčových funkcií centrálnych bánk, ktorého cieľom je zabezpečiť hladké a efektívne fungovanie platobných systémov. Pokúsme sa objasniť príčiny sústredenia centrálnych bánk na túto kľúčovú funkciu.

Po prvé, jednou z najvýznamnejších funkcií centrálnej banky v trhovej ekonomike je vykonávanie menovej politiky. Platobný systém je prostriedkom umožňujúcim implementáciu menovej politiky. V tomto prípade si platobný systém[2] možno predstaviť ako transportný kanál, jednoducho dopravnú cestu, cez ktorú sa presúvajú peniaze z centrálnej banky do finančných inštitúcií a naopak v záujme implementácie cieľov menovej politiky. Ak platobný systém nefunguje správne, je veľmi obtiažne pre centrálnu banku efektívne vykonávať menovú politiku. Národná banka Slovenska realizuje presuny peňazí v bankovom sektore prostredníctvom medzibankového platobného systému, ktorý prevádzkuje spoločnosť Bankové zúčtovacie centrum Slovenska, a. s. (ďalej len BZCS, a. s.). Mechanizmus, ktorý to umožňuje je jednoduchý. Každá banka so sídlom v SR má uložené peňažné rezervy v Národnej banke Slovenska. I keď majú tieto peňažné rezervy viacero funkcií[3], v našom systéme využívame časť týchto rezerv na krytie bezhotovostných medzibankových platieb. Banky dávajú pokyny na vykonanie platobných operácií priamo spoločnosti BZCS, a. s., ktorá platby eviduje na operačných účtoch bánk v BZCS, a. s. Národná banka Slovenska zasa zabezpečuje krytie týchto platieb reálnymi peniazmi uloženými u nej bankami v podobe peňažných rezerv. Aj keď centrálna banka na realizáciu cieľov menovej politiky používa viaceré menové nástroje, konečné výsledky operácií Národnej banky Slovenska s bankami sa prejavia na účtoch rezerv bánk. V prípade, že ide o dodávanie likvidity do bankového sektora, účet rezerv bánk sa zvýši, v opačnom prípade, ak centrálna banka používa sterilizačné nástroje, účet rezerv bánk sa zníži. Na uvedenom výslednom efekte sa však môžu podieľať viaceré operácie centrálnej banky s bankami, akými sú najmä REPO obchody s jednodňovou alebo dlhšou dobou splatnosti, obchody s devízami a cennými papiermi (graf č. 1). Banky ukladajú peňažné rezervy na účty centrálnej banky hlavne s cieľom dodržať povinnú výšku rezerv stanovenú predpismi Národnej banky Slovenska. Zároveň s povinnosťou dodržať minimálnu výšku rezerv musia banky riadiť aj významnú časť týchto rezerv (angl. excess reserves) pre krytie platobného styku. Banky sa snažia minimalizovať objem rezerv uložených v centrálnej banke na nevyhnutnú úroveň z dôvodu nízkeho úročenia rezerv a tým vzniku dodatočných nákladov banky.

Po druhé, jednou z hrozieb zrútenia stability finančného systému je tzv. systémové riziko. Podstatou tohto rizika je zlyhanie jedného z účastníkov platobného systému, ktorý nie je schopný splniť si svoje záväzky (t. j. uskutočniť platbu), a tak spôsobí ďalšiemu účastníkovi platobného systému čakajúcemu na platbu obdobný problém. Zauzlením systému z dôvodu zastavenia vzájomných platieb účastníkov sa spustí reťaz tzv. domino-efektu, ktorý podľa rozsahu môže spôsobiť aj narušenie stability finančných inštitú-

[1] Pojem dohľad nad platobnými systémami (angl. payment systems oversight) nekorešponduje s definíciou bankového dohľadu a v reálnej praxi tento dohľad spadá pod oblasť riadenia a monitorovania platobných systémov odbornými útvarmi platobného styku centrálnej banky. Tieto útvary stanovujú regulačné pravidlá činnosti platobného systému (angl. payment policy), za akých sa bude prevádzkovať platobný systém v danej krajine.

[2] V odbornej praxi sa platobný systém charakterizuje ako hotovostný platobný systém (angl. cash payment systems) a bezhotovostný platobný systém (angl. cashless payment systems). V našom článku vychádzam z bezhotovostného platobného styku, nakoľko hotovostný platobný systém centrálnej banky sa vo vzťahu k bankovému sektoru využíva len na dotácie a odvody hotovosti komerčnými bankami.

[3] Peňažné rezervy bánk (pasíva centrálnej banky) majú tri základné funkcie: 1. povinné minimálne rezervy bánk, 2. prostriedky na krytie platobného styku, 3. ostatné vklady (napr. na výber hotovosti).

Graf č. 1 Výsledný efekt použitia rezervných účtov bánk v BZCS, a. s.

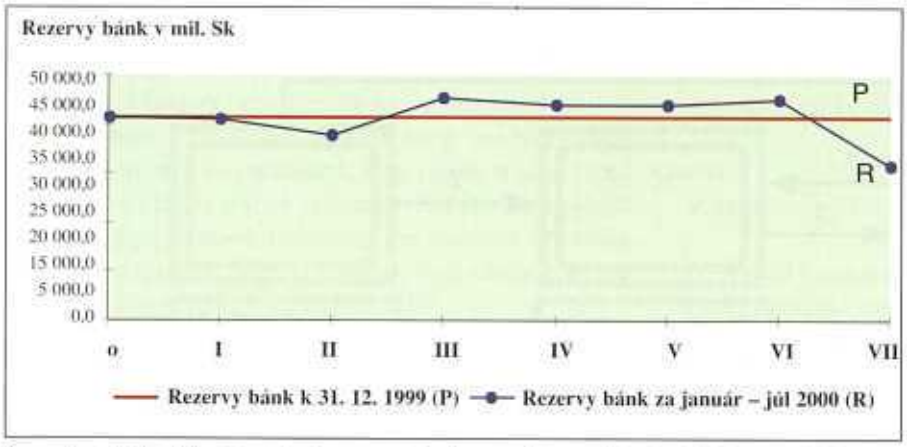

Legenda: Východiskové peňažné rezervy v bankovom sektore uložené v NBS k 1. 1. 2000 predstavovali sumu vo výške 41,432 mld. Sk (P). Vzhľadom na to, že peňažné rezervy sa používajú aj na krytie medzibankového platobného styku, môžu byť do ich výšky v BZCS, a. s., uvoľňované bezhotovostné platby medzi bankami. Krivka (R) takto predstavuje výšku peňažných rezerv bánk určených aj na krytie platobných transakcií v BZCS, a. s., v jednotlivých mesiacoch roku 2000. Oscilovanie krivky (R) okolo priamky (P) charakterizuje výsledný efekt dodávania a sťahovania peňazí z bankového sektora najmä prostredníctvom menových nástrojov centrálnej banky v uvedenom období roku 2000.

cií a trhov, čo v konečnom dôsledku ovplyvní reálnu ekonomiku. O aké množstvo peňazí pretekajúcich platobnými systémami ide, možno názorne ilustrovať aj na príklade platobného a zúčtovacieho systému finančných inštitúcií v SR. Každý deň sa v BZCS, a. s., v SR zúčtujú transakcie blízke hodnote 57 mld. Sk, čo reprezentuje 7 % ročného HDP. Na celkové dokreslenie informácie možno uviesť aj údaje za euro-zónu, kde je celková denná hodnota platieb blízka hodnote 1500 mld. EUR, čo reprezentuje skoro 25 % jej ročného HDP.

Po tretie, centrálne banky sa sústreďujú aj na efektívnosť platobných systémov a bezpečnosť platobných inštrumentov používaných verejnosťou. Uvedené predstavuje síce iba doplnkové funkcie stability daného systému, ale dôvera používateľov k platobnému systému a k používaným platobným nástrojom v konečnom dôsledku zabezpečuje aj dôveru verejnosti v danú menu.

Z predchádzajúceho vyplýva, že dohľad na platobnými a zúčtovacími systémami sa stáva jednou z podstatných funkcií centrálnych bánk, keďže je priamo spojený s jadrom jej funkcií, t. j. s definovaním a implementáciou menovej politiky s cieľom zabezpečiť cenovú stabilitu, stabilitu finančného systému a zdravie meny, ako aj dôveru verejnosti v danú menu. Do obdobia 80-tych rokov nebol dohľad nad platobnými systémami explicitne stanovený v právnych ustanoveniach a bol väčšinou vykonávaný centrálnou bankou ako autoritou v oblasti platobných systémov. V rámci krajín Európskej únie bol implementovaný v štatúte Európskeho systému centrálnych bánk právny akt, ktorý považuje dohľad nad platobnými systémami za jednu zo základných úloh Eurosystému, zahrňujúcu pravidlá regulácie aj v oblasti národných platobných systémov.

Úloha Národnej banky Slovenska v oblasti dohľadu nad platobným systémom

Slovenská republika má jeden medzibankový platobný systém SIPS[4]. Tento systém zabezpečuje od roku 1993 platobný styk medzi účastníkmi systému, ktorými sú banky, Národná banka Slovenska a nebankové inštitúcie. Operátorom systému, cez ktorého prechádzajú všetky jednotlivé platby medzi účastníkmi systému SIPS je BZCS, a. s. O rozsiahlosti systému svedčia údaje o počte zúčtovania transakcií medzi bankami, ktoré dosahujú v priemere denne výšku 520 tis. transakcií, pričom doterajšie maximum je 1 240 tis. transakcií za deň. Zúčtovacím agentom systému SIPS je Národná banka Slovenska, ktorá zabezpečuje účtovanie už len výsledných, vzájomne započítaných platieb (tzv. clearing platieb) medzi bankami na účtoch účastníkov, vedených v účtovných knihách centrálnej banky. Platobné operácie Národnej banky Slovenska súvisiace s výkonom menovej politiky majú prioritu pred všetkými ostatnými platbami. Zúčtovanie platieb medzi účastníkmi systému SIPS musí byť vždy kryté, teda vzájomné zúčtovanie platieb nemôže vykázať debetnú pozíciu.

Legislatívnou základňou, ktorá autorizuje aktívnu úlohu centrálnej banky v oblasti dohľadu nad platobnými systémami je zákon o Národnej banke Slovenska č. 566/1992 Z. z. V tomto zákone je uvedené, že Národná banka Slovenska s cieľom zabezpečiť stabilitu meny „koordinuje platobný styk a zúčtovanie bánk a stará sa o ich plynulosť a hospodárnosť" (§ 2). Pokiaľ ide o špeciálne ustanovenia ohľadne krytia platieb, tak tieto nie sú explicitne zakotvené v zákone o Národnej banke Slovenska. Opierame sa však o zákonné ustanovenie, podľa ktorého Národná banka Slovenska môže požadovať, aby banky mali na jej účte uloženú časť svojich zdrojov vo forme povinných minimálnych rezerv (§ 20). Následne na toto ustanovenie má centrálna banka s komerčnými bankami uzavretý zmluvný vzťah o vedení účtu peňažných rezerv, kde je krytie platieb

[4] Skrátený názov SIPS je oficiálnym názvom medzibankového platobného systému v SR (angl. Slovak Interbank Payment Systems). Tento automatizovaný medzibankový platobný systém je prevádzkovaný Bankovým zúčtovacím centrom Slovenska, a. s., a účastníckymi bankami a inštitúciami v SR. BZCS, a. s., je privátna inštitúcia vo vlastníctve účastníkov systému. V súčasnosti je do systému zapojených 27 účastníkov a patria sem aj významné nebankové inštitúcie, neformálne nazývané tretie strany, ktorými sú Burza cenných papierov v Bratislave, a. s., a Autorizačné centrum Slovenska, a. s.

Obrázok č. 1 Ako funguje platobný systém SIPS

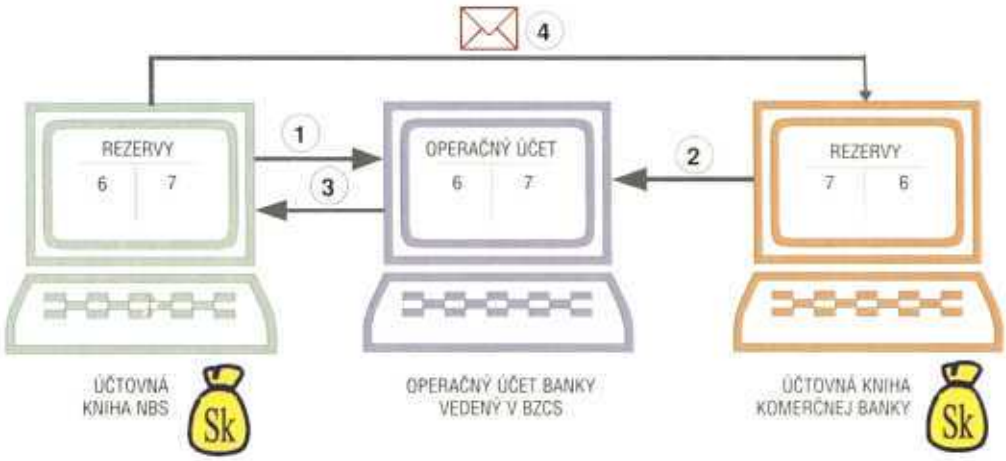

Legenda: Komerčná banka má uložených 7 mld. Sk rezerv v Národnej banke Slovenska, čo je zaznamenané v účtovných knihách NBS ako pasívum a v komerčnej banke ako aktívum.
Operácia č. 1. NBS nastaví limit na operačnom účte v BZCS, a. s., vo výške 7 mld. Sk.
Operácia č. 2. Komerčná banka dáva v priebehu clearingového dňa BZCS, a. s., príkazy na úhradu platieb iným bankám. Na konci dňa je výsledné saldo platobných transakcií v prospech iných bánk vo výške 6 mld. Sk (poznamenávame, že za uvedenou sumou sa skrývajú tisíce platobných transakcií).
Operácia č. 3. BZCS, a. s., poskytne Národnej banke Slovenska informáciu o výslednom salde platobných transakcií danej banky. NBS zúčtuje krytie platieb vo výške 6 mld. Sk na farchu účtu peňažných rezerv banky.
Operácia č. 4. O výške stavu peňažných rezerv banky na konci dňa (1 mld. Sk) informuje NBS príslušnú banku výpisom z jej účtu.

prostriedkami účtu peňažných rezerv banky už priamo zmluvne zakotvené.

Pre hladké a efektívne fungovanie platobných systémov je jednou zo základných podmienok zabezpečenie dostatočnej likvidity počas zúčtovania platobných transakcií. V systéme SIPS nie je dovolené, aby banka počas dňa zúčtovania platobných transakcií vykázala debetnú pozíciu (nanajvýš môže byť pozícia rezerv banky nulová). V prípade, že banka nemá dostatok prostriedkov na krytie platieb, nastupujú klasické operácie bánk na peňažnom trhu. Jedným z najpoužívanejších nástrojov na zabezpečenie likvidity banky sú REPO obchody, ktoré zabezpečia likviditu banky prevodom peňazí oproti založeniu jej cenných papierov. Na zabezpečenie dostatočnej likvidity bánk v systéme SIPS slúži čas od 11.30 hod. do 13.00 hod. Tento časový priestor majú banky vyčlenený na vzájomné obchody, najmä pre dosiahnutie želaného stavu peňažných rezerv banky. V čase o 13.00 hod. sú všetky platobné transakcie bánk finálne a neodvolateľne zúčtované, pričom nekryté transakcie sú bankám vrátené ako nezúčtované.

Obrázok č. 2 Operačné hodiny platobného systému SIPS

Ako sme už uviedli, platobné transakcie sú zúčtované oproti účtom rezerv bánk. Účastníci platobných systémov stoja vždy pred otázkou, akú výšku peňažných prostriedkov potrebujú na krytie bezhotovostných platobných transakcií. Niektoré centrálne banky, medzi ktoré patrí aj Národná banka Slovenska, na tieto účely používajú prostriedky peňažných rezerv bánk. Časť týchto rezerv, ktorá sa použije na krytie platieb je označovaná ako „pracujúce" peniaze (angl. working balances). Pre každého účastníka platobného systému existujú v zásade štyri zdroje získania peňazí na krytie platieb v systéme SIPS:

1. Peňažné rezervy bánk uložené v Národnej banke Slovenska
2. Poskytnutie úveru Národnou bankou Slovenska
3. Prijaté platby od ostatných bánk
4. Pôžičky od ostatných bánk prostredníctvom medzibankového peňažného trhu

Prvé dva komponenty zdrojov (uvedené pod bodom 1 a 2) majú priamy vplyv na súhrnnú celkovú likviditu poskytnutú danému platobnému systému zvonka (angl. outside money). Ostatné dva komponenty zdrojov (uvedené pod bodom 3 a 4) majú vplyv len na prerozdelenie existujúcej likvidity medzi účastníckymi bankami. Keby totiž účastníkmi platobného systému boli len komerčné banky, nedošlo by k zmene úhrnnej likvidity systému, keďže platba, ktorá by sa odpísala jednej banke, by sa druhej v rovnakej výške pripísala a objem likvidity v platobnom systéme by zostal nezmenený. Jedinou bankou, ktorá ovplyvňuje agregátnu likviditu systému tzv. peniazmi zvonka je Národná banka Slovenska. V prípade krátkodobých problémov banky s likviditou sa v platobných systémoch používajú kolateralizované lombardné úvery (angl. call money). Z preventívnych dôvodov, aby sa zabránilo častému používaniu týchto peňazí na refinancovanie bánk, je lombardná sadzba vyššia ako úrokové sadzby na peňažnom trhu. Pozrime sa, ako pracovali rezervné peniaze na účely platobného styku v čase od 1. 6. – 9. 6. 2000 v Národnej banke Slovenska (graf č. 2).

Graf č. 2 Výška použitých peňažných rezerv bánk na účely platobného systému

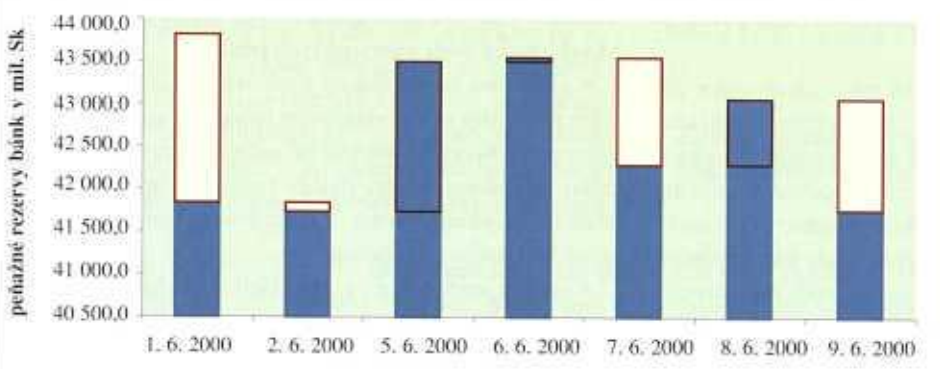

□ Čisté saldo platobného styku za príslušný deň, t. j. súčet rozdielov medzi prijatými platbami a realizovanými platbami jednotlivých bánk – zníženie peňažných rezerv bánk: prijaté platby bánk sú nižšie ako realizované.

■ Čisté saldo platobného styku za príslušný deň, t. j. súčet rozdielov medzi prijatými platbami a realizovanými platbami jednotlivých bánk – zvýšenie peňažných rezerv bánk: prijaté platby bánk sú vyššie ako realizované.

■ Peňažná rezerva bánk v mil. Sk.

Záver

V období ôsmich rokov prevádzky slovenského bankového platobného systému SIPS sa preukázalo spoľahlivé a efektívne fungovanie tohto systému. Zavedenie systému finálneho a neodvolateľného zúčtovania platieb bánk na účtoch centrálnej banky predstavuje významný prostriedok na zníženie rizík spojených najmä s platbami veľkej hodnoty. Možnosť priebežného priameho monitorovania likvidity zo strany manažérov bánk v BZCS, a. s., je zasa prínosom pre hladký priebeh zúčtovania transakcií a riadenia likvidity banky.

I napriek uvedenému budeme v nasledujúcich rokoch svedkami významných zmien týkajúcich sa platobných systémov:

- Nutnosť prispôsobenia národných platobných systémov krajín, uchádzajúcich sa o členstvo v Európskej únii, nadnárodnému platobnému systému Target. Je možné preukázať fakt, že centrálne banky s cieľom znižovať riziká zúčtovania platieb, prevzali na seba funkciu operátora systému, a to najmä v prípade operácií centrálnej banky súvisiacimi s implementáciou menovej politiky a platieb veľkej hodnoty.
- Zbližovanie a nakoniec splynutie hraníc medzi domácimi a zahraničnými platobnými systémami (zavedenie menovo multilaterálnych clearingových systémov, nepriame využívanie systému Target aj prostredníctvom nečlenov EÚ, vznik konkurenčných clearingových systémov prostredníctvom nebankových inštitúcií a pod.).
- Vytváranie legislatívnych rámcov dohľadu nad platobnými systémami krajiny zo strany centrálnych bánk. Uvedené rámce budú ukladať centrálnym bankám najmä úlohy v oblasti stanovenia dizajnu medzibankového platobného systému, pravidiel a procedúr pre členov systému vrátane uzatvárania zmlúv centrálnej banky s účastníkmi systému.

BANKOVÝ DOHĽAD A STABILITA BANKOVÉHO SYSTÉMU

Ing. Tibor Kašiak
Národná banka Slovenska

Základná funkcia bankového sektora je založená na akumulácii a distribúcii úspor (dočasne voľných peňažných prostriedkov) a na zabezpečovaní platobného styku. Kvalita a spoľahlivé fungovanie bankového sektora podstatne ovplyvňujú finančnú i celkovú ekonomickú stabilitu štátu, vyvolávajú pozornosť verejnosti, medzinárodných inštitúcií a investorov.

Miesto a postavenie bankového dohľadu

Špecifickosť a výlučnosť postavenia bánk kladie dôraz na bezpečnosť ich fungovania z hľadiska stability celého bankového systému. Požiadavky kladené na bankový systém viedli v krajinách s fungujúcou trhovou ekonomikou k poznaniu, že podnikanie v bankovníctve musí byť určitým spôsobom regulované.

Úloha a význam bankového systému v ekonomike determinujú aj hlavné poslanie bankového dohľadu. Bankový dohľad vykonáva dohľad nad vykonávaním bankových činností a stará sa o bezpečné fungovanie a účelný rozvoj bankového systému. Na takéto plnenie je bankový dohľad oprávnený zo zákona stanoviť základné regulatórne podmienky na vstup do bankového sektora, pravidlá obozretného podnikania bánk s cieľom obmedziť riziká podstupované bankami, vykonávať kontrolu ich dodržiavania prostredníctvom kontroly finančných údajov vykazovaných bankami (dohľad na diaľku) a kontrolami priamo v bankách (dohľad na mieste). V prípade zistených nedostatkov je oprávnený vyžadovať opatrenia na ich odstránenie a nápravu.

V žiadnej krajine nie je úlohou bankového dohľadu zabraňovanie kolapsu jednotlivých bánk alebo preberanie zodpovednosti manažmentu a akcionárov za vývoj finančnej situácie príslušnej banky. Aj v krajinách s vyspelou trhovou ekonomikou sa stále vyskytujú pády jednotlivých bánk, krízové javy a pod., rovnako ako hlboké systémové krízy bankových sektorov spojené väčšinou s nepriaznivým vývojom ekonomík týchto krajín.

Vytvorenie stabilného a konkurencieschopného bankového sektora musí byť výsledkom dynamickej rovnováhy medzi pôsobením regulácie a dohľadu nad bankami, trhovej disciplíny a kvalitného riadenia jednotlivých bánk.

K základným princípom budovania bankového dohľadu patrí:

- vysoký stupeň harmonizácie regulačného rámca, metód a postupov s obozretnými princípmi Európskej únie (best practicies a Core principles),
- komplexný, štandardizovaný a vyvážený systém regulácie a dohľadu nad bankami, založený na vhodnom spojení výkonu dohľadu na diaľku a na mieste s využitím externých audítorov, uplatňovaní prísnych kritérií pre vstup a výstup bánk zo sektora, na medzinárodnej spolupráci s bankovými dohľadmi domovských krajín pobočiek dcérskych spoločností zahraničných bánk,
- efektívna komunikácia bankového dohľadu s bankovým sektorom prostredníctvom bankovej asociácie a priamo s jednotlivými bankami pri príprave pravidiel obozretného podnikania a pri ďalšej kultivácii trhu bankových služieb prostredníctvom štandardov a kódexov vydávaných bankovou asociáciou,
- systém spolupráce pri regulácii a dohľade nad bankovými finančnými skupinami so zameraním na harmonizáciu licenčnej politiky a pravidiel obozretného podnikania pre členov skupiny, na výmenu informácií medzi regulačnými autoritami a na postupy pri vykonávaní dohľadu nad členmi skupiny.

Úlohou bankového dohľadu vykonávaného Národnou bankou Slovenska je:

1. zamedziť vzniku systémového rizika v bankovom systéme a tým aj v celom finančnom systéme,
2. napomáhať efektívnosť bankového trhu, jeho transparentnosť, a vytvárať rovnaké podmienky pre všetkých účastníkov systému,
3. prispievať k ochrane najmä drobných vkladateľov.

Fungovanie bankového dohľadu je v značnej miere ovplyvnené makroekonomickou stabilitou a vývojom reálnej ekonomiky, podmienkami vymedzenými systémom slovenského práva, trhovou disciplínou založenou na transparentných a pravdivých informáciách a finančnou situáciou podnikateľských subjektov. Najdôležitejšie sú podmienky vymedzené právnym rámcom, vymáhateľnosťou práva a celkové prostredie pre etické podnikanie vrátane trhovej disciplíny.

Cieľ bankového dohľadu je určený úlohou a významom bankového systému v ekonomike. Kľúčovým cieľom je stabilné fungovanie a dôveryhodnosť bankového systému.

Národná banka Slovenska môže konať len v rozsahu a spôsobom, ktorý je upravený vo všeobecne záväzných právnych predpisoch. Pri výkone bankového dohľadu NBS sa neuplatňuje princíp „každý môže konať, čo nie je zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá". Postavenie a právomoci Národnej banky Slovenska a tým aj bankového dohľadu sú upravené najmä v zákone NR SR č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov (ďalej zákon o NBS).

V záujme stability meny Národná banka Slovenska vykonáva dozor nad bankovými činnosťami v rozsahu upravenom zákonom o NBS a stará sa o bezpečné fungovanie a účelný rozvoj bankového systému. Zákonnosť právoplatných rozhodnutí Národnej banky Slovenska je pritom preskúmateľná Najvyšším súdom Slovenskej republiky. S prihliadnutím aj na túto skutočnosť centrálna banka pri vydávaní rozhodnutí, ktoré sú súdne preskúmateľné, musí dodržiavať všetky administratívne veľmi náročné procesné postupy.

Vecné rozhodnutie pritom musí byť dostatočne odôvodnené a vydané na základe riadneho vyhodnotenia vecného a právneho stavu. Treba tiež poukázať na to, že nie každé finančné alebo ekonomické riešenie danej situácie, akokoľvek sa javiace ako efektívne, je v súlade s príslušnými právnymi predpismi a už vôbec nemusí byť v súlade s oprávnenými – zákonom chránenými alebo neoprávnenými záujmami akcionárov banky a jej klientov.

Ustanovenia zákona č. 21/1992 Zb. o bankách v znení neskorších predpisov (ďalej zákon o bankách) bližšie definujú skutočnosti, na základe preukázania ktorých je Národná banka Slovenska oprávnená stanoviť pravidlá bankového obozretného podnikania a zároveň sa stanovujú aj zákonné sankcie za ich neplnenie, napr. uloženie pokuty alebo opatrenie zamerané na nápravu zistených nedostatkov. Pri rozhodovaní sa o uplatnení niektorého z opatrení alebo sankcie sa prihliada najmä na nasledujúce skutočnosti:

- závažnosť a povahu zistených nedostatkov,
- opatrenie musí smerovať k náprave zisteného nedostatku,
- banka má mať možnosť splniť uloženú povinnosť,
- je potrebné a nutné, aby opatrenie bolo v súlade s poslaním bankového dohľadu.

Jedným z jedinečných znakov výkonu bankového dohľadu, ktorý sa neuplatňuje v prípade iných druhov výkonu dohľadu, je systematické (trvalé) sledovanie bánk a pobočiek zahraničných bánk na základe pravidelných hlásení, výkazov o účtovnej a majetkovej situácii, dohliadok na mieste, osobných riadených rozhovorov, účastí na rokovaniach orgánov banky a pod. Bankový dohľad Národnej banky Slovenska na základe uplatnenia týchto postupov a nástrojov sleduje finančnú situáciu v bankách a vytvára priestor na jej riešenie.

Po vzniku problémov v banke sa bankový dohľad snaží riešiť situáciu najmä prostredníctvom najväčších akcionárov a ich zástupcov v dozornej rade, ktorí majú rozhodujúci vplyv na úspešnosť pôsobenia banky na trhu. Títo majú najviac možností a aj povinností pozitívne riadiť banku a tým aj ovplyvniť pôsobenie banky, napr. na medzibankovom trhu. Môžu zrealizovať plán reštrukturalizácie, prípadne pripraviť v spolupráci s manažmentom banky vstup zahraničného investora do banky a zlepšiť finančné výsledky banky.

Ak bankový dohľad Národnej banky Slovenska má dostatok zákonmi predpokladaných a hodnoverne preukázaných skutočností, je oprávnený a povinný prijať opatrenia na nápravu kedykoľvek v priebehu roka. Musí pritom vyhodnotiť veľké množstvo rôznych, najmä zákonmi predpokladaných okolností, ktoré nemusia mať za následok uplatnenie rovnakých opatrení na nápravu bánk v situácii, ktorá sa javí ako obdobná.

Nie je vylúčené, že sa podnikaním v oblasti bankovníctva nedosiahne očakávaný zisk. Jedným z hlavných znakov trhovej ekonomiky je aj to, že niektoré z obchodných spoločností zaniknú (odídu z trhu) a následne tak vytvoria priestor pre nový, zdravší a úspešnejší subjekt, ktorého činnosť bude v súlade s potrebami trhu.

Zodpovednosti neprislúchajúce bankovému dohľadu

Bankový dohľad v žiadnom prípade nemôže prevziať zodpovednosť za akcionárov, štatutárne orgány ani vedúcich pracovníkov jednotlivých bánk, ktorí sú výlučne zodpovední za výsledky hospodárenia banky a v rámci toho za spôsob a kvalitu jej riadenia, identifikáciu a ošetrovanie rizík spojených s bankovými obchodmi. Napriek tomu, že bankový dohľad nemôže zabrániť úpadku jednotlivých bánk, je úlohou bankového dohľadu včas rozpoznať ohrozené banky a prijať príslušné opatrenia s cieľom zachovať stabilitu bankového systému.

Bankový dohľad ako regulatívny orgán môže riziká len obmedziť a pôsobiť smerom k stabilnému fungovaniu bankového systému ako celku. Nemôže zabrániť prijatiu neprimeraných rizík zo strany bánk a ich orgánov, ktoré môžu viesť až k vážnym finančným ťažkostiam. Nie je cieľom bankového dohľadu zabrániť krachu jednotlivých bánk za každú cenu. Bolo by to porušenie princípov trhového hospodárstva, resp. bolo by to v rozpore s princípmi fungovania trhu.

Nemožno očakávať, že bankový dohľad môže zabrániť úpadkom bánk v dôsledku nelegálnych aktivít a podvodov, vykonaných na základe rozhodnutí vedúcich pracovníkov bánk.

Pri výkone bankového dohľadu je problém právne účin-

ným spôsobom preukázať porušovanie pravidiel bankového obozretného podnikania, a tým včas prijať opatrenia na nápravu (pokles kapitálovej primeranosti pod určitú hranicu, stanoviť úrokový strop).

Bankový dohľad nemôže nahradzovať funkciu orgánov činných v trestnom konaní (prioritné vyhľadávanie trestného konania a pod.).

Zodpovednosť akcionárov za hospodárenie banky

Práva a povinnosti akcionárov, členov predstavenstva a dozorných rád bánk, ktoré sú akciovými spoločnosťami, sú upravené najmä v Obchodnom zákonníku. Akcia okrem iného predstavuje listinu (cenný papier), stelesňujúci akcionárske práva a povinnosti. Medzi práva akcionára možno zahrnúť právo podieľať sa na riadení spoločnosti (ide o právo hlasovať na valnom zhromaždení, právo požiadať dozornú radu o preskúmanie činnosti predstavenstva), právo na dividendu a právo na podiel na likvidačnom zostatku. Medzi povinnosti akcionára možno zaradiť povinnosť splatiť vklad a povinnosti súvisiace so zvyšovaním a znižovaním základného imania. Akcionár prostredníctvom účasti na valnom zhromaždení rozhodujúcim spôsobom ovplyvňuje činnosti akciovej spoločnosti. Do pôsobnosti valného zhromaždenia patrí okrem iného rozhodnutie o zvýšení alebo znížení základného imania, voľba a odvolanie členov predstavenstva a dozornej rady, rozhodnutie o rozdelení zisku a určenie tantiém.

Predstavenstvo banky riadi činnosť banky a koná v jej mene. Predstavenstvo ďalej rozhoduje o všetkých záležitostiach banky, teda je oprávnené robiť právne úkony vo všetkých veciach akciovej spoločnosti. Predstavenstvo zabezpečuje riadne vedenie účtovníctva spoločnosti. Základnou úlohou v oblasti bankového podnikania je rozvíjanie podnikateľských bankových aktivít v rozsahu pravidiel bankového obozretného podnikania. Rozhodujúcu zodpovednosť za plnenie tejto úlohy má predstavenstvo a dozorná rady banky.

Dozorná rada banky dohliada na výkon pôsobnosti predstavenstva a uskutočňovanie podnikateľskej činnosti spoločnosti. Je to povinne vytváraný orgán banky, ktorý plní kontrolnú funkciu v banke. Členovia dozornej rady sú oprávnení okrem iného nahliadať do všetkých dokladov a záznamov týkajúcich sa činnosti banky. Dozorná rada banky ďalej preskúmava ročnú závierku a návrh na rozdelenie zisku.

Na základe stručného citovania niektorých ustanovení Obchodného zákonníka možno konštatovať, že akcionári sa slobodne rozhodujú o tom, či vstúpia do podnikania v oblasti bankovníctva. Takéto rozhodnutie nemusí byť spojené so ziskom alebo vyplácaním dividend. Môže byť dokonca spojené aj s neúspechom a následne so zánikom založenej spoločnosti.

V súvislosti s tým treba zdôrazniť, že akcionári najmä prostredníctvom valného zhromaždenia a účasti v dozornej rade majú právne a reálne najväčšiu možnosť a súčasne aj povinnosť efektívne ovplyvňovať chod banky, jej úspešnosť alebo neúspešnosť. Takúto možnosť im dáva Obchodný zákonník, zákon o bankách a iné všeobecne záväzné právne predpisy. Samozrejme, takúto možnosť má aj predstavenstvo banky, ktoré je výkonným orgánom spoločnosti, ktoré rozhoduje o všetkých záležitostiach banky. Uvedené orgány rozhodujú, realizujú a kontrolujú všetku činnosť banky. Bankový dohľad takúto úlohu nemá a neukladajú mu to ani príslušné právne predpisy, čo je v súlade s 25 základnými bazilejskými princípmi, ktoré sa uplatňujú pri efektívnom výkone bankového dohľadu.

Nový zákon o bankách

Na záver treba poukázať na ďalšiu vývojovú etapu, ktorú charakterizuje pripravovaný nový zákon o bankách. Okrem iného má za cieľ zohľadniť všetky európske bankové smernice súvisiace so vstupom do Európskej únie. V ňom sa okrem zavedenia výkonu bankového dohľadu na konsolidovanom základe a zohľadnenia trhových rizík zvýrazní zodpovednosť členov predstavenstva a dozornej rady v banke. Pôjde o súbor ustanovení, ktoré upravia tzv. corporate governance. Na základe nich budú členovia predstavenstva a dozornej rady povinní náležite poznať, sledovať a kontrolovať výkon bankových činností a tým zabezpečiť bezpečnosť a zdravie banky. Pod bezpečnosťou a zdravím banky sa pritom rozumie také vykonávanie bankových činností, ktoré neohrozuje likviditu banky, oprávnené záujmy veriteľov banky alebo celý bankový systém. Ďalej budú povinní vykonávať práva a povinnosti v súlade s právnym poriadkom a to tak, aby sa dosiahol trvalý zisk banky a zvýšenie hodnoty akcií.

Dôležité bude zapracovanie požiadavky osobnej zodpovednosti členov štatutárneho orgánu a dozornej rady za škodu, ktorá vznikla banke pri výkone ich práv a plnení povinností. Bude tiež upravená možnosť finančného postihovania členov predstavenstva a dozornej rady banky za porušenie povinností uložených najmä v zákone o bankách. V novom zákone sa ďalej spresní výkon nútenej správy, niektoré otázky hypotekárneho bankovníctva, ako aj procesné ustanovenia na zefektívnenie činnosti bankového dohľadu s cieľom zabezpečiť stabilný rozvoj bankového systému v Slovenskej republike.

BUDÚCNOSŤ DOKUMENTÁRNEHO AKREDITÍVU V MEDZINÁRODNOM OBCHODE

Ing. Mgr. Renáta Vokorokosová
Ekonomická univerzita v Bratislave
Podnikovohospodárska fakulta Košice

Akreditív ako platobný inštrument sa vyvinul v praxi bánk. Na jeho začiatku nestojí žiaden legislatívny zásah štátu. K zákonným úpravám dochádza až následne, aj to iba v niektorých krajinách. Československo upravilo akreditív a dokumentárny akreditív po prvýkrát v Zákonníku medzinárodného obchodu č. 101/1963 Zb., v § 653 až 660, aj to iba pre medzinárodný platobný styk, pretože celý systém riadenia domácej ekonomiky akreditív skôr vylučoval. Zákon č. 101/1963 Zb o právnych vzťahoch v medzinárodnom obchodnom styku bol zrušený zákonom č. 513/1991 Zb. s účinnosťou od 1. 1. 1992.

Akreditív patrí dnes už medzi klasické formy medzinárodného platobného styku. Prvé akreditívy vznikali z odporúčajúcich listov, keď žiadosť o poskytnutie pomoci pri splnení určitých cestovných úloh bola doplňovaná žiadosťou o výplatu určitej peňažnej čiastky. Pre takýto cestovný akreditív bolo charakteristické, že plnenie (výplata hotovosti) oprávnenej osobe nenastáva v súvislosti s dodaním tovaru alebo služby, ale ako už sám názov naznačuje, išlo o inštrument, ktorý sa využíval v medzinárodnom cestovnom ruchu.

Podľa cestovného akreditívu mala oprávnená osoba v určitej banke (v mieste kam cestuje) počas dohodnutého obdobia možnosť čerpať hotovosť na základe podpisu a overenia totožnosti až do určitej výšky stanovenej v akreditíve. Cestovné akreditívy boli nahradené inými, výhodnejšími prostriedkami, akými sú eurošeky, platobné karty, cestovné šeky. Dokumentárny akreditív vznikol doplnením osobného akreditívu ustanovením o povinnosti beneficienta predložiť príslušnej banke dokumenty osvedčujúce odoslanie tovaru.

Pri obchodnom styku s hospodársky vyspelými krajinami a v platobnom styku medzi zemepisne blízkymi štátmi, kde sa obchodní partneri dobre poznajú, nie je potrebné zabezpečovať obchodné transakcie takým zložitým a nákladným platobným nástrojom, akým je dokumentárny akreditív.

Charakteristika dokumentárneho akreditívu

Dokumentárny akreditív sa vystavuje na žiadosť klienta a predstavuje písomný záväzok banky, že poskytne tretej osobe určité plnenie, ak budú do určitého akreditívom predpísaného času splnené podmienky stanovené v akreditíve.

Žiadosti o otvorenie dokumentárneho akreditívu predchádza uzavretie kontraktu. Už v čase rokovania o obsahu kúpnej zmluvy si zmluvné strany dohodnú lehotu a podmienky dokumentárneho akreditívu.

Vystavenie akreditívu:

- kupujúci a predávajúci si v kúpnopredajnej zmluve dohodnú platbu dokumentárnym akreditívom a stanovia akreditívne podmienky,
- kupujúci dá pokyny svojej banke – „vystavujúcej banke" – vystaviť akreditív v prospech predávajúceho,
- vystavujúca banka požiada druhú banku, zvyčajne v krajine predávajúceho, aby avizovala predávajúcemu akreditív,
- avizujúca banka informuje predávajúceho o vystavení akreditívu.

Každý akreditív sa vyznačuje troma dôležitými časovými bodmi:

- posledný termín na odoslanie tovaru,
- posledný termín na prezentáciu dokumentov.

Ak bol dokumentárny akreditív otvorený, predávajúci sa musí presvedčiť, že termín na prepravu je mu vyhovujúci a v prípade, že predávajúcemu nevyhovuje, nemal by odoslať tovar skôr, než získa dodatok alebo zmenu dokumentárneho akreditívu, ktorá mu zaručí neskorší termín na prepravu, odoslanie tovaru.

Ak sa podľa dokumentárneho akreditívu vyžadujú dopravné dokumenty a v akreditíve nie je určený termín na prezentáciu dokumentov, podľa článku 43 JZP 500 (Pravidlá Medzinárodnej obchodnej komory) banky nebudú akceptovať tie dokumenty, ktoré im budú predložené neskôr než 21 dní po termíne odoslania tovaru.

Exportér by sa mal presvedčiť, že platnosť akreditívu je dostačujúca na to, aby sa v prípade potreby mohli urobiť opravy v chybných dokumentoch. Podľa JZP 500, keď banke boli predložené dokumenty, má maximálne sedem bankových dní

Schématické znázornenie vzniku dokumentárneho akreditívu

na to, aby informovala beneficienta (predávajúceho) o tom, že predložené dokumenty sa nezdajú byť v súlade s akreditívnymi podmienkami. Ak sa chyby môžu opraviť, exportér opäť predkladá opravené dokumenty banke.

1. Importér dáva banke príkaz na vystavenie dokumentárneho akreditívu.

2. Vystavujúca banka oznamuje otvorenie (vystavenie) dokumentárneho akreditívu korešpondenčnej banke.

3. Korešpondenčná banka exportérovi avizuje (potvrdzuje) dokumentárny akreditív.

3. PLNENIE DOKUMENTÁRNEHO AKREDITÍVU

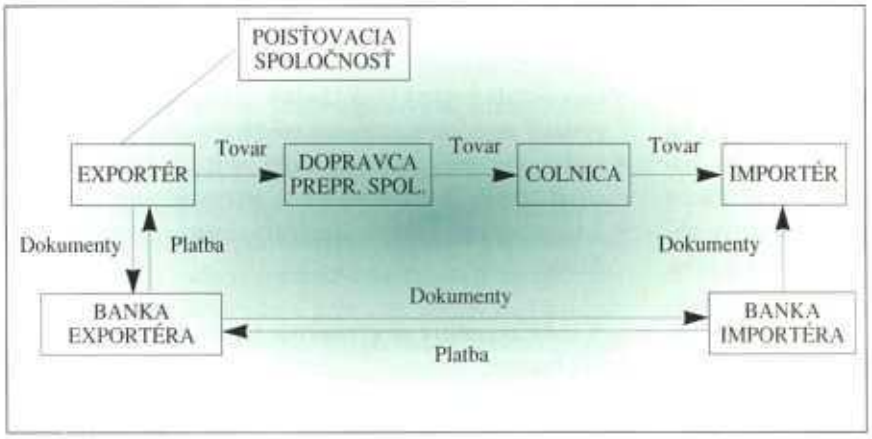

Beneficient odovzdá dopravcovi tovar. Beneficient predloží banke dokumenty. Po pozitívnej kontrole dokumentov banka vyplatí akreditív exportérovi. Korešpondenčná banka zašle dokumenty vystavujúcej banke a zaťaží jej účet za protihodnotu dokladov alebo ju požiada o pripísanie protihodnoty dokladov, alebo o úhradu prostredníctvom tretej banky, alebo ak je na to zmocnená, požiada tretiu banku o úhradu akreditívnej čiastky.

Nové možnosti a inovácie pre dokumentárne akreditívy

Nové možnosti a inovácie pre dokumentárne akreditívy sú spojené s rozvojom elektronického transferu správ a nahradením papierových dokumentov elektronickými údajmi. Rozvoj elektroniky prináša do telekomunikácií revolučné zmeny. Akékoľvek telekomunikačné zdokonalenia vedú k zlepšeniu, zrýchleniu a zjednodušeniu akreditívnych operácií. V obchodnom styku sa nahrádzajú papiere ako prostriedok na prenos informácií metódami automatizovaného a elektronického prenosu správ.

Zbytočné dokumenty a postupy, ktoré komplikujú a oneskorujú zahraničnoobchodnú výmenu, zdržiavajú alebo v niektorých prípadoch spôsobujú anulovanie dokumentárnych platieb, zvyšujú prevádzkové náklady.

Keď berieme do úvahy, že v zahraničnom obchode sa vyžaduje značný objem informácií, ktoré so sebou prinášajú veľké množstvá papiera, tak každá metóda, ktorá by mohla zjednodušiť číselné spracovanie a vyhotovenie kópií dokumentov sa javí ako prospešná. Problémy súvisiace s výmenou informácií je možné odstrániť používaním „normalizovaných dokumentov", ktoré sa vydávajú v predpísanej forme a členia podľa vybraných skupín informácií vyplňovaných v príslušnej kolonke na každom formulári. V tejto súvislosti dodajme, že hoci je v súčasnosti široká paleta dokumentov, ktoré sú normalizované podľa Normalizačného kľúča pre obchodné dokumenty OSN – United Nations Layout Key for Trade Documents, mnohé obchodné firmy nevyužívajú v nej uvedené vzory dokumentov. Požiadavky dokumentárneho akreditívu sú tiež značne ovplyvnené ich interpretáciou v úradnom jazyku daného štátu. Ide napríklad o prípady, keď podmienky dokumentárneho akreditívu zakazujú prekládku tovaru.

Aj napriek tomu, že jasná definícia tejto otázky je v príručke „Jednotné zvyklosti a pravidlá pre dokumentárne akreditívy (JZP)" vydané Medzinárodnou obchodnou komorou (ICC), je termín „prekládka tovaru" niekedy interpretovaný rozlíčne, čo môže viesť až k anulovaniu dokumentárneho akreditívu.

Systém na elektronický transfer údajov a dokumentov eliminuje nevýhody spracovania papierových dokumentov a prináša úspory firmám, ktoré ho v praxi využívajú. Hlavnými výhodami sú precíznosť, automatizovateľnosť (výber údajov priamo z dátových súborov v počítači, takže nemusia byť ručne vkladané operátorom), rýchlosť (prenos údajov medzi dvoma počítačmi je rýchlejší ako keby boli doručované poštou, alebo kuriérskou službou a opätovne manuálne vkladané do počítača), úspory pri spracovaní údajov (úspory nákladov na poštovné, kopírovanie, vyplňovanie, distribúciu a zaznamenávanie údajov).

Akcelerovať priebeh a zvýšiť spoľahlivosť dokumentárneho akreditívu ako platobného inštrumentu je možné transformáciou a zjednotením postupov pri dokumentárnom akreditíve s dôrazom na jeho elektronickú podobu. Existencia elektronického dokumentárneho akreditívu závisí od dostupnosti všetkých náležitých dokumentov súvisiacich s akreditívnou operáciou v elektronickej forme. Zo všetkých dôležitých požadovaných dokumentov bolo najťažšie vytvoriť elektronický konosament z dôvodu jeho funkcie ako vlastníckeho listu.

Keby bola možná elektronická komunikácia medzi vystavujúcou bankou a aplikantom v čase vystavenia akreditívu prostredníctvom štandardizovaných systémov, napr. BOLERO (v súčasnosti najnovší elektronický systém na prenos obchodných údajov a dokumentov), podstatne by sa tým urýchlil proces vystavenia a následne celkový akreditívny priebeh. Výskum uskutočnený vo Veľkej Británii ukázal, že vo viac ako 50 % prípadov boli predložené dokumenty na zabezpečenie platby zamietnuté pri ich prvej prezentácii, pretože tieto chybné dokumenty boli v rozpore s akreditívnymi pod-

mienkami. Je potrebné si uvedomiť, že diskrepancie vznikli väčšinou pri manuálnom spracovaní a prepisovaní údajov, ale aj pri zadávaní informácií do počítača. Zoberme do úvahy, že chybné dokumenty predložené banke v elektronickej forme by mohol oprávnený rýchlejšie korigovať a aktualizovať do konečného termínu.

Charakteristika BOLERO siete

Asociácia Bolero vznikla v roku 1995. Založili ju nezávislé priemyselné spoločnosti s cieľom vytvoriť spoločnú platformu pre svetové obchodovanie, ktorou sa stala Bolero sieť – infraštruktúra pre obchodovanie. Bolero sieť je obchodný názov globálnej elektronickej obchodnej komunity založenej svetovými logistickými a bankovými spoločnosťami s cieľom zjednodušiť elektronický prenos obchodných údajov a dokumentov medzi subjektami participujúcimi na svetovom obchodovaní. Bezpečný transfer údajov a dokumentov zabezpečuje tzv. Core Messaging Platform (CMP). BOLERO sieť využíva technológiu kryptovania. Všetky správy sú opatrené digitálnym podpisom. Systém umožňuje aplikáciu aj enkrypcie (zakódovania).

Po prvýkrát je možné sieťou BOLERO vystaviť a zasielať konosament v jeho elektronickej podobe pomocou aplikácie, ktorá umožňuje vytvoriť a transferovať práva a povinnosti z elektronického konosamentu.

Na rozdiel od mnohých iných systémov, BOLERO sieť nie je obmedzená na využívanie zvláštnych noriem pre dokumenty alebo správy. Užívatelia majú možnosť posielať obchodné správy cez sieť BOLERO nezávisle od formátu súboru dátových štruktúr a noriem počnúc napr. UNIEDIFACT, cez ANSI X.12, MS-Word dokumenty až po jednoduché súbory ASC II kódu. Táto voľnosť však môže spôsobiť problémy s kompatibilitou a obmedziť možnosti viacerých skúsených užívateľov pri automatizovaní výmeny informácií a priamom spracovaní. Z tohto dôvodu spoločnosť BOLERO iniciovala projekt s cieľom definovať a implementovať technickú a administratívnu infraštruktúru, ktorá zabezpečí intraprevádzku medzi užívateľmi siete BOLERO.

BOLERO sieť je v našich podmienkach zatiaľ neznámy systém elektronického obchodovania. Je žiaduce v tomto smere oboznámiť naše podnikateľské subjekty s jeho existenciou, pretože globalizácia zahraničných trhov povedie nevyhnutne aj k unifikácii noriem a systémov na elektronické obchodovanie. Získať obchodného partnera bude v budúcnosti závisieť aj od participácie na globalnej elektronickej komunite.

Záver

Analýza súčasného stavu využívania hladkých a dokumentárnych platieb odráža globálnu situáciu, v ktorej sa nachádzajú svetové obchodné vzťahy. Keďže obchod so službami a vývoz kapitálu rastie rýchlejšie než obchod s hmotným tovarom, vzrastá podiel a význam hladkých platieb oproti dokumentárnym. Nielen komoditný trh odzrkadľuje využívanie určitého platobného alebo zaisťovacieho inštrumentu, ale podmieňuje to aj globálna hospodárska a politická situácia. Vznik hospodárskych a menových zoskupení vedie k využívaniu menej komplikovaných a finančne náročných platobných inštrumentov. Štatistické údaje dokazujú, že v súčasnosti na najväčší zahraničný trh (EU) pripadá najväčší podiel svetového obchodu, pričom sa na vzájomné finančné vyrovnanie využívajú predovšetkým hladké platby, ich podiel predstavuje asi 85 %.

Dokumentárne platby sú v súčasnosti zaužívané v obchodoch so zámorím, ako aj v obchodnom styku s tranzitívnymi krajinami.

Naše podnikateľské subjekty v snahe obstáť v silnej zahraničnoobchodnej konkurencii sú často nútené pristúpiť na taků platobnú metódu, ktorá je výhodnejšia pre zahraničného partnera. Naši odberatelia preto realizujú svoje platobné záväzky buď formou hladkej platby vopred, alebo prostredníctvom dokumentárneho akreditívu, dodávatelia sú zasa pri vývoze na zahraničné tovary často vystavení riziku z nezaplatenia.

Pokiaľ ide o dokumentárne platby (dokumentárny akreditív), určitý nárast ich využívania možno očakávať v čase zvýšenej exploatácie elektronickej komunikácie v zahraničnom obchode a medzinárodnom platobnom styku.

Literatúra:

1. Oravec, P.: Zahraničný platobný styk, Elita, Bratislava 1992.
2. Marvanová, M.: Platební styk, Econ, Brno 1995.
3. Torma, Š. – Sipko, J.: Medzinárodný platobný styk ES Ekonomická univerzita, Bratislava 1993.
4. Sipko, J. – Torma, Š. – Valach.: Medzinárodný platobný styk a menové vzťahy, Bratislava 1997.
5. Makúch, J.: Komerčné banky, Elita, Bratislava 1994.
6. Gerald, K.: The elements of banking The Charted Institute of Bankers London 1992.
7. Charles del Busto.: Sprievodca dokumentárnym akreditívom, Slovenská obchodná a priemyselná komora, Bratislava 1994.
8. Názory bankovej komisie MOK 1995-1996, Slovenská obchodná a priemyselná komora, Bratislava 1998.
9. Bankové operácie, Emka, Bratislava 1996.
10. Zahraničný platobný styk, Modul II- III, Národná banka Slovenska, Bratislava 1996.
11. Dynda, A. – Dyndová, E.: Obchodujeme se zahraničím, Pragoeduca, Praha 1994.
12. Jednotné zvyklosti a pravidlá pre dokumentárne akreditívy, Revízia 1993, platná od 1994, Komentár, PP Agency, Praha 1994.
13. Jednotné zvyklosti a pravidlá pre dokumentárne akreditívy, Revízia 1983, platná od 1984.

PLATOBNÉ SYSTÉMY

VYBRANÉ POJMY

Ing. Emília Tóthová, Ing. Antónia Rakúsová
Národná banka Slovenska

Implementácia základných princípov stanovených Európskou úniou pre domáce platobné systémy jej členských štátov priniesla so sebou mnohé nové pojmy a výrazy. Členské štáty Európskej únie, ktoré participovali definovaním požiadaviek na domáce platobné systémy, v priebehu ich vývoja a implementácie postupne zaviedli do svojej bežnej praxe nové pojmy a terminológiu, ktoré sú výrazom pre nové funkcionality platobných systémov, obzvlášť pre platobné systémy pracujúce v režime Real Time Gross Settlement (RTGS).

Asociované krajiny, ktoré sa pripravujú alebo už harmonizujú svoje platobné systémy s európskymi platobnými systémami, si v prvom rade musia osvojiť túto špecifickú terminológiu a pochopiť jej význam a výklad. Prístupový proces každej krajiny je zložitým procesom s bohatým spektrom participujúcich odborností, keď je mimoriadne dôležité komunikovať na rovnakej pojmovej a terminologickej báze. Mnohé z nových pojmov bude potrebné v súvislosti s aproximáciou práva a budovaním režimu RTGS v slovenskom platobnom systéme zaviesť a definovať i v právnych aktoch našej krajiny.

Každá krajina má svoj jazyk a príslušné výrazy pre jednotlivé odborné oblasti, ktoré sa však môžu rozchádzať s terminológiou používanou v rámci Európskej únie. V ďalšej časti príspevku ponúkame vybrané pojmy a výrazy z oblasti platobných systémov, so zameraním na pojmy súvisiace s režimom RTGS, ktoré považujeme za základné v záujme vytvorenia jednotného komunikačného prostredia pre odborníkov participujúcich, alebo tých, ktorí spolupracovať ešte len budú, na modernizácii slovenského platobného systému.

Výrazy a pojmy, ktoré sme vybrali, sú usporiadané v abecednom poradí, vždy najskôr pôvodný výraz v anglickom jazyku so slovenským prekladom a krátkym výkladom zmyslu daného pojmu či výrazu.

Automated Clearing House (ACH) – automatizovaný clearingový dom. Elektronický clearingový systém, ktorý zabezpečuje spracovanie údajov o platbách v elektronickej podobe a odovzdávanie výsledkov spracovania účastníkom clearingového systému prostredníctvom magnetických médií alebo cez určenú komunikačnú sieť, napr. spracovanie šekov, kartových transakcií, burzových obchodov a pod.

Bilateral net settlement system – bilaterálny systém čistého zúčtovania. Nettingový systém, v ktorom sú bilaterálne alebo čisté vzájomné pozície zúčtovávané medzi každou dvojicou účastníkov a ich možnou kombináciou (každý s každým).

Batch – dávka. Prenos alebo spracovanie skupiny platobných príkazov alebo príkazov na prevod cenných papierov v elektronickej podobe vo forme súboru stanovenej veľkosti v určitých časových intervaloch.

Caps – limity. Systém riadenia rizík, pri ktorom sú stanovené limity na pozície, v ktorých sa účastníci medzibankového platobného styku môžu ocitnúť počas prevádzkového dňa. Limity si môžu stanoviť účastníci navzájom alebo môžu byť stanovené inštitúciou, ktorá riadi systém. Limity môžu byť bilaterálne alebo multilaterálne, kreditné (kladné) alebo debetné (záporné) a môžu byť založené na princípe net alebo gross. Napr. bilaterálny čistý limit, stanovený individuálnym účastníkom, predstavuje mieru úverového rizika, ktorú účastník akceptuje vo vzťahu k inému účastníkovi. Zatiaľ čo čistý debetný limit odosielateľa (stanovený inštitúciou, ktorá riadi systém) limituje súhrnnú hodnotu platieb, ktoré jednotlivý účastník môže zaslať všetkým ostatným účastníkom nad limit svojich prichádzajúcich platieb.

Clearing, clearing system – clearing, clearingový systém. Súhrn činností, prostredníctvom ktorých si finančné inštitúcie navzájom odovzdávajú a vymieňajú údaje a/alebo dokumenty, napr. šekový systém, týkajúce sa finančných prostriedkov alebo cenných papierov. Tento súhrn činností, spravidla spracovanie údajov v elektronickej podobe, sa vykonáva v rámci ohraničeného miesta (clearingového domu). Súhrn činností obsahuje aj algoritmus výpočtu bilaterálnych a/alebo multilaterálnych čistých pozícií účastníkov, ktoré potom vstupujú do zúčtovania.

Clearing house – clearingový dom. Centrálne miesto alebo centrálny mechanizmus, ktorý sprostredkováva pre finančné inštitúcie výmenu a spracovanie platobných príkazov alebo iných finančných záväzkov (cenných papierov). Právomoci a kompetencie clearingového domu závisia od legislatívy, resp. zvyklostí tej ktorej krajiny.

Clearing operator – clearingový operátor. Prevádzkovateľ clearingového systému, najčastejšie clearingový dom.

Correspondent banking – korešpondenčné bankovníctvo. Dohoda, na základe ktorej jedna banka (korešpondent) zabezpečuje platby a iné služby za inú banku. Platby cez korešpondentov sa vykonávajú cez tzv. nostro a loro účty. Korešpondenčné bankovníctvo sa využíva hlavne pri zahraničných platbách.

Credit risk/exposure – úverové riziko. Riziko, keď zmluvná strana nevyrovná svoj záväzok v plnej výške v termíne splatnosti, ani v inom nasledujúcom termíne.

Cross-border payment – cezhraničná platba. Platba, ktorá prechádza fyzické hranice krajiny, spravidla v elektronickej podobe, zasielaná na spracovanie a/alebo zúčtovanie do iného štátu.

Cross-border settlement – cezhraničné zúčtovanie. Zúčtovanie platieb alebo cenných papierov, ktoré sa vykonáva v inom štáte, ako je sídlo jednej alebo obidvoch zúčastnených strán. Podľa tejto definície každý cezhraničný obchod ústi do cezhraničného zúčtovania, avšak cezhraničné zúčtovanie môže byť aj výsledkom domácich obchodov.

Cross curency settlement risk – multimenové zúčtovacie riziko. Riziko týkajúce sa devízových obchodov vzniká, keď zmluvná strana uhradí svoj záväzok v jednej mene predtým, ako dostane platbu od druhej zmluvnej strany v inej mene.

Delivery-versus-payment (DVP) – dodanie oproti platbe. Podmienka, ktorá musí byť dodržaná v systémoch prevodu cenných papierov, aby tieto neboli vystavené základnému riziku (riziko straty plnej hodnoty transakcie). DVP znamená, že obidve časti transakcie – prevod cenného papiera a zodpovedajúcej finančnej hodnoty – sa uskutočnia v rovnakom čase a sú neodvolateľné. Realizovateľné v režime RTGS.

Direct debit – inkaso/príkaz na inkaso. Vopred povolená debetná operácia na účte platiteľa iniciovaná príjemcom.

Direct participant/acces – priamy účastník/prístup. Účastník medzibankového platobného styku, ktorý zodpovedá zúčtovacej inštitúcii (alebo ostatným priamym účastníkom) za zúčtovanie vlastných platieb, platieb svojich klientov a nepriamych účastníkov, v mene ktorých iniciuje platby. Priamy účastník má vlastný účet vedený v zúčtovacej inštitúcii a priamy prístup do clearingového systému.

Domino effect – domino efekt. Môže sa vyskytnúť, keď je jeden alebo viaceří účastníci platobného systému vystavení úverovému alebo likvidnému riziku. Zlyhanie jedného účastníka môže spôsobiť zlyhanie všetkých ostatných účastníkov, a tým zlyhanie celého systému.

End-of-day gross-settlement system – systém hrubého zúčtovania na konci dňa. Systém prevodu prostriedkov, v ktorom zúčtovací agent preberá platobné príkazy jeden za druhým počas prevádzkového dňa, ale finálne zúčtovanie sa uskutočňuje až na konci dňa. Finálne zúčtovanie môže byť založené na princípe transakcia za transakciou alebo na agregovanej báze. Táto definícia platí aj pre systémy hrubého zúčtovania, v ktorých sú síce platby zúčtovávané v reálnom čase, ale ostávajú odvolateľné až do konca dňa.

Face-to-face payment – priama platba. Platba v hotovosti, priamo do rúk príjemcu. Opak diaľkovej platby, pozri remote payment.

Failed transaction – neúspešná transakcia. Transakcia (prevod finančných prostriedkov alebo cenných papierov), ktorá nebola zúčtovaná načas, obyčajne z technických príčin alebo z dôvodu momentálneho nedostatku finančných prostriedkov na jej krytie.

First in first out (FIFO) – prvý dnu, prvý von. Režim uvoľňovania platieb z čakacieho radu (hold queue) v poradí, prvá vstúpila do čakacieho radu, prvá opúšťa čakací rad pri zabezpečenej zodpovedajúcej výške likvidity. Pozri čakací rad (hold queue).

First in last out (FILO) – prvý dnu, posledný von. Režim uvoľňovania platieb z čakacieho radu (hold queue) v poradí, prvá vstúpila do čakacieho radu, posledná opúšťa čakací rad. Pozri čakací rad (hold queue).

Final/finality – finálny/finalita. Neodvolateľný a nepodmienečný.

Final settlement – finálne zúčtovanie. Neodvolateľné vyrovnanie záväzkov medzi dvoma účastníkmi prostredníctvom účtov vedených v zúčtovacej inštitúcii. Zúčtovacou inštitúciou je spravidla centrálna banka.

Funds transfer system (FTS) – systém prevodu finančných prostriedkov. Formálne usporiadanie, založené na súkromnom kontrakte alebo štatutárnom práve, s viacerými účastníkmi, spoločnými pravidlami a štandardmi na účely spracovania a zúčtovania peňažných záväzkov vznikajúcich medzi účastníkmi.

Gridlock – zacyklenie/zauzlenie. Situácia, ktorá môže vzniknúť v systéme prevodu prostriedkov alebo cenných papierov, v ktorom zlyhanie vykonania niektorej transakcie jedného účastníka (z dôvodu nedostatočných zdrojov alebo cenných papierov), zapríčiní zlyhanie vykonania veľkého počtu alebo veľkého objemu transakcií ostatných účastníkov. Pozri tiež čakací rad (hold queue) a systémové riziko (systemic risk).

Gross-settlement system – systém hrubého zúčtovania. Systém, v ktorom sa zúčtovanie finančných prostriedkov alebo cenných papierov vykonáva individuálne, na princípe transakcia za transakciou podľa stanovených pravidiel a postupov. To znamená, že sa nezúčtovávajú čisté pozície. Pozri multilaterálna čistá zúčtovacia pozícia (multilateral net settlement position).

Hold queue/queuing – čakací rad. Systém riadenia rizík, pri ktorom nekryté platobné príkazy stoja v čakacom rade až do momentu, keď je k dispozícii dostatočná likvidita na clearingovom účte odosielateľa. Zdrojom likvidity môžu byť:
1. platby prichádzajúce od iných účastníkov,
2. intraday credit od centrálnej banky (napr. vo forme overdraftu),
3. prostriedky získané na medzibankovom peňažnom trhu.

Indirect participant/acces – nepriamy účastník/prístup. Forma obmedzeného členstva, ktorá existuje v systémoch prevodu finančných prostriedkov. Nepriamy účastník nemá vlastný účet vedený v zúčtovacej inštitúcii a spravidla ani priamy prístup do clearingového systému. Svoje pohľadávky a záväzky si vyrovnáva prostredníctvom priameho účastníka.

Interbank funds transfer system (IFTS) – medzibankový platobný systém (MPS). Systém prevodu finančných prostriedkov, v ktorom väčšina (alebo všetci) priamych účastníkov sú úverové inštitúcie. Pozri tiež systém prevodu finančných prostriedkov (funds transfer system).

Interlinking – komunikačný systém TARGET-u. Predstavuje spoločné postupy a infraštruktúru, ktorá umožňuje prevádzať platobné príkazy z jedného domáceho RTGS systému do iného domáceho RTGS systému. Pozri TARGET.

Intra-day credit/daylight credit/overdraft – úver počas dňa/denný úver/prechodný úver. Úver poskytnutý na obdobie kratšie ako jeden prevádzkový deň. V rámci jedného prevádzkového dňa dlžník úver nielen dostane, ale ho musí aj vrátiť.

Irrevocable and unconditional transfer – neodvolateľný a nepodmienečný prevod. Prevod, ktorý nemôže byť odvolaný jeho iniciátorom a je nepodmienečný. Všetky prevody realizované v RTGS.

Large-value payments – veľkoobjemové platby. Platby, ktoré spravidla:
1. majú urgentnú (naliehavú) povahu a/alebo
2. musia byť neodvolateľné, aby bolo zabezpečené finálne zúčtovanie.

Existujú štyri typy platieb, ktoré patria do jednej alebo do obidvoch vyššie uvedených kategórií:
1. platby pochádzajúce z operácií centrálnej banky na medzibankovom peňažnom trhu,
2. platby spojené s fungovaním finančného trhu, na ktorom sa tie isté prostriedky obrátia niekoľkokrát počas dňa (vyrovnanie devízových obchodov v domácej mene, euromenové trhy, medzibankové pôžičky),
3. platby veľkého objemu alebo naliehavé platby nebankových klientov, väčšinou korporácií,
4. platby na zabezpečenie zúčtovania nettingových systémov alebo DVP mechanizmov, pre ktoré je neodvolateľnosť a finalita nevyhnutným predpokladom pre riadenie rizík.

Lamfalussy standards – Lamfalussyho štandardy. Šesť minimálnych štandardov, ktoré musia spĺňať systémy čistého zúčtovania (net settlement systems), aby boli bezpečné a dôveryhodné. Ich význam je veľký najmä v krajinách, ktoré zatiaľ nemajú vybudovaný RTGS systém, alebo súčasne s RTGS systémom prevádzkujú systém/systémy čistého zúčtovania napr. pre maloobjemové platby. Je to:
I. dostatočná a transparentná legislatívna základňa,
II. jasné pochopenie možných rizík,
III. jasne definované postupy na riadenie rizík,
IV. objektívne a verejne prístupné kritéria prístupu do systému,
V. včasné zabezpečenie denného zúčtovania, aj v prípade likvidných problémov účastníka/účastníkov,
VI. zodpovedajúce technické zabezpečenie.

Liquidity risk – likvidné riziko. Riziko vznikajúce zo zlyhania účastníka pri zúčtovaní svojej debetnej pozície v určenom čase z dôvodu nedostatočnej likvidity. Účastník je v danom čase nesolventný, ale môže byť schopný zúčtovať požadované záväzky v neskoršom nešpecifikovanom čase.

Loss-sharing agreement/rule – dohoda/pravidlo o zdieľaní straty. Dohoda medzi účastníkmi clearingového systému o spoločnom zdieľaní prípadnej straty vzniknutej, keď jeden alebo viacerí účastníci zlyhajú pri plnení svojich záväzkov. Dohoda určuje, v akom pomere bude strata zdieľaná medzi zainteresovanými účastníkmi.

Multilateral net settlement position – multilaterálna čistá zúčtovacia pozícia. Súčet hodnôt všetkých transakcií účastníka systému čistého zúčtovania, ktoré prijal za určité časové obdobie mínus súčet hodnôt všetkých transakcií, ktoré účastník odoslal ostatným účastníkom systému. Ak je výsledok kladný, účastník je v multilaterálnej čistej kreditnej pozícii. Ak je výsledok záporný, účastník je v multilaterálnej čistej debetnej pozícii.

Multilateral net settlement system – multilaterálny systém čistého zúčtovania. Nettingový systém, v ktorom priami účastníci zúčtovávajú len svoje čisté pozície. Čisté pozície sú výsledkom clearingového procesu.

Net settlement – čisté zúčtovanie. Zúčtovanie množstva záväzkov alebo prevodov medzi zúčastnenými stranami založené na čistej báze. Pozri netting, multilaterálna čistá zúčtovacia pozícia (multilateral net settlement position).

Net settlement system – systém čistého zúčtovania. Pozri bilaterálny a multilaterálny systém čistého zúčtovania (bilateral/multilateral net settlement system).

Netting/netting scheme – netting/nettingová schéma. Dohodnuté započítavanie vzájomných pozícií alebo záväzkov obchodných partnerov alebo účastníkov v systéme. Netting redukuje veľký počet individuálnych transakcií na malé množstvo vzájomných pozícií. Netting sa vyskytuje vo viacerých formách, ktoré majú rôzny stupeň právnej vymáhateľnosti v prípade zlyhania jedného z účastníkov.

Operating time/hours – prevádzkový čas/prevádzkové hodiny. Prevádzkový čas/hodiny pre príjem vstupov, ich spracovanie a zúčtovanie, ako aj pre odovzdávanie výstupov účastníkom clearingového a zúčtovacieho systému.

Other financial institution – iná finančná inštitúcia. Inštitúcia, ktorá nie je bankou a nevykonáva štandardné bankové činnosti, pričom môže prijímať vklady a/alebo poskytovať úvery, spravidla však účelovo zameraná (napr. penzijné fondy, poisťovne, burzy a pod.)

Overnight money/day-to-day money – peniaze na noc. Úver so splatnosťou nasledujúceho prevádzkového dňa.

Oversight – dohľad. Povinnosť centrálnej banky, zameraná hlavne na podporu stability a fungovania platobného systému a na ochranu platobného systému pred možným „domino" efektom. Pozri domino efekt (domino effect).

Payment – platba. Uspokojenie pohľadávky veriteľa a vyrovnanie záväzku dlžníka v neodvolateľnej a nepodmienečnej forme (bankovky, depozitá vo finančnej inštitúcii alebo centrálnej banke).

Payment order/payment instruction – platobný príkaz/príkaz na úhradu. Príkaz alebo správa iniciujúca prevod finančných prostriedkov medzi veriteľom a dlžníkom.

Payment system – platobný systém. Skladá sa z definovanej skupiny inštitúcií, súhrnu nástrojov a postupov zabezpečujúcich peňažný obeh v rámci geografického územia, obyčajne štátu. V rámci jedného štátu môže byť viac platobných systémov, spojených alebo nespojených.

Payment versus Payment (PVP) – platba oproti platbe. Základný princíp nevyhnutný na elimináciu multimenového zúčtovacieho rizika. Princíp je naplnený, ak sa finálny a neodvolateľný prevod v jednej mene uskutoční vtedy a len vtedy, ak sa zároveň uskutoční aj finálny a neodvolateľný prevod druhej meny, realizovateľný v režime RTGS.

Pricing policy – cenová politika. Cenová politika centrálnej

banky/clearingového operátora v oblasti platobného systému. Musí byť konštruovaná tak, aby poplatky za platobné transakcie a služby spojené s ich spracovaním a zúčtovaním plne pokrývali náklady centrálnej banky/clearingového operátora.

Real-time transmission or processing – Prenos alebo spracovanie v reálnom čase. Prenos alebo spracovanie údajov o finančných transakciách a/alebo cenných papieroch v režime transakcia za transakciou, okamžite v čase inicializácie.

Real-time gross-settlement system (RTGS) – Systém hrubého zúčtovania v reálnom čase. Systém prevodu finančných prostriedkov, v ktorom platby sú spracované jedna za druhou v reálnom čase a ktorý zabezpečuje okamžité a neodvolateľné zúčtovanie jednej platby za druhou za predpokladu, že na účte iniciátora u zúčtovacieho agenta sú dostatočné zdroje na ich krytie alebo existuje možnosť poskytnutia prechodného úveru (overdraft).

Remote participant/access – diaľkový účastník/prístup. Hovoríme, že úverová inštitúcia má diaľkový prístup/je diaľkovým účastníkom medzibankového platobného systému, ak má priamy prístup do medzibankového platobného systému lokalizovaného v inom štáte (tzv. hostiteľská krajina) bez toho, že by si v hostiteľskej krajine zriadila svoju pobočku.

Remote payment – diaľková platba. Platba realizovaná prostredníctvom prenosu platobného príkazu alebo platobného nástroja (napr. e-mailom). Opak priamej platby (face-to-face).

Replacement cost risk/market risk, price risk – riziko straty nákladov/trhové riziko, cenové riziko. Riziko, že protistrana v transakcii dohodnutej na neskorší termín, zlyhá v čase zúčtovania. Toto zlyhanie môže zapríčiniť solventnému partnerovi stratu nákladov/pozície na trhu, ušlého zisku a pod.

Retail banking – malobankovníctvo. Bankovníctvo zamerané na služby pre tzv. malých klientov, spravidla pre obyvateľov.

Retail payments – maloobjemové platby. Všetky typy platieb, ktoré nie sú definované ako platby veľkého objemu (pozri veľkoobjemové platby – large-value payments).

Settlement – zúčtovanie. Ukončenie procesu spracovania platby alebo vyrovnanie záväzku medzi dvoma alebo viacerými účastníkmi.

Settlement agent – zúčtovací agent. Inštitúcia, ktorá vykonáva finálne zúčtovanie clearingového procesu v mene všetkých účastníkov.

Settlement institution – zúčtovacia inštitúcia. Inštitúcia, cez účty ktorej sa uskutočňuje prevod finančných prostriedkov medzi účastníkmi na účely zúčtovania výsledkov clearingového systému. Pozri zúčtovací agent (settlement agent), multilaterálny systém čistého zúčtovania (multilateral net settlement system), bilaterálny systém čistého zúčtovania (bilateral net settlement system).

Settlement risk – zúčtovacie riziko. Všeobecný pojem používaný na označenie obidvoch – úverového a likvidného rizika v systéme prevodu prostriedkov, t.j. riziko, že jedna strana zlyhá pri plnení jedného alebo viacerých záväzkov voči druhej strane, zúčtovaciemu agentovi alebo zúčtovacej inštitúcii.

Systemic risk – systémové riziko. Riziko, keď zlyhanie jedného účastníka medzibankového platobného systému alebo systému zúčtovania cenných papierov, či na finančných trhoch všeobecne, pri plnení svojich záväzkov, zapríčiní zlyhanie ostatných účastníkov alebo finančných inštitúcií.

TARGET (Trans-European Automated Real-Time Gross-Settlement Express Transfer system) – Transeurópsky automatizovaný expresný systém hrubého zúčtovania v reálnom čase. Nadnárodný platobný systém pozostávajúci z RTGS systémov jednotlivých krajín Európskej únie a Európskej centrálnej banky. RTGS systémy nečlenských krajín môžu byť tiež zahrnuté do TARGET-u za predpokladu, že preukážu schopnosť spracovávať euromenu zároveň s domácou menou. Domáce RTGS systémy a platobný mechanizmus Európskej centrálnej banky sú navzájom prepojené tak, aby boli schopné vykonávať cezhraničné platby v rámci Európskej únie. Pozri Interlinking.

Transfer – prevod. Odoslanie (pohyb) finančných prostriedkov alebo cenných papierov jednou stranou inej strane prostredníctvom:
1. fyzických nástrojov/peňazí,
2. účtovných vstupov do účtovníctva finančného sprostredkovateľa,
3. účtovných vstupov spracovaných prostredníctvom systému prevodu finančných prostriedkov alebo cenných papierov.

Transfer system – systém prevodu. Všeobecné označenie pre systém prevodu finančných prostriedkov alebo výmeny iných hodnôt (cenné papiere a pod.).

Third party – tretia strana. Európska únia pojmom tretia strana (third party) označuje klienta banky/úverovej inštitúcie. V Slovenskej republike treťou stranou rozumieme subjekt, ktorý nemá vlastný účet v centrálnej banke, má oprávnenie vykonávať platobný styk debetovaním a kreditovaním účtov ostatných účastníkov. Podľa definície Európskej únie teda ide o tzv. nepriameho účastníka, pozri indirect participant.

Zero-hour clause/rule – Klauzula/pravidlo nultej hodiny. Ustanovenie, vyskytujúce sa v zákone o bankrote niektorých štátov, ktoré umožňuje spätne odvolať platby uzatvorenej inštitúcie po 0:00 h dňa vyhlásenia bankrotu.

Použitá literatúra:

1. Report to the Committee of Governors of the Central Banks of the Member States of the European Economic Community on Minimum Common Features for Domestic Payment Systems, Working Group on EC Payment Systems, November 1993.
2. Report to the Council of the European Monetary Institute on the Target System, May 1995.
3. Payment Systems in the European Union, European Monetary Institute, April 1996.
4. Real-Time Gross Settlement Systems, Bank for International Settlements, March 1997.
5. Standards for the Use of EU Securities Settlement Systems in ESCB Credit Operations, European Monetary Institute, January 1998.

HYPOTEKÁRNY ÚVER V EURÓPSKYCH KRAJINÁCH

II. časť

TRANSAKČNÉ NÁKLADY

Ing. Viktória Múčková, CSc., Národná banka Slovenska

Pokračovanie z čísla 9/2000

Tab. 9 Úrokové miery na novoposkytnuté hypotekárne úvery

Krajina	Rok 1997			
	I	II	III	IV
BE (1)	6,9	7,2	7,2	7,6
DK (2)	8,0	7,6	7,5	7,2
DE (3)	6,8	6,9	6,8	6,7
GR (4)	14,3	13,0	11,3	11,3
ES (5)	5,9	5,8	5,6	5,6
FR (6)	7,0	6,7	6,6	6,5
IE (7)	7,1	7,6	7,6	7,5
IT (8)	8,1	8,7	7,7	7,2
LU (9)	5,5	5,5	5,5	5,5
NL (10)	6,0	6,0	6,0	6,0
AT (11)	6,0	5,8	5,5	5,5
PT (12)	10,4	9,7	9,2	8,0
SE (13)	6,2	6,1	6,7	6,2
UK (14)	6,7	7,0	7,5	7,6
NO (15)	6,0	5,8	6,2	6,3

Vysvetlivky:

(1) – tzv. referenčná miera, revidovaná každých päť rokov po uplynutí prvého desaťročného obdobia (vážený priemer počítaný na báze časového rozlíšenia), imitovaná (vzťahujúca sa) na úvery zabezpečené nehnuteľnosťou na bývanie len v prvom poradí, ide o hypotéku prvej kvality, doba splatnosti 20 rokov – pomer úveru k hodnote nehnuteľnosti 60 až 80 %;

(2) – fixná úroková miera, pre rok 1997 počítaná na základe 30-ročných dlhopisov – 7%, doba splatnosti 30 rokov;

(3) – tzv. efektívna, fixná (priemer, 10-ročné obdobie) miera, zahŕňajúca iné bankové náklady (na základe regulačných pravidiel), max. doba splatnosti úveru 30 rokov;

(4) – fixná, nomin. miera s fixnými podmienkami počas 15 rokov;

(5) – efektívna priem. úroková miera, bez ost. nákladov, pružne sa meniaca – ročne podľa oficiálnej referenčnej miery na hypoúvery určené na bývanie (so štátnou aj bez štátnej dotácie);

(6) – fixná, na úvery, pre ktoré sa vyžaduje podpis zmluvy vládou, priemerná doba splatnosti 15 rokov;

(7) – revidovaná, max. trvanie úveru 30 rokov;

(8) – úroková miera fixovaná počas trvania úveru;

(9) – miera pre verejný sektor;

(10) – úroková miera na reprezentatívne hypotekárne úvery garantované the National Mortgage Guarantee Foundation, revidovaná každých 5 rokov;

(11) – prehodnocovaná;

(12) – vážená priem. hypotekárna úroková miera všetkých hypotekárnych veriteľov;

(13) – špecifická miera fixovaná na 2 roky, max. trvanie úveru 30 rokov;

(14) – vážená priem. hrubá úroková miera všetkých hypoúverov veľkých stavebných sporiteľní;

(15) – miera ponúkaná hypotekárnymi inštitúciami na nové úvery, fixovaná na 2 roky, priemerná ku koncu prísl. štvrťroka, zahŕňa dodatočné náklady.

Hypotekárne úverové produkty sú spojené s ďalšími dodatočnými transakčnými nákladmi,[1] ktorých výsledným efektom je zdraženie produktov. Špecifický charakter hypotekárneho úveru si „vyžaduje" aj špecifické poplatky, ako sú napr. poplatky za ocenenie nehnuteľnosti, notárske, poplatky za vklad záložného práva do pozemkového registra (katastra), rôzne administratívne poplatky, poistenie hypotekárneho úveru. Tieto sú účtované individuálne alebo sú priamo zarátané do úrokovej sadzby. Napr. poplatok za zaregistrovanie záložnej zmluvy a notárske poplatky sa pohybujú v rozpätí od 0,4 % (Holandsko) až po 4 % (Belgicko) z výšky hypotekárneho úveru. Na príklade vybraných krajín uvádzame podrobnejší prehľad o výške dodatočných nákladov na hypotekárne úvery:

Belgicko

- **ocenenie** – náklady na ohodnotenie nehnuteľnosti platí žiadateľ o úver. Ak službu poskytuje nezávislý expert, poplatky a náklady spojené s ocenením hradí dlžník priamo oceňovateľovi. Ak oceňovanie zabezpečuje banka, náklady sú kalkulované vo výške 0,30 % z hodnoty poskytnutého úveru,
- **provízia** – veriteľ má právo kalkulovať si províziu maximálne 0,50 % z hodnoty poskytnutého úveru, výška provízie musí byť však jasne uvedená v separátnej klauzule,
- **príprava záložnej zmluvy a notárske poplatky** – poplatky sú fixné, vyrubované na základe degresívnych tarif z výšky úveru. Náklady na prípravu záložnej zmluvy obsahujú kolkové poplatky, prehodnotenie zálohu, plány a údaje z katastra, poštovné poplatky,
- **registračný poplatok** – tvorí 1 % z nominálnej výšky úveru plus dodatočné služby (10 % z istiny).

Dánsko

- **ocenenie** – hypotekárne inštitúcie obvykle vyrubujú poplatky; na základe žiadosti o úver, sú stanovované vo výške 700 alebo 1000 DKK v závislosti od hodnoty úveru,
- **provízia** – do hodnoty provízie, ktorú platí dlžník hypotekárnej banke, sú zakalkulované náklady spojené s aktuálnou žiadosťou o úver, resp. úverovou zmluvou (podmienky úveru), rôzne administratívne náklady a náklady na tvorbu zákonných a ostatných rezervných fondov. Celková výška provízie je 1 %

[1] Vysoké transakčné náklady sú jedným z faktorov, ktoré limitujú cezhraničné aktivity v rámci ES. V niektorých prípadoch sa ich výška pohybuje v rozpätí 10 – 20 % z kúpnej ceny nehnuteľnosti.

z hodnoty úveru plus 2 % zo splatenej čiastky úveru v prípade tzv. „príspevkov" k tvorbe rezervných fondov. Ak je do procesu prípravy hypotekárneho úverovania zainteresovaný právny zástupca, poplatok za jeho služby je kalkulovaný v súlade s bežnou praxou, a to vo vzťahu k hypotekárnej istine; ich stanovená fixná čiastka je v každej inštitúcii rozdielna,

• **príprava záložnej zmluvy a notárske poplatky** – hypotekárne úverové inštitúcie pripravujú záložnú zmluvu samostatne, táto služba sa nespoplatňuje,

• **registračný poplatok** – tvorí 1,5 % z nominálnej hodnoty hypotéky plus 300 DKK za každý dokument.

Nemecko

• **ocenenie** – v zásade náklady na ocenenie nehnuteľnosti znáša dlžník, pričom základom pre stanovenie poplatku je správa o ohodnotení nehnuteľnosti predložená kvalifikovaným oceňovateľom,

• **provízia** – ak je hypotekárny úver uzatváraný prostredníctvom tretej strany, províziu platí banka, a to jednorazovo,

• **registračný poplatok** – notárske poplatky za výpisy z pozemkového registra, za povolenie vkladu záložného práva a za zaregistrovanie záložného práva sú fixne stanovené, základom výpočtu je hodnota úveru, platí ich dlžník.

Francúzsko

• **ocenenie** – výška 1 % z poskytnutej čiastky úveru (úvery poskytnuté Crédit Foncier, min. 700 FRF, max. 1500 FRF). Štátom podporovaný nákup nehnuteľností na vlastné bývanie, resp. dotované úvery pre nájomné bývanie sa odráža aj v úrovni oceňovacích poplatkov – 0,30 % z čiastky úveru, resp. 0,50 %,

• **provízia** – v rámci bežných transakcií sa v obmedzených prípadoch kalkuluje tzv. poplatok-provízia za viazanie úverových zdrojov (úvery poskytnuté Crétit Foncier, úvery poskytnuté na výstavbu alebo rekonštrukciu),

• **registračný poplatok** – hypotekárne úvery sú zaznamenávané v tzv. notárskych dokumentoch. Náklady spojené s prípravou týchto dokumentov obsahujú poplatky notárovi, poplatky kolkové, poplatky za registrovanie do hypotekárneho registra. Notárske poplatky, ich výška je kalkulovaná na základe výšky úveru a v súlade so stanovenými stupnicami, koeficientmi, ktoré sa môžu použiť pri výpočte. Tieto poplatky sú označované tiež ako proporcionálne. Sem sa zaraďujú aj poplatky za formality, napr. také ako vyhotovenie kópií, duplikátov atď.

Náklady na overenie a kolky – 30 FRF za jeden dvojstranový list plus fixná registračná daň (430 FRF v r. 1990). Poplatky za zaregistrovanie hypotéky do hypotekárneho registra sa odvíjajú od výšky úveru plus dodatočné služby. Celkové náklady pre vybrané hodnoty úverov uvádzame v tab. č. 10. Niektoré druhy hypotekárnych úverov sú oslobodené od týchto poplatkov, resp. sú v porovnaní so štandardom nižšie (stavebné sporenie a úvery stavebných sporiteľní, úvery poskytované hypotekárnou inštitúciou – Crédit Foncier; sociálne úvery, špeciálne stavebné úvery. Pozri tabuľku č. 11).

Holandsko

• **ocenenie** – náklady na ocenenie sa pohybujú v rozpätí 0,125 % – 0,2 % z hodnoty nehnuteľnosti. Bežne ich uhrádza dlžník,

• **provízia** – stanovovaná maximálne do úrovne 0,5 % z hodnoty poskytnutého úveru,

• **príprava záložnej zmluvy a notárske poplatky** – samotné dokumenty nie sú spojené so žiadnymi nákladmi. Notárske poplatky sú stanovené na fixnej a klesajúcej báze v závislosti od výšky hypotekárneho dlhu,

• **registračný poplatok** – jeho úroveň závisí od výšky hypotéky.

Tab. 10 Celkové dodatočné transakčné náklady

Hodnota úveru	Náklady na zmluvné hypotéky	% z hodnoty úveru
70 000 FRF	4 100 FRF	5,86
100 000 FRF	4 800 FRF	4,80
150 000 FRF	5 500 FRF	3,66
200 000 FRF	6 900 FRF	3,45
300 000 FRF	8 300 FRF	2,76
400 000 FRF	9 000 FRF	2,25
500 000 FRF	10 300 FRF	2,06
750 000 FRF	13 700 FRF	1,80

Zdroj: EHF, Crédit Foncier, vlastné prepočty

Tab. 11 Celkové dodatočné náklady (výnimky, zvýhodnenie)

Hodnota úveru	% z hodnoty úveru
70 000 FRF	3,29
100 000 FRF	2,60
150 000 FRF	2,07
200 000 FRF	1,80
300 000 FRF	1,30
400 000 FRF	1,35
500 000 FRF	1,22
750 000 FRF	1,05

Stimulačné nástroje

Na strane druhej európske vlády podporujú rozvoj vlastného bývania cez systém daňových úľav (nepriamy stimul) alebo dotácií (priamy stimul). Výsledky prieskumu Európskej hypotekárnej federácie z roku 1998 potvrdzujú, že najbežnejšou formou podpory vlastníctva bytov, rodinných domov sú daňové úľavy. Vo väčšine členských krajín jestvuje možnosť odpočítavať úrokové poplatky zo základu dane z príjmov, a to v plnej alebo limitovanej výške (tab. č. 12).

Všetky druhy úrokov sú plne odpočítateľné. Priama podpora hypoúverovania je spojená hlavne s poskytovaním úrokových dotácií a vládnych garancií. Úrokové dotácie znižujú cenu hypotekárnych úverov, prispievajú k oživeniu hypotekárneho trhu a v neposlednom rade k redukovaniu úverového rizika. Výlučné právo vybraných hypotekárnych veriteľov poskytovať úvery za nižšie úrokové sadzby v po-

Tab. 12 Nepriame stimuly

Dánsko	Všetky druhy úrokov sú plne odpočitateľné.
Nemecko	Hypotekárne úroky nie sú odpočitateľnou položkou zo základu dane.
Grécko	Hypotekárne úroky sú odpočitateľnou položkou (prvá kúpa nehnuteľnosti).
Španielsko	Odpočítanie 20 % úrokov a kapitálových splátok (25 % v prvých dvoch rokoch) z hodnoty platenej dane, do výšky 750 000 ESP, 15 % z ďalších 750 000 ESP (platí od 1. 1. 1999).
Francúzsko	Odpočítanie 25 % úrokov na novú nehnuteľnosť do výšky 20 000 FRF pre slobodného; 25 % úrokov na novú nehnuteľnosť do výšky 40 000 FRF pre manželský pár; 25 % úrokov na existujúcu nehnuteľnosť do výšky 15 000 FRF; tieto čiastky sa menia podľa počtu závislých osôb.
Holandsko	Hypotekárne úroky sú plne odpočitateľné.
Portugalsko	Odpočítanie úrokov a kapitálových splátok do výšky 297 000 PTE (táto čiastka sa stanovuje každoročne).
Rakúsko	Hypotekárny úrok v kombinácii s inými nákladmi sa odpočítava do výšky 40 000 ATS (platí pre daňovníka); do výšky 80 000 ATS platí pre domácnosť s jedným príjmom.
Veľká Británia	Odpočitateľnosť 10 % platených úrokov z prvých 30 000 GBP z hodnoty hypotekárneho úveru.

Zdroj: EHF, Brusel 1998

rovnaní s trhovými, im umožňuje zaujať na trhu výhodnejšie postavenie (cenová, konkurenčná výhoda). Príkladom môžu byť francúzske depozitné inštitúcie (komerčné, družstevné banky, sporiteľne), ktoré sú jediné oprávnené subjekty na zber úsporných zmluvných vkladov (obdoba produktov stavebného sporenia). V porovnaní s terminovanými vkladmi je ich úročenie nižšie, čo sa spätne odráža na výške úrokových sadzieb úverov poskytnutých na bývanie.

Osobitným problémom v procese hypotekárneho úverovania je otázka predčasného splácania. Existencia práva dlžníka predčasne splatiť poskytnutý úver je nezanedbateľným faktorom pri určovaní výšky nákladov (úrokové sadzby, všetky poplatky, zmluvné pokuty za predčasné splácanie).

Predčasné splácanie

Právo predčasného splácania umožňuje dlžníkovi po prvé, refinancovať hypotekárny úver – typické je refinancovanie za nižšiu úrokovú sadzbu v rovnakej alebo inej inštitúcii, po druhé, splatiť úver z vlastných finančných prostriedkov. Straty veriteľa z reinvestovania môžu byť v porovnaní s inými nákladmi (resp. rizikami) mnohonásobne vyššie. V tomto zmysle sa hovorí o reinvestičnom riziku alebo o riziku predčasného splácania.

Univerzálne právo dlžníka na predčasné splácanie sa odvíja od týchto argumentov (smernica o spotrebiteľskom úvere, článok 8):

- spotrebiteľ by mal byť chránený voči nadmernému finančnému bremenu (ťažké životné situácie), napr. v prípade ovdovenia alebo rozvodu, núteného predaja domu (zmena zamestnania, nezamestnanosť). V takýchto prípadoch by predčasné splácanie malo napomôcť k hľadaniu nového (dostupného) financovania dlhu,
- spotrebiteľ by mal mať garantovanú finančnú a fyzickú mobilitu, ktorá sa môže dostať do konfliktu s exekúciou, zrušením dlhodobého finančného kontraktu. V prípade predaja nehnuteľnosti na bývanie by predčasné splatenie malo prispieť k spružneniu celého procesu a k získaniu nového bývania,
- spotrebiteľ by mal mať právo podieľať sa na priaznivom vývoji úrokových mier, ako aj konkurenčnej výhode svojho veriteľa.

Realizáciu práva na predčasné splatenie v členských krajinách ES možno stručne zosumarizovať nasledovne:

- predčasne splatiť hypotekárny úver je možné v období, keď je úroková sadzba fixná; právo predčasného splácania musí byť zakotvené v zmluve o hypotekárnom úvere (Írsko, Belgicko, Holandsko, Portugalsko, Španielsko,..). Bežne sú stanovované limity na minimálnu sumu, ktorá ma byť predčasne splatená,
- predčasné splácanie je ponechané na slobodné rozhodnutie pri uzatváraní zmluvy (tzv. „všeobecné pravidlá zmluvnej slobody"). V Nemecku a v Rakúsku je predčasné splácanie vylúčené, a to maximálne na 10 rokov,
- existencia rôznorodo štruktúrovaných pokút za predčasné splácanie toto právo obmedzuje. Pokuty za predčasné splácanie sa interpretujú ako: 1) kompenzácia za straty na strane aktív, či za ušlý zisk (Holandsko, Švédsko), 2) cena, ktorá je zmluvne stanovená vo vzťahu k výške predčasného splácania (Belgicko, Francúzsko, Grécko, Nemecko, Rakúsko, Španielsko).

Aplikácia práva predčasne splatiť hypotekárny úver nie je v členských krajinách jednotná. Nejednotnosť je spôsobená nielen rozdielnym právnym rámcom hypotekárneho úverovania, ale aj systémom ochrany spotrebiteľa (okrem iných faktorov).

Všeobecným cieľom refinancovania úverov je chrániť dlžníka proti nadmernému úrokovému riziku (produkty s fixnou sadzbou). Členské krajiny tento cieľ rešpektujú, hoci prístupy k znižovaniu tohto rizika sú rôzne.

UNIKÁTNE BAROKOVÉ PAMIATKY KREMNICKÝCH MINCIAROV

PhDr. Elena Minarovičová

Motto: „Život umeleckého diela sa neobmedzuje len na jednu generáciu, pre ktorú vzniklo a ktorej slúžilo. Trvá, žije naďalej, je to hmatateľná stopa minulosti, viditeľná pre každého, kto ju chce vidieť. Jestvovanie týchto diel spôsobuje, že patria nielen do historickej epochy, v ktorej vznikli, ale aj do ďalších období ..." J.Bialostocki.

Privilégiom uhorského kráľa Karola Róberta z Anjou v roku 1328 dostala Kremnica privilégiá slobodného kráľovského banského a minciarskeho mesta – právne výsady, ktoré zaručili mestu rozvoj a hospodársku prosperitu. Dňa 17. novembra 1328 založil kráľ Karol Róbert z Anjou v Kremnici mincovňu. Využil bohaté zásoby zlata a striebra v tamojších baniach, aby z nich razil kvalitné mince. Z roku 1335 je prvá písomná zmienka o razbe kremnických florénov a v 14. storočí už kremnické zlato dostalo podobu zlatých dukátov, ktoré sa svojou vysokou rýdzosťou stali na viac ako štyri storočia stredoeurópskou mierou stálej hodnoty. O významnom postavení kremnickej mincovne svedčí nielen množstvo vyrábanej produkcie v jednotlivých storočiach, ktorá bola v porovnaní s inými mincovňami vyššia, ale aj skutočnosť, že mincovňa pracuje nepretržite až dodnes, čím sa radí v Európe medzi unikátne zariadenia tohto druhu.

Popri hlavnej pracovnej činnosti – baníctve a minciarskej práci – sa časť obyvateľstva venovala aj remeslám podriadeným však výrobe zlata a striebra. Remeslá zohrali vo vývoji mesta dôležitú úlohu. Už v 15. storočí sa stretávame v Kremnici s vyspelou organizáciou remeselnej práce s cechmi. V meste pôsobilo veľa remeselníckych dielní, ktoré produkovali kvalitné umelecko-remeselné výrobky. Medzi početné remeslá, vznikajúce v priebehu jednotlivých storočí, patrili remeslá kovospracujúce. Zlatníci, kováči, zámočníci, cínari, medikováči a ďalší sú do veľkej miery pod vplyvom vysokej úrovne remeselníkov mincovne.

Niekoľko storočné dejiny cechov v Kremnici vrcholili v 18. storočí a práve do prvej polovice tohto storočia sú datované dva strieborné znaky – kremnických minciarov, doplnené dvomi kľačiacimi anjelmi. Oba znaky sú označené rokom 1736. História týchto znakov je veľmi zaujímavá a preto skôr, ako si priblížime ich vyobrazenie, pripomenieme stručne niektoré známe údaje o ich pôvode a vzniku. Tieto znaky sa označujú tiež pojmom „kartuša." Z hľadiska heraldického je kartuša charakterizovaná ako oválny štít so zavinutým ozdobným rámom.

Celý súbor, dve strieborné kartuše a dvaja kľačiaci anjeli so svietnikmi v ruke, bol pôvodne uložený v depozite Františkánskeho kláštora v Kremnici. V dvadsiatych rokoch z neznámych príčin predali údajne kolekciu do Viedne. Môžeme hovoriť o šťastí, že sa vtedajšiemu ministerstvu školstva podarilo vzácne predmety naspäť zakúpiť a uložiť ich do zbierok Slovenského vlastivedného múzea v Bratislave, ktoré vzniklo v roku 1924 (dnes Slovenské národné múzeum). Tieto štyri exponáty sa stali postupne základom zbierkového fondu SNM – Historického múzea na Bratislavskom hrade a v jeho muzeálnych zbierkach sú uložené aj dnes. A tak sa barokové strieborné znaky – kartuše, ktoré slúžili k prezentácii cechu kremnických minciarov zaradili medzi výrazné a v rámci numizmatického fondu SNM unikátne muzeálne zbierkové predmety.

Obe barokové kartuše, dekoratívne a reprezentatívne kusy cechového minciarskeho inventára, sa používali pri významných príležitostiach, cechových slávnostiach, ale tiež pri smútočných obradoch – pohreboch členov cechu. Podľa opracovania ich zadnej strany možno predpokladať, že sa pripevňovali na smútočnú prikrývku rakvy alebo zavesili po jej stranách. Spomínaní kľačiaci anjeli, vysokí okolo 30 cm, boli vytepaní zo strieborného plechu iba z jednej strany a pripevňovali ich tiež pravdepodobne na rakvu.

Strieborné kartuše kremnických minciarov boli od roku 1970 až do roku 1993 umiestnené na čelnej stene numizmatickej expozície „Vývoj peňazí a medailí na Slovensku" v SNM – Historickom múzeu na Bratislavskom hrade. Začiatkom roka 1993, keď sa stal hrad sídlom prezidenta bola numizmatická expozícia po dvadsiatich rokoch svojej existencie demontovaná. Kartuše však dlho v numizmatickom trezore neodpočívali. Ako jedny zo vzácnych a unikátnych, ale najmä tiež veľmi atraktívnych muzeálnych predmetov, boli zaradené do kolekcie pre svetovú výstavu EXPO 93 v juhokórejskom meste Taejone, kde prezentovali spolu s ostatnými exponátmi históriu, umeleckú zručnosť starých majstrov a kultúrnu vyspelosť Slovenska. Aj neskôr ich umelecky vyhotovené kópie reprezentovali vzácne slovenské zbierkové predmety spolu s ostatnými exponátmi na výstavách v zahraničí, ktoré poriadali NBS – Múzeum mincí a medailí v Kremnici.

Dve kartuše – každá s iným výjavom – patria medzi vzácne a presne datované slovenské pamiatky. Sú to veľmi

Kartuša s dvojhlavým orlom

Kartuša s postavou Panny Márie

Kľačiaci anjeli zo strieborného plechu

pozoruhodné predmety umeleckého remesla a dokumentujú neobyčajnú zručnosť a bohatú umeleckú invenciu svojich tvorcov. Sú vysoké 41 a široké 30 cm (hmotnosť 580,74 g a 435,70 g). Vyrobené sú z tepaného striebra a motív na každej z nich je stvárnený vo vysokom reliéfe.

Jedna z kartuší má tvar dvojhlavého orla vystrihnutého z tepaného strieborného plechu. Orol je zobrazený v bežnej heraldickej podobe. V pravej končatine drží žezlo, v ľavej meč. Na prsiach má erbový štít, na ktorom je umiestnený raziaci skrutkový lis, tzv. balanciér.

Plastické znázornenie tohto a ďalších dvoch raziacich strojov v striebre na druhej kartuši je nielen dokladom zručnosti kremnických technikov uvádzajúcich tieto stroje do praxe v mincovni, ale aj názornou ukážkou razobnej techniky, ktorá sa v prvej polovici 18. storočia v kremnickej mincovni používala. Balanciér tu bol po prvý raz použitý v roku 1710 a zaviedol ho hlavný mincový rytec Daniel Warou. Podľa kremnického vzoru zaviedli túto techniku razby od roku 1716 aj v pražskej a od roku 1717 vo viedenskej mincovni.

Po stranách balanciéra na štíte prvej kartuše je letopočet 1736. Okolo štítu je rozložená reťaz Radu Zlatého rúna. Nad štítom je postavená pozlátená koruna. Na spodnom pásiku koruny sú štyri ružice – rozety, každá so šiestimi lístkami. Ružice sú vyplnené modrým emailom. Podobné rozety sú tiež na troch z piatich hrotov koruny, uprostred je kvietok s modrým emailom, položený na rozete.

Dve ružice po stranách koruny sú zdobené zeleným emailom. Stredná ružica je umiestnená na plechovej aplikácii v podobe krížovej pozlátenej rozety a je zložená z ôsmich plátkov.

Nad dvojhlavým orlom je tiež pozlátená koruna. Aj ona je ozdobená aplikáciou emailových kvietkov modrej a zelenej farby. Z pozlátenej koruny splývajú po stranách pozlátené stuhy. Ako sme už vyššie spomínali, celý znak je vytepaný zo strieborného plechu. Na jeho zadnej strane sú viditeľné stopy zlatníckej práce. Z jedného kusu je osobitne vypracovaný dvojhlavý orol. Zozadu je na ňom pomocou nitov pripevnený chvost, koruna a emailové aplikácie. Celý povrch kartuše je starostlivo cizelovaný.

Druhý znak má tiež podobu oválneho štítu – kartuše, bohato lemovanej barokovými úponkami a kvetinovými motívmi. Uprostred je postava Panny Márie so svätožiarou a jedenástimi hviezdičkami okolo hlavy. Na jej pozadí je baldachýn. Panna Mária stojí na zemeguli s mesiacom a s nohou položenou na hlave hada. V pravici drží ľaliu, ľaviciu má položenú na prsiach. I na tejto kartuši je plastické znázornenie raziacich strojov. Na jednej strane postavy je umiestnený ručný strihací stroj a na druhej strane taškový raziaci stroj.

V spodnej strane štítu po stranách zemegule je letopočet 1736. Na spodnej časti erbového štítu je súčasťou ozdobného rámu druhý, menší znak s erbom uhorského kráľov-

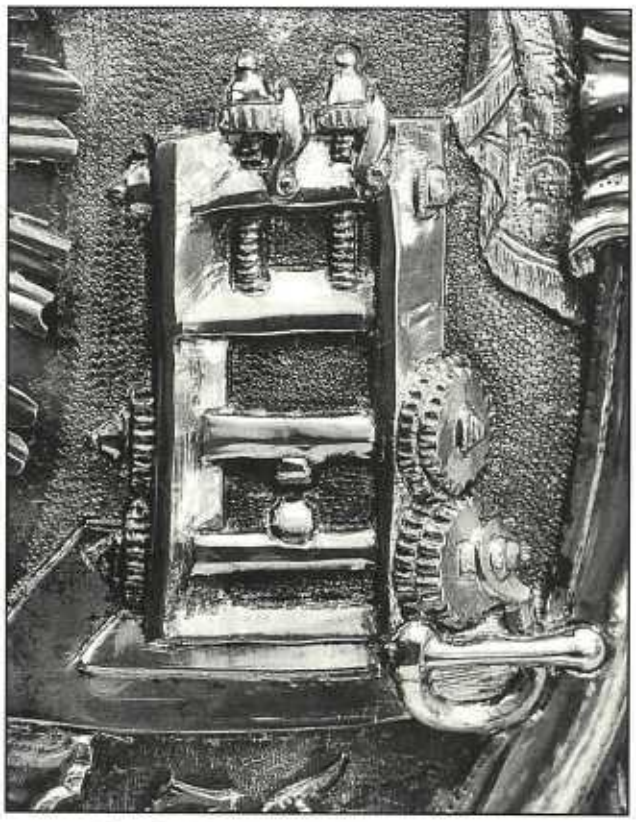

Detail taškového raziaceho stroja na znaku kremnických minciarov

stva. V strede erbu je malý štítok s nejasnou značkou. Podobne ako predchádzajúca, aj táto kartuša je zakončená korunou s dekoráciou prinitovaných kovových perál a s emailovými rozetami. Sedem ich je v zelenej a päť v modrej farbe. Po oboch stranách pozlátenej koruny je obláčik s okrídlenými hlavičkami dvoch anjelikov.

Kartuša s Pannou Máriou je po technickej stránke vypracovaná rovnako ako kartuša s dvojhlavým orlom. Základ tvorí vytepaný strieborný plech. Zo zadnej strany na spodnom okraji je k nemu pripevnený znak i dekorácia. Podobne je pripevnená postava Panny Márie, podložená aplikáciou s pozlátenou svätožiarou, na ktorej sú prinitované hviezdičky. Osobitne sú pripevnené aj obláčiky a koruna.

Obe strieborné barokové kartuše prezrádzajú, že sú dielom vynikajúceho a rutinovaného umelca – medailéra alebo zlatníka. Dvojhlavý orol i Panna Mária sú dôkazom vynikajúceho umeleckého remesla. Členenie jednotlivých plôch, tepanie, cizelácia a emaily dokazujú mimoriadnu zručnosť skúseného majstra. Podľa značky na malom štítku sa, žiaľ, autor nedá zistiť a na kartušiach nie sú žiadne iné signatúry. Azda boli umiestnené na niektorých častiach strieborného plechu, ktoré sa mohli v priebehu doby odlomiť alebo poškodiť.

Môžeme sa iba domnievať, že kartuše majú súvislosť s Kremnicou, prípadne s niektorou zlatníckou dielňou vo Viedni. Vplyv Viedne na územie Slovenska v tomto období bol veľmi zrejmý. Viedeň sa v dôsledku centralizačných snáh cisárskeho dvora stala centrom usmerňujúcim aj medailérsku tvorbu vo všetkých krajinách patriacich pod vládu Habsburgovcov. V Kremnici pôsobil v 18. storočí rad umeleckých remeselníkov, rezačov železiez, rytcov razidiel, medailérov, ktorí sa vo Viedni učili, mali s ňou kontakty alebo pochádzali zo známych viedenských umeleckých rodín. Do skupiny vynikajúcich kremnických barokových umelcov patril žiak Rafaela Donnera, odchovanec viedenskej školy Ignác Franz Wurchbauer (1767), ďalej Hieronymus Fuchs, ktorý bol v roku 1730 vymenovaný za hlavého rytca v kremnickej mincovni. Vynikajúcou technikou spracovania detailov a po stránke kompozičnej je známy tiež Sebastian Donner (1705 – 1763) a Ján Babtista Würth.

Súvislosť vzniku barokových kremnických kartuší môže byť i so Sliezskom, ktoré malo úzke styky so Slovenskom, špeciálne s Kremnicou. Vratislav, známa rozvinutým zlatníctvom, získavala drahé kovy zo slovenských banských miest. Podľa charakteru práce a podľa vonkajších okolností všetky znaky jednoznačne ukazujú, že obe barokové kartuše z roku 1736 mohli vzniknúť iba v prostredí rozvinutého medailérstva a zlatníckeho umenia. Ich autorom musel byť buď dobrý medailér, alebo najmä dobrý zlatník a ak chcel s úspechom zvládnuť celú rozmanitosť technológie výroby a výzdoby kartuší musel byť taktiež odborníkom v mnohých odvetviach remeselnej a umeleckej práce.

Zlatnícke artefakty, medzi ktoré patria aj strieborné barokové kartuše kremnických minciarov, zaberajú medzi umelecko-historickými pamiatkami dôležité miesto. Tieto umelecké práce sú súčasťou kultúrneho bohatstva, ktorého zachovanie, ochrana a kultúrne využitie je poprednou úlohou nielen našej spoločnosti, ale aj celého civilizovaného ľudstva.

Literatúra:

1. Kazimír, Š. – Hlinka, J. a kol.: Kremnická mincovňa 1328 – 1978. Martin 1978, s. 78 – 79. (J. Hlinka označuje kartušu s dvojhlavým orlom ako znak kremnických medailérov a kartušu s Pannou Máriou ako znak kremnických minciarov).
2. Horák, J.: Kremnická mincovňa. Banská Bystrica 1965, s. 127 – 132, 220.
3. Hoffman, J.: Památky kremnických mincířů z roku 1736. In: Příspevky k praveku a dejinám a národa Slovenska. Bratislava 1931, s. 54 – 58.
4. Hlinka, J.: Vývoj peňazí a medailí na Slovensku (Sprievodca k expozícii). Bratislava 1981, s. 22, 36.
5. Minarovičová, E.: Barokové kartuše kremnických minciarov. In: Zborník Slovenského národného múzea, 58, História 34, Bratislava 1994, s. 193 – 198.
6. Šeňová, N.: Múzeum mincí a medailí Kremnica, Bratislava 1996, s. 39.

Foto: Mikuláš Červeňanský

FOND HOSPODÁRSKEJ SAMOSTATNOSTI

Mgr. Miloš Mazúr, Národná banka Slovenska

Po vzniku Slovenskej republiky začiatkom 90-tych rokov organizovala Matica slovenská zbierku známu ako Národný poklad Slovenskej republiky. Myšlienka usporiadať zbierku občanov, ktorej výnos by slúžil na zlepšenie ekonomickej situácie krajiny po jej osamostatnení, nie je na Slovensku nová. Prvýkrát bola takáto zbierka vyhlásená v roku 1939 a do povedomia ľudí vstúpila ako zbierka na tzv. zlatý poklad Slovenského štátu. V účtovných knihách Slovenskej národnej banky (SNB) bola spočiatku evidovaná ako Fond zlatého pokladu alebo Zlatý poklad štátny. Jej oficiálny názov však znel Fond hospodárskej samostatnosti.

Práve v súvislosti s touto zbierkou sa pomerne často najmä v zahraničnej tlači, ale aj v literatúre uvádza, že zlaté rezervy Slovenského štátu tvorilo vlastne zlato nútene odovzdané židovským obyvateľstvom, respektíve, že tvorilo jeho podstatnú časť. Toto tvrdenie je však značne nepresné. Nepochybne časť finančných príspevkov, zlata, striebra a iných drahých kovov a cenností skutočne pochádzala od Židov. Treba ale poznamenať, že i Židia samotní prispievali na zbierku, či už dobrovoľne, alebo boli k tomu rôznymi spôsobmi prinútení. Nemožno však súhlasiť s názorom, že tzv. zlatý poklad tvorilo zlato získané výlučne násilím od Židov. Nesporným faktom je, že ho vytvorili občania Slovenského štátu bez ohľadu na vierovyznanie jednak spomínanou zbierkou, ale hlavne vďaka priaznivému vývoju ekonomiky Slovenského štátu, využívajúcemu vojnovú konjunktúru, na ktorého výsledkoch sa podieľali všetky skupiny obyvateľstva.

Národný fond

Samotnému vyhláseniu zbierky predchádzal list predstaviteľov Slovenskej ligy adresovaný Predsedníctvu Slovenskej vlády vo februári roku 1939. Navrhovalo sa v ňom vytvorenie Národného fondu „slúžiaceho k podpore slovenského obchodného podnikania a k zachraňovaniu hospodárskych hodnôt v prospech slovenského národa." List popisoval konkrétne postupy, ktorými by sa zabezpečili potrebné finančné prostriedky. Príspevky do tohto fondu mali byť povinné pre obchodníkov, živnostníkov, podnikateľov a podniky, ktoré zároveň mali povinnosť poskytnúť fondu pôžičky. Ďalším zdrojom príjmov mali byť príspevky a úvery verejnej správy. Tieto príspevky mali doplniť dobrovoľné finančné a materiálne dary občanov. Organizačne bola zbierka rozvrhnutá do štyroch etáp. V prvej etape bol plánovaný zisk jeden milión korún, ktorý mali predstavovať povinné odvody finančne najsilnejších podnikateľských subjektov. Ďalšie etapy mali nasledovať po jej ukončení, pričom by sa využili skúsenosti z realizácie úvodnej etapy. Návrh predpokladal začatie činnosti fondu už začiatkom marca roku 1939. Správu fondu malo zabezpečovať 3 až 5-členné kuratórium a jeho kontrolu širší 15-členný zbor, ktorý okrem kontrolnej funkcie mal byť súčasne aj najvyšším orgánom fondu priamo zodpovedným za jeho riadenie, a to vláde i širokej verejnosti. Členmi širšieho zboru mali byť fundovaní predstavitelia obchodnej a podnikateľskej sféry, ako aj zástupcovia verejnej správy. Úlohou fondu bolo poskytovať dotácie, ktoré však boli považované len za istú formu pôžičky, ktorú mal príjemca po stabilizácii svojich finančných pomerov vrátiť. Takto mala byť zabezpečená nerušená a nepretržitá činnosť fondu.

Návrh Slovenskej ligy pozostával prakticky z dvoch častí a zriadenie Národného fondu bolo len jeho druhou časťou ako opatrenie materiálnej povahy. O opatrení formálnej povahy sa hovorí v prvom liste z polovice januára toho istého roku. Uvádza sa tu, že Slováci sa v nedostatočnej miere venujú obchodovaniu, čo má okrem iného za následok aj nedostatok slovenského kapitálu. V súvislosti s týmto negatívnym javom sa poukazuje na obchodné aktivity Židov, ktorí v dôsledku emigrácie predávajú svoje obchody a živnosti, ktoré sa tak dostávajú zväčša do „rúk neslovenského a neslovanského elementu, ktorý je z hľadiska hospodárskeho ovládnutia Slovenska Slovákmi ešte nebezpečnejší než Židia." Preto Slovenská liga navrhovala, aby k právnej účinnosti predaja alebo zaťaženia židovskej nehnuteľnosti bol potrebný súhlas príslušného okresného úradu. Hlavným zámerom tohto opatrenia bolo, „aby slovenský národ bol pánom na Slovensku nielen z hľadiska politického, ale i hospodárskeho." Tieto dva námety sa do istej miery, premietli do definitívnej podoby Fondu hospodárskej samostatnosti.

Zriadenie Fondu hospodárskej samostatnosti

Po konzultáciách s guvernérom Slovenskej národnej banky Imrichom Karvašom rozhodla vláda o vzniku Fondu hospodárskej samostatnosti (ďalej len FHS) 11. júla 1939. Celková štruktúra fondu však bola oveľa jednoduchšia v porovnaní s pôvodným návrhom Slovenskej ligy. FHS bol koncipovaný miernejšie v tom zmysle, že sa nevyžadovali povinné príspevky, respektíve pôžičky obchodníkov

a iných podnikateľov. Na druhej strane však stanovil povinné vyberanie darov. Príjmy fondu boli teda stanovené dvoma spôsobmi, a to ako dobrovoľné dary občanov vo forme drahých kovov a iných cenností, v devízach, valutách a v korunových hotovostiach a už spomínané povinné vyberanie darov za udelenie oprávnení, licencií, rôznych povolení, ponechanie už vydaných oprávnení a podobne. To však platilo len pre istú skupinu obyvateľstva, a to židovského.

Intimátom zo dňa 25. júla 1939 vyzvala vláda vedúcich pracovníkov ministerstiev i ostatných úradov, aby sústredili pozornosť na túto zbierku a pričinili sa tak o jej úspešný priebeh a výsledky. Zároveň im udelila presné pokyny na jej vykonanie. Každý úrad, ktorý bol oprávnený vydávať povolenia (napr. povolenia Židom vykonávať advokátsku prax, udeľovanie verejnonotárskych miest, preloženie verejných notárov na vlastnú žiadosť a iné) mal vhodným spôsobom vyzvať stránku požadujúcu takýto úradný doklad na poskytnutie príspevku do fondu. Úradom sa odporúčalo, akou formou v daných prípadoch postupovať, s uvedením presného znenia: „Keďže udelením tejto koncesie atď. získavate zdroj príjmov, očakávame, že zložíte na zlatý poklad štátu u Slovenskej národnej banky alebo u jej niektorej filiálky dar v drahých kovoch, odpredateľných skvostoch alebo devízach v hodnote aspoň ... Ks." Neposkytnutie daru malo za následok neudelenie žiadaného povolenia. Súčasne bolo všetkým ministerstvám, ale aj nižším štátnym úradom nariadené odovzdať všetky cenné predmety nachádzajúce sa v ich vlastníctve do Fondu hospodárskej samostatnosti. Hlavné príjmy fondu však predstavovali dobrovoľné dary občanov.

Zbierka prebiehala v troch etapách. Prvá končila 31. októbra 1940, druhá, najdlhšia etapa trvala od 1. novembra 1940 do 31. júla 1944. Poslednú, neukončenú etapu vyhlásili 1. augusta 1944. Na organizovaní zbierky sa podieľali štátne úrady i inštitúcie, všetky zložky Hlinkovej gardy, ako aj osvetové organizácie. Celá zbierka bola všemožne propagovaná v tlači, rozhlase i vo filme. S týmto cieľom navštívili 10. októbra 1939 predseda vlády Jozef Tiso, ako aj ostatní členovia vlády Slovenskú národnú banku, kde si prezreli jej zariadenie a zároveň v prítomnosti filmových kamier odovzdali dar do FHS, čím bol Fond hospodárskej samostatnosti oficiálne otvorený. Jozef Tiso pri tejto príležitosti vo svojom prihovore zdôraznil, že „dnes len ten je dobrý Slovák, ktorý nosí železný prsteň Slovenského štátu."

Prvé potvrdenia o daroch na Fond zlatého pokladu sú však datované zo začiatku mája 1939, teda takmer štvrť roka pred oficiálnym zriadením FHS a štyri mesiace pred jeho otvorením. Pravdepodobne to bolo spôsobené tým, že o usporiadaní zbierky neuvažovala len Slovenská Liga, ale aj predseda vlády Jozef Tiso sám, alebo práve na podnet Slovenskej Ligy. Iniciatívu v tomto smere vyvíjal i šéf Úradu propagandy Alexander Mach, ktorému túto myšlienku vnukol istý Slovák žijúci v zahraničí. Denník Slovák dňa 17. mája 1939 v článku Slovensko si zriaďuje zlatý poklad píše, že po Machovom prísľube o vytvorení Fondu zlatého pokladu ho so súhlasom vlády aj založil, „nakoľko stále prichádzajú dary pre tento cieľ". Správu ešte bližšie upresnil, keď uviedol, že dary bude prijímať Slovenská národná banka a zároveň budú vyrobené prstene s nápisom Slovenský štát ďakuje. Napriek nepresnej informácii o Machovom podiele na vzniku zbierky nám uvedená správa aspoň čiastočne objasňuje dôvod, prečo sa dary prijímali ešte pred samotným zriadením fondu. Napokon aj v liste predsedníctva vlády sa hovorí, že Fond hospodárskej samostatnosti bol zriadený na návrh „podaný zo strany obecenstva", čím sa pravdepodobne myslí verejnosť.

Národná banka viedla od júla 1939 mesačné výkazy evidujúce čísla potvrdeniek, počty darcov, druhy darov: drahé kovy (zlato, striebro a iné drahé kovy, hodnoty ktorých boli uvedené v gramoch), cenné papiere vyjadrené v nomináloch, ďalej sa v korunách uvádzali hotovosti odkúpené úradovňou, čo tvorili cudzie papierové platidlá a mince, mincované zlato a hotovosti v slovenských korunách. Tieto výkazy sa pravidelne začiatkom mesiaca zasielali do ústrednej účtárne SNB v Bratislave.

Pamätné prstene

Každý darca dostal od banky potvrdenie o darovaní s týmto znením: „Dnes složili ste v našom ústave ako dar na FHS tieto predmety: (...) Za horeuvedený dar srdečne ďakujeme a súčasne dávame Vám pamiatkový ocelový prsteň s nápisom Slovenský štát ďakuje." Pamätné prstene vydávala SNB len tým občanom, ktorí darovali dar v hodnote 100 korún a viac. Štátna mincovňa v Kremnici ich vyrábala od konca júla 1939 a banka ich začala prideľovať darcom začiatkom augusta. Aj prsteňom bola venovaná patričná pozornosť. Slovenský rozhlas odvysielal reportáž z razby prvých slovenských mincí i prsteňov v kremnickej mincovni. Správu o tejto udalosti uverejnila aj Slovenská tlačová kancelária. Spolu s darmi zasielali občania aj písomné vyjadrenia, ako napríklad: „Neni toho mnoho – no dávam to z lásky svojej milovanej slovenskej vlasti." V liste, ktorý SNB zaslala Slovenskému rozhlasu v súvislosti s propagáciou pamätných prsteňov sa okrem iného píše: „Za drahý kov, ktorý darcovia obetovali na oltár vlasti, slovenská otčina im dáva len prostý oceľový prsteň, ale na prostej oceľovej obrúčke sú vyryté slová, ktoré sú vzácnejšie než poklady sveta: Slovenský štát ďakuje." V polovici novembra 1939 uverejnil denník Slovák článok profesora Imricha Kotvana propagujúci pamätný prsteň, respektíve samotnú zbierku pod názvom Prsteň a nasledujúci rok ho SNB vydala pod tým istým názvom vo forme brožúry.

Výrobu prvých 10 000 kusov prsteňov objednalo ministerstvo financií už 24. mája 1939 a následne koncom júla ďalších 10 000 kusov. S objednávkou Národnej banky zo začiatku októbra 1939 na 50 000 kusov tak bolo v tomto roku spolu objednaných 70 000 prsteňov. Pamätné prstene sa vyrábali v rôznych veľkostiach a záujem o ne bol hlavne počas prvej etapy veľký. Niektoré štátne podniky, finančné inštitúcie i okresné úrady odvádzali dary hromadne a tiež žiadali o zaslanie prsteňov, ktoré chceli distribuovať dar-

com. Prsteň však nemohol dostať každý. Diskriminačné protižidovské opatrenia sa okrem iného prejavili aj v zákaze vydávať Židom pamätné prstene bez ohľadu na hodnotu poskytnutého daru. Stalo sa tak na základe vyhlášky ministerstva vnútra z 10. novembra 1941, podľa ktorej Žid, ktorý už vlastnil takýto prsteň bol povinný odovzdať ho na príslušnom notárskom úrade. SNB viedla evidenciu všetkých darcov s uvedením mena a bydliska. Tieto údaje poskytovala banka Slovenskému rozhlasu na propagáciu zbierky.

Etapy Fondu hospodárskej samostatnosti

Ako sme už uviedli, dary na tzv. zlatý poklad sa začali odovzdávať na jar roku 1939. Podľa výkazov Národnej banky v prešovskom bankovom obvode zaznamenali v čase od 16. mája do 31. júla 171 darcov, ktorí len v hotovostiach darovali do fondu 43 556 korún a okrem toho aj zlaté a strieborné predmety. Pravda, iné filiálky sa nemohli popýšiť tak priaznivou štatistikou, ani čo sa týka počtu darcov, ani darovanej sumy. Na porovnanie, banskobystrická filiálka za obdobie len o deň kratšie uviedla finančné dary v sume 1 436 Ks a 41 darcov. V obvode ružomberskej filiálky to bolo ešte biednejšie. V čase od 12. júna až do 3. augusta 1939 tam okrem niekoľkých stoviek gramov zlata a striebra evidovali skromnú hotovosť 65 korún a 18 darcov. Musíme si ale uvedomiť, že zbierka na FHS sa oficiálne začala až začiatkom októbra, kedy sa dary začali odovzdávať masovo, čo prinieslo zásadný obrat v počte darcov i odovzdaných darov. Do konca roku 1939 odovzdalo príspevok do fondu až 58 448 darcov a dary vyjadrené v korunách predstavovali položku 2 958 218 korún. Z tejto sumy tvorili hotovosti v slovenských korunách 2 786 160 korún, v cudzích papierových platidlách a minciach 43 502 Ks a v mincovom zlate 128 556 Ks. Okrem toho boli vyzbierané predmety s obsahom zlata (124 kg), striebra (2138 kg) a iných drahých kovov (144 kg), ako aj cenné papiere, ktorých hodnota bola určovaná až po ukončení etapy. Najväčší počet darcov za toto obdobie zaznamenal Hlavný ústav SNB v Bratislave – asi 25 000 a naopak, najmenej príspevkov bolo v bankovom obvode žilinskej filiálky, len 1 279. Hlavný ústav mal aj najväčší podiel darov v hotovostiach, a to 2 117 818 korún a najmenší bankový obvod ružomberskej filiálky, kde sa za spomínané obdobie vyzbieralo len 57 010 Ks. Do 31. decembra 1939 vydali filiálky 16 847 kusov pamätných prsteňov, najviac pochopiteľne v Bratislave 10 783, v Banskej Bystrici 2 133, Nitre 910, Prešove 1 422, Ružomberku 770 a v Žiline 829 kusov.

Vecné dary odovzdané na zlatý poklad boli deponované v trezoroch Hlavného ústavu SNB v Bratislave a po ukončení I. etapy (31. 10. 1940) boli komisionálne triedené a ohodnocované. Na prevzatie FHS od SNB ustanovilo ministerstvo financií zvláštnu komisiu, do ktorej okrem svojich zástupcov delegovalo aj zástupcov ministerstva školstva a národnej osvety, Ústrednej štátnej pokladnice, Riaditeľstva ciachovej a puncovej služby, Slovenského múzea v Bratislave, bratislavského Mestského múzea, riaditeľa Hlavného ústavu SNB v Bratislave, jedného hodinára a jedného zlatníka. Úlohou komisie bolo určiť hodnotu jednotlivých zlatých a strieborných predmetov i ostatných darov. Podľa vyhotoveného protokolu sa darovali hlavne prstene, náušnice, náhrdelníky, náramky s drahokamami a polodrahokamami, hodinky, tabatierky, podnosy, príbory, svietniky, medaily a vyznamenania, ale aj platina a iné kovy. Predmety vzácnej historicko-kultúrnej i numizmatickej hodnoty odporúčala komisia ministerstvu financií uložiť ako štátny depozit v niektorom štátnom múzeu. Ostatné cennosti previezli do kremnickej mincovne na roztavenie a výťažok po vyčíslení pripísali na účet FHS. Ohodnocovaniu týchto predmetov sa venovala veľká pozornosť, o čom svedčí aj tá skutočnosť, že pri ich preberaní zástupcami mincovne a ministerstva financií bolo ešte dodatočne vytriedených niekoľko vzácnych sakrálnych predmetov, rádov a vyznamenaní, mincí a iných predmetov pre ich historicko-kultúrnu hodnotu, vysoko prevyšujúcu hodnotu zlata.

Pomerne častým darom boli cenné papiere, ktoré bolo možné darovať formou prehlásenia o darovaní. Išlo zväčša o potvrdenia peňažných ústavov o viazanej úschove, pôžičky obrany štátu, pôžičky hospodárskej obrody, stavebné žreby, výherné listy, vkladné knižky a iné cenné papiere, ako účastiny, podiely, ale aj česko-slovenské papierové platidlá. Cenné papiere a rozličné dary, ktoré nebolo možné speňažiť, respektíve inkasovať, prevzala do depozitu Ústredná štátna pokladnica v Bratislave. Kuriozitou boli dary evidované pod názvom rôzne dary, ako napr. životná poistka alebo patentný spis na určenie stavu pružiny v hodinách.

Po ohodnotení darovaných predmetov ukončila komisia svoju činnosť prezentovaním výsledkov FHS. Výkaz SNB zo začiatku júna 1941 sumarizuje výťažok fondu v týchto jednotlivých položkách: I. Hotovosti a iné hodnoty odkúpené SNB 5 928 142 Ks, II. Cenné papiere 2 387 639 Ks, III. Predmety kovové na roztavenie 2 524 171 Ks, IV. Predmety predajné 35 867 Ks, V. Predmety muzeálne a numizmatické 13 248 Ks, VI. Rozličné dary 25 012 Ks. Po odpočítaní výdavkov spojených so spravovaním zbierky v sume 168 591 Ks (poštovné, účtovné knihy, pamätné prstene, brožúra Prsteň, odhad a dozor pri tavení zlata) od položky hotovosti bol vyčíslený zisk zbierky na 10 746 688 korún, z čoho hotovosť nakoniec predstavovala 5 759 551 korún. Celková suma však bola len odhadom, pretože časť cenných papierov a vkladných knižiek nebola v tom čase ešte inkasovaná (napr. úroky z vkladných knižiek). Rovnako neboli ešte roztavené predmety z drahých kovov a nie všetky predmety evidované ako predajné boli speňažené. To bolo dôvodom na určenie len ich predpokladanej hodnoty, a teda aj približného výsledku zbierky. Presné čísla boli známe až o tri roky neskôr. Napriek tomu bol rozdiel medzi odhadom Národnej banky a konečným vyčíslením, ako sa predpokladalo, len minimálny.

Práve v čase sumarizácie výsledkov I. etapy v januári 1941 sa Hlinková garda pokúsila zmocniť FHS, respektíve jeho časti. Hlavné veliteľstvo Hlinkovej gardy požiadalo predsedu vlády, aby umožnil presun darovaných hotovostí

na jej účely. Slovenská národná banka sa k tejto žiadosti postavila neutrálne, uvedomujúc si, že nie je v jej kompetencii rozhodovať o využití fondu. V odpovedi adresovanej predsedníctvu vlády vedenie banky stručne uviedlo, že FHS je majetkom štátu a v jeho zastúpení má právo s fondom disponovať len minister financií. Národná banka tu vystupuje iba vo funkcii jeho správcu. Po tejto lakonickej odpovedi zostala správa fondu aj naďalej v pôsobnosti banky a až do konca vojny sa na tomto stave nič nezmenilo. Takýto vývoj udalostí sa nakoniec dal očakávať, pretože podľa dohody Mikuláša Pružinského a Imricha Karvaša, respektíve ministerstva financií a Slovenskej národnej banky bol výnos zbierky určený výhradne na menové účely.

Výsledky druhej etapy, berúc do úvahy jej časový rozsah (od 1. novembra 1940 až do 31. júla 1944), neboli ani zďaleka také priaznivé. Treba to pripísať na vrub v prvom rade pokračujúcej vojne a tým aj celkovo sa zhoršujúcej ekonomickej situácii obyvateľstva. Zbierka mala v tejto etape v každom smere výrazne klesajúcu tendenciu, keď napríklad dva mesiace pred jej ukončením, teda vo výkaze zachytávajúcom mesiac máj 1944, neevidovala nitrianska filiálka žiadneho darcu, ružomberská jedného, žilinská 6, banskobystrická 18, prešovská 27 a túto neuspokojivú bilanciu zachraňovala len Bratislava, kde odviedlo dary 197 darcov. Väčšina darov bola v peňažnej forme a najčastejšie boli poukazované sumy v rozpätí 20 až 100 korún. V tejto etape zaznamenali spolu 19 602 darcov, z toho v Bratislave 14 591, Banskej Bystrici 1 504, Nitre 335, Prešove 2 487, Ružomberku 276, Žiline 409. Rozdaných bolo 6 090 prsteňov a celková hotovosť predstavovala sumu 4 505 082 korún, teda o 1 400 tisíc menej ako v I. etape. Výdavky II. etapy tvorili už len 61 380 Ks a spolu s výdavkami I. etapy tvorili čiastku 229 970 Ks. Nazhromaždené dary boli z filiálok SNB prevezené do Bratislavy a speňažené spoločne s darovanými predmetmi I. etapy.

Posledná etapa bola už len formálnou záležitosťou, keďže začala 1. augusta 1944 a koncom mesiaca vypuklo Slovenské národné povstanie. Podstatnú časť jej výťažku tvorili hotovosti vo výške 53 437 Ks, ďalej strieborné mince, ktoré neboli obeživom a cenné papiere. Zbierka sa teda prakticky skončila už v auguste 1944 a po tomto čase to boli už len ojedinelí darcovia, ktorí vonkoncom nemohli ovplyvniť výsledok tejto etapy a už vôbec nie celej zbierky.

Využitie Fondu hospodárskej samostatnosti

Podľa rozhodnutia ministerstva financií z roku 1941 bol výnos fondu použitý na splatenie štátovkového dlhu, ktorý mal štát v SNB po zámene československých štátoviek za slovenské bankovky v roku 1939. V apríli 1942 bola ako prvá splátka použitá suma, ktorá tvorila hotovosť z I. etapy 5 759 551 Ks, ďalej protihodnota za roztavené a prevzaté zlato v sume 1 921 086 Ks a za inkaso z cenných papierov a iných získaných hodnôt 129 204 Ks (vkladné knižky, podiely a účastiny, obrazy a rôzne). Súčasne sa preúčtovala aj časť výnosu z II. etapy vo výške 1 639 016 Ks, a tak z pôvodného štátovkového dlhu vo výške 469 448 857 Ks sa splatilo 9 448 857 korún. O rok neskôr sa z II. etapy okrem uvedenej čiastky previedlo ešte 1 003 431 Ks a v roku 1944 ďalších 1 618 398 Ks. O poslednej splátke z FHS bolo rozhodnuté na VI. riadnom valnom zhromaždení Slovenskej národnej banky v polovici októbra 1945, keď sa štátovkový dlh umoril čiastkou 4 329 554 korún.

Ukončenie činnosti fondu

Po skončení vojny prevzalo Fond hospodárskej samostatnosti Poveríctvo pre financie Slovenskej národnej rady v Bratislave, ktoré o využití výnosu zbierky rozhodovalo po dohode s Ministerstvom financií v Prahe. V tejto poslednej fáze išlo už len o zlikvidovanie vecných darov v účtovnom zmysle. S nimi sa vysporiadala až Štátna banka československá, oblastný ústav v Bratislave začiatkom roku 1951, keď komisia zložená z delegátov Poveríctva financií, Štátnej banky československej, Poveríctva techniky, Poveríctva školstva, vied a umení, súdneho znalca i numizmatika rozhodla o osude cenných predmetov, ktoré ešte zostali uložené v trezoroch ŠBČS. Postupovalo sa obdobne ako v prípade predchádzajúcej komisie pracujúcej počas Slovenského štátu. Cenné predmety vhodné na roztavenie, ako aj 170 pamätných prsteňov odoslali do kremnickej mincovne. Niektoré dary odkúpila ŠBČS a časť ponúkli do dražby. Muzeálne predmety malo prevziať Slovenské múzeum v Bratislave. Výťažok z týchto predmetov bol pripísaný na účet Poveríctva financií SNR.

Záverom možno povedať, že zbierka mala očakávaný ohlas, a to najmä v jej I. etape. Svedčí o tom aj údaj o počte darcov, ktorý dosiahol vyše 90 000, pričom svojou mierou prispeli aj Slováci žijúci v Maďarsku. Najväčšie vklady trvalo zaznamenával Hlavný ústav v Bratislave a najmenej darov aj darcov počas celej zbierky vykazovala ružomberská filiálka. Z výťažku fondu sa v prospech zníženia štátovkového dlhu preúčtovala suma v celkovej výške 16 400 240 korún.

Aj keď sa tomuto fondu ľudovo hovorilo zbierka na zlatý poklad, paradoxne do zlatých menových rezerv priniesla len zlomok zlata. Podstatnú časť tohto drahého kovu nadobudla SNB od Ríšskej banky v Berlíne výmenou za ríšske marky uložené na účte Warenkonto získané obchodnou výmenou medzi Nemeckou ríšou a Slovenským štátom. Rovnako dobrá obchodná bilancia so Švajčiarskom umožnila nákupy väčšieho množstva zlata aj z tejto krajiny. Samozrejme, že súčasťou týchto rezerv bolo aj zlato vyťažené na Slovensku a získané zbierkou. Preto sa Slovensko mohlo na konci vojny popýšiť zlatým depozitom, deponovaným v Švajčiarskej národnej banke, v celkovej hmotnosti 7 107 kg. Židovské zlato a iné cennosti zabavené na základe zákonov z rokov 1940 a 1941 a uložené do povinnej úschovy v Ústrednej štátnej pokladnici neboli do menových rezerv kvôli nesúhlasu guvernéra Karvaša nikdy začlenené. Drvivá väčšina týchto tzv. židovských depozít zostala nevyzdvihnutá aj po reštitučnom zákone z roku 1946 a nakoniec boli v roku 1953 prevezené do Štátnej banky československej v Prahe.

ARGENTÍNSKA REPUBLIKA

Prímorský štát v juhovýchodnej časti Južnej Ameriky pri Atlantickom oceáne, s rozlohou 2 766 889 km², počet obyvateľov 33 913 000, hlavné mesto Buenos Aires. Argentína je členom OSN, OAS. Úradný jazyk: španielsky, ďalej sa používa jazyk guaraní. Náboženstvo rímskokatolícke.

Štátne zriadenie

Prezidenta a viceprezidenta volí na šesťročné obdobie 600-členné kolégium, volené obyvateľstvom. Dolná komora Kongresu (poslanecká snemovňa) má 254 členov volených na štyri roky, pričom každé dva roky sa volí polovica poslancov. Horná komora (senát) má 46 členov, ktorých volia provinčné zákonodarné zbory na deväť rokov, pričom každé tri roky sa volí 18 členov.

Prírodné podmienky

Pozdĺž hraníc s Chile sa ako masívna bariéra tiahnu Andy s najvyšším vrchom Argentíny – Aconcaguou (6960 m). Na juh od rieky Colorado leží Patagónia, významná oblasť pastvín, hoci jej veľkú časť zaberá polopúšť. Takmer 80 % obyvateľstva žije na pampách, ktoré tvoria jednu z najproduktívnejších svetových poľnohospodárskych oblastí. Subtropické roviny na severovýchode Argentíny zaberajú časť prérie Gran Chaco a časť pralesov. Podnebie na väčšine územia je mierne, juh je chladnejší a severovýchod má subtropický ráz. Vo vyšších polohách Ánd prevláda subpolárne podnebie. V Andách a na severovýchode sú zrážky bohaté, smerom na juh klesajú a v oblastiach na juhu a juhozápade je sucho.

Hospodárstvo

Argentína je jedným z popredných svetových producentov hovädzieho mäsa, vlny, baranieho mäsa, pšenice a vína. Na pampách sa pestujú obilniny, na severozápade ovocie a hrozno. Vyše 50 % územia Argentíny zaberajú pastviny – chov hovädzieho dobytka je sústredený na pampách a chov oviec v Patagónii. Dnes je však najväčším prínosom pre hospodárstvo priemyselná výroba (vrátane chemických výrobkov, ocele, cementu, celulózy, papiera a textilu). Štát je bohatý na prírodné zdroje vrátane ropy, zemného plynu, železnej rudy a vzácnych kovov a má i veľký hydroenergetický potenciál. Postavenie Argentíny ako hospodárskej veľmoci upadlo pre nedostatočnú politickú stabilitu a infláciu.

Menové informácie

Menová jednotka: 1 peso = 100 centavos, ISO kód – ARS, adresa emisnej banky: Banco Central de la República Argentina, Reconquista 266, 1003 Buenos Aires, República Argentina.

História štátu

Severozápadná časť Argentíny bola súčasťou ríše Inkov. Patagónia a pampy boli domovom kočovných Indiánov. Španieli prišli k ústiu rieky La Platy r. 1516, ale osídľovanie oblasti bolo pomalé. Počas napoleonských vojen vzrástlo vlastenecké hnutie. Revolúciu, ktorá ukončila španielsku nadvládu, pomáhal viesť San Martín. R. 1816 bola vyhlásená nezávislosť, ale vojna za oslobodenie pokračovala až do r. 1820, a prvá národná vláda sa vytvorila až r. 1826. Hoci sa Argentína za vlády diktátora Rosasa znovu zjednotila, štát bol roztrieštený a moc provinčných vlád sa skončila až v 50. rokoch 19. stor. Od r. 1880 pomáhal Argentíne rozvíjať prosperujúce hospodárstvo prílev európskych prisťahovalcov a britské investície. Prosperitu ukončila veľká hospodárska kríza a r. 1930 prerušil ústavnú vládu vojenský prevrat. R. 1946 sa dostal k moci populistický vodca Juan Perón, v r. 1955 bol však pre neúspešnú hospodársku politiku zvrhnutý. Nasledujúcim civilným vládam sa nepodarilo zvládnuť prudkú infláciu a moc opäť prevzala armáda (1966 – 1973). V apríli 1982 vypukla vojna medzi Argentínou a Veľkou Britániou o Falklandské ostrovy a závislé územia. Ústavná vláda bola opäť nastolená r. 1983, ale ťažké hospodárske problémy pretrvávajú.

História meny

Prvé osady Rosario (1527) a Buenos Airtes (1535) nemali dlhé trvanie. Úspešnejší boli osadníci prichádzajúci zo severu – z Bolívie a Paraguaja. Dnešná Argentína bola najprv spravovaná z Vicekráľovstva Peru, ale r. 1776 vzniklo vicekráľovstvo River Plate so sídlom v Buenos Aires. Prvé mince priniesli so sebou španielski dobyvatelia, používali sa aj mnohé zahraničné, ktoré boli v obehu ešte aj dlho po získaní nezávislosti. Prvé argentínske mince ilustrujú slabosť centrálnej vlády v minulom storočí. Mince sa razili v Potosí (1813 – 1815), v provincii Rioja (20. – 30. roky minulého storočia), v r. 1854 bola vyrazená medená minca v mene Argentínskej federácie. V Rioja, Mendoza, Tucumáne, Cordobe a Buenos Aires sa razili rôzne vlastné mince s rôznymi námetmi. V r. 1862 boli provincie zjednotené do Argentínskej republiky, ale nové mince sa razili až v r. 1881. Používal sa desiatkový systém: 1 peso = 100 centavos a 1 argentino = 5 pesos. Tieto mince zobrazovali argentínsky štátny znak a hlavu Slobody. Od r. 1896 sa uskutočnilo viacero zmien v námetoch mincí a prestali sa raziť strieborné a zlaté mince. V súčasnosti sa okrem obehových mincí razia aj pamätné strieborné mince pre zberateľov. Najstaršie argentínske bankovky v nominálnych hodnotách 5, 10, 20, 40, 50 a 100 pesos boli dané do obehu v r. 1820. V 19. stor. vydávali v Argentíne bankovky rôzne banky a provinčné orgány. Ich výtvarné a grafické stvárnenie charakterizuje veľká podobnosť s bankovkami USA. Aj hlavné motívy sú veľmi pestré – portréty osobností sú doplnené alegorickými postavami, vy-

obrazeniami rôznych poľnohospodárskych a priemyselných scén, vyobrazení hospodárskych zvierat, cherubínov, antických bohov a bohýň, dopravných prostriedkov. Niektoré bankovky boli tlačené vo zvislom smere. Moderné bankovky vydávané do obehu v druhej polovici 20. stor. majú dizajn charakteristický pre väčšinu súčasných bankoviek: portrét významnej osobnosti na lícnej strane dopĺňa významná alebo charakteristická scéna na rubovej strane bankovky. Veľký počet emisií bankoviek v 20. stor. ilustruje hospodársky vývoj Argentíny, najmä prudko sa zvyšujúcu infláciu, keď základná séria bankoviek v nominálnych hodnotách 10, 50, 100, 500 a 1000 pesos bola veľmi rýchlo doplnená bankovkami v nominálnych hodnotách 10000, 50000, 100000, 500000 a 1 milión pesos. V dôsledku ekonomického vývoja sa uskutočnilo v Argentíne niekoľko menových reforiem: 1 peso = 100 centavos do r. 1970, 1 nové peso = 100 starých pesos v r. 1970 – 1983, 1 peso argentino = 10000 pesos v r. 1983 – 1985, 1 austral = 1000 pesos argentinos v r. 1985 až 1992, 1 peso = 10000 australes od r. 1992.

Bankovka s nominálnou hodnotou 2 pesos. Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét Bartoloméa Mitreho, na rubovej strane je zobrazená budova múzea Museo Mitre.

Bankovka s nominálnou hodnotou 5 pesos. Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét generála Josého de San Martína, na rubovej strane je zobrazená „Cerro de la Gloria".

Bankovka s nominálnou hodnotou 10 pesos. Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét Manuela Belgrana, na rubovej strane je zobrazený pamätník Monumento a la Bandera v Rosáriu.

Bankovka s nominálnou hodnotou 20 pesos. Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét Juana Manuela de Rosasa, na rubovej strane je zobrazená scéna z bojov o Vuelta de Obligado.

Bankovka s nominálnou hodnotou 50 pesos. Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét Dominga Faustina Sarmienta, na rubovej strane je zobrazený pohľad na Guvernérsky palác.

Bankovka s nominálnou hodnotou 100 pesos. Hlavný motív na lícnej strane bankovky tvorí portrét Julia Argentina Rocu, na rubovej strane je zobrazená scéna „La Conquista del Desierto".

Gabriel Schlosser

RUDOLF KUBIŠ
1885 – dátum úmrtia neznámy

Rudolf Kubiš, rodák z Bytče, kde sa narodil 19. apríla 1885, stal sa 23. októbra 1944 druhým guvernérom Slovenskej národnej banky (SNB), keď po uväznení Imricha Karvaša zastupoval guvernéra Anton Mederly, generálny riaditeľ Slovenskej hypotečnej a komunálnej banky. Funkciu guvernéra vykonával Kubiš relatívne krátko (do konca marca 1945), hlbšie ani nevošiel do povedomia verejnosti. Bolo to však najťažšie obdobie prvej slovenskej centrálnej banky, čas, keď sa blížil koniec Slovenského štátu, ktorý vznikol 14. marca 1939, a keď každý krok mal nesmierne dôsledky v budúcnosti.

Kubišove začiatky na bankovom poli sú z januára 1910, keď bol zvolený za účtovníka Piešťanskej úvernej banky. Neskôr pracoval v riadiacich funkciách Hospodárskej banky a Tatra banky, od roku 1923 bol vedúcim jej filiálky v Žiline a pred vymenovaním za guvernéra bol generálnym riaditeľom Tatra banky.

Vo funkcii guvernéra SNB odmietol po potlačení SNP požiadavku predsedu vlády vymeniť zamestnancov filiálky v Banskej Bystrici pre nespoľahlivosť so zdôvodnením, že podľa výsledkov vyšetrovacej komisie SNB, ktorá vyčíslila škody spôsobené tzv. mimoriadnymi udalosťami vo filiálkach Banská Bystrica a Ružomberok na 486 miliónov korún, ani jeden zo zamestnancov neporušil služobné predpisy.

Z 5. februára 1945 sa zachoval list R. Kubiša ministrovi financií Pružinskému, v ktorom mu oznámil, že „za vedomia a súhlasu pána predsedu vlády" odišiel „zo zdravotne osobných príčin, predbežne na neurčito, na zdravotnú dovolenku do Trenčianskych Teplíc." O tri týždne, 27. februára 1945 ho však „citovali" do Bratislavy k predsedovi vlády vo veci vyčlenenia dolárov na zabezpečenie pripravovanej evakuácie vlády a tiež aby prediskutovali budúcnosť SNB. Bola nastolená vážna otázka, či bude SNB evakuovaná, ako prikazoval nemecký veľvyslanec Ludin a nemecký poradca v banke Söngen, alebo nie. Söngen, ktorý sa správal podľa bankového riaditeľa Martina Kollára príliš panovačne, tvrdil, že symbolicky má byť banka v Ríši a v každom prípade žiadal, aby bola do Ríše detašovaná „časť devízovky, ktorá by prevádzala slovensko-nemecký clearing". Argumentoval tým, že do Nemecka bude evakuovaná aj Maďarská národná banka.

Kubiš spočiatku nechápal dôvody evakuácie centrálnej banky. Pripúšťal, že je ochotný odísť s bankou napríklad do Skalice alebo Šaštína, ale že zahraničná evakuácia nemá význam, v zahraničí predsa nebude obiehať slovenská mena: „Národná banka v svojej funkcii základnej v zahraničí nemôže fungovať. Iba jediné, čo by bolo možné, dajme tomu, že by tam bol zlatý poklad, veľké hodnoty devízové a mali by sme bezpečné miesto, a tam by sme strážili náš trezor. Nič viac."

Na konci februára 1945 vyhlásil: „Páni, ja vám prehlasujem za seba, že ja do zahraničia nejdem, ak budú chcieť mňa donútiť, ja sa zriekneme. Ja nejdem, na to mám právo ako občan. Ak ma chcú donútiť, to je otázka iná, ale ja sa zriekneme guvernérstva. Ja nemám prečo ísť ad personam." S takýmto názorom guvernéra vyjadrilo solidaritu aj riaditeľstvo SNB. Dohodli sa, že ak bude musieť Kubiš zložiť funkciu guvernéra, ešte v posledných piatich minútach činnosti v banke zbaví riaditeľov banky funkcií tak, aby neprišli o pôžitky, ktoré si za svoju prácu v banke zaslúžia.

U Dr. Štefana Tisa, vtedajšieho predsedu vlády, protestoval R. Kubiš proti zasahovaniu Söngena do riadenia SNB, a ďalej mu povedal: „Nesmie sa vláda pošpiniť, že siahne z príčin nie hospodárskych a nie štátnych na majetok Národnej banky, čo je majetok národný! Prosím ťa, netýkajte sa toho, dodržme túto dohodu, ktorú som mohol s čistým svedomím uskutočniť (išlo o odsúhlasenie 15 tisíc dolárov na financovanie pobytu vlády v zahraničí), lebo sa vzopriem a nepovolím! (...) To je nie majetok toho režimu, ktorý je tu, alebo ktorý príde, to je majetok národný. Tak ako Medrický (minister hospodárstva) nemôže štátne lesy vziať so sebou, tak isto, i čo sa prejavuje v Národnej banke, je národná podstata, a to je moja povinnosť ju brániť."

V priebehu mesiaca však R. Kubiš radikálne zmenil svoje rozhodnutie a 28. marca 1945 vyhlásil: „Čiste z mojich osobných príčin pôjdem a evakuujem mimo hraníc Slovenska, na západ (...) Keby som bol sám ako chlap, povedal by som: Videl som aj horšie veci. Ale mať chorú ženu na starosti so všetkými dôsledkami, po dobrom uvážení ja som sa rozhodol." Takýmto spôsobom reagoval na tzv. mikulášske udalosti, na spôsoby, akými sa prezentovala postupujúca Červená armáda.

Stenografický záznam z posledného rokovania riaditeľstva SNB ukazuje, že v čase (koniec marca), keď už v Košiciach preberala moc česko-slovenská vláda, v Bratislave verili, že o nejaký čas sa budú vracať zo Západu a z takéhoto zorného uhla sa zaoberali otázkou evakuácie obeživa (a jeho prípadnej úschovy v Reichsbanke). Rokovali najmä o tom, či vôbec bankovky vyvážať, či ich jednoducho nespáliť.

SNB mal ďalej viesť viceguvernér Dr. Ján Balko, Kubiš sa rozhodol kúpiť ríšske marky za dvanásťtisíc korún v kurze 1 : 2,50 Ks a odísť. V Biografickom slovníku z roku 1989 čítame: „V máji 1945 ušiel pred Červenou armádou do Rakúska, neskôr na Západ. Roku 1948 odsúdený Národným súdom v neprítomnosti na osemnásť mesiacov odňatia slobody." Pri dátume smrti je otáznik.

Ľudský osud v poradí druhého guvernéra SNB bol napokon tragický, podobne ako osud jeho predchodcu Imricha Karvaša.

Marián Tkáč

NEZÁVISLOSŤ CENTRÁLNEJ BANKY

Výber publikácií a článkov k problematike nezávislosti, zodpovednosti, transparentnosti centrálnych bánk a ich vzťahu k zákonodárnemu orgánu.

ČLÁNKY

HERRENDORF, B. – NEUMANN, J. M.: A Nonnormative Theory of Inflation and Central Bank Independence. Weltwirtschaftliches Archiv, roč. 136, 2000, č. 2, s. 315 – 333.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – zodpovednosť, menová politika, inflácia, nezamestnanosť, trh práce, mzdy, modely.

STANZELOVÁ, M.: Bank of England a její vztahy k vládě. Bankovnictví, 2000, č. 6, s. 32-33.

• centrálne banky, zákon o centrálnej banke, centrálne banky – nezávislosť, finančný trh, Financial Services Authority – FSA, centrálne banky – rozsah činnosti.

ČIHÁK, M. – HOLUB, T.: Měnový výbor: cesta z dilemat centrálního bankovnictví v ČR? Bankovnictví, 2000, č. 6, s. 25 – 28.

• centrálne banky, Česká národná banka – funkcie, centrálne banky – nezávislosť, dolarizácia, devízové rezervy, menová politika, kurzová politika.

FOSTER, J.: The quiet revolution in reporting central bank performance. Central Banking, roč. 10, 1999/2000, č. 4, s. 59 až 64.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – zodpovednosť, centrálne banky – transparentnosť informácií, finančné výkazy, audit.

HAAN, J. de – KOOI, W. J.: Does central bank indepedence really matter? New evidence for developing countries using a new indicator. Journal of Banking and Finance, roč. 24, 2000, č. 4, s. 625 – 642.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – guvernéri, inflácia, menová politika, inflácia, transformácia ekonomiky, rozvojové krajiny.

LASTRE, R.M. – WOOD, G.: Constitutional approach to central bank independence. Central Banking, roč. 10, 1999/2000, č. 3, s. 34 – 39.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – zodpovednosť, centrálne banky – riadenie, vládna regulácia.

WELLER, B. – COURTIS, N.: Governor's power diluted. Central Banking, roč. 10, 1999/2000, č. 3, s. 29 – 33.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – orgány, menová politika, centrálne banky – riadenie, centrálne banky – guvernéri, vládna regulácia, krajiny sveta.

MOSER, P.: Checks and balances, and the supply of central bank indepedence. European Economic Review, roč. 43, 1999, č. 8, s. 1569 – 1593.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – funkcie, inflácia, menová politika, krajiny OECD.

MONOGRAFIE

HOCHREITER, E. – KOWALSKI, T.: Central Banks in European Emerging Market Economies in the 1990s. Wien, Oesterreichische Nationalbank 2000. 33 s. Edícia: Working Paper, No. 40.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – zodpovednosť, centrálne banky – riadiaci pracovníci, menová politika, fiškálna politika, vláda, nové trhové ekonomiky, menová stabilita, transformácia ekonomiky.

HEALEY, P. B. – WISNIEWSKI, Z.: Central Banking in Transition Economies. Torun, Torun Business School 1999. 354 s.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – dôveryhodnosť, inflácia, menová politika, fiškálna politika, malé otvorené ekonomiky, currency board, bankový dohľad, vládna regulácia, likvidita, konzervativizmus, Poľsko, Česká republika, Bulharsko.

LIPPI, F.: Central Bank Independence. Targets and Credibility. London, Edward Elgar Publ. 1999, 162 s.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – dôveryhodnosť, menová politika, krajiny EÚ.

BLEJER, M. I. – SKREB, M. – MISHKIN, F.S.: Central Banking, Monetary Policies, and the Implications for Transition Economies. Boston, Kluwer Academic Publishers 1999. 465 s.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, centrálne banky – zodpovednosť, menová politika, centrálne banky – funkcie, transformácia ekonomiky, menová kríza, currency board, EÚ – ekonomické dopady, Európska menová únia – EMÚ.

KILPONEN, J.: Central Bank Independence and Wage Bargaining Structure – Empirical Evidence. Edícia: Bank of Finland Discussion Papers, No. 9. Helsinki, Bank of Finland 1999. 45 s.

• centrálne banky, centrálne banky – nezávislosť, menová politika, mzdy, krajiny OECD.

DOKUMENTY NA INTERNETE

WORRELL, D.: Monetary and Fiscal Coordination in Small Open Economies.
http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0056.pdf
Washington, International Monetary Fund 2000. 28 s. Edícia: IMF Working Paper, No. 56 MARTIJN, J.K – SAMIEI, H.: Central Bank Independence and the Conduct of Monetary Policy in the United Kingdom.
http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp99170.pdf
Washington, International Monetary Fund 1999. 21 s. Edícia: IMF Working Paper, No. 170. DISKUSE o nezávislosti ČNB. Dokumenty. http://www.cnb.cz.

Spracovala: PhDr. Zita Mušutová

Z rokovania Bankovej rady NBS

Dňa 29. 9.2000 sa uskutočnilo 22. rokovanie Bankovej rady NBS pod vedením jej guvernéra Mariána Juska.

• BR NBS na svojom zasadnutí rozhodla o ponechaní vyhlasovaných úrokových sadzieb na nezmenenej úrovni (t. j. 9,5 % pre jednodňové refinančné a 6,5 % pre jednodňové sterilizačné operácie NBS, 8,25 % ako limitnú sadzbu pre dvojtýždňové REPO obchody).

Pri svojom rozhodnutí brala BR NBS do úvahy nielen súčasný, ale predovšetkým očakávaný vývoj makroekonomických indikátorov, najmä inflácie.

Dosiahnuté hodnoty indexu spotrebiteľských cien a jadrovej inflácie pokračovali aj v auguste v priaznivom vývoji, ktorý bol v súlade s predpokladmi NBS. Pri nezmenených makroekonomických podmienkach by sa koncom roka tak jadrová, ako aj celková inflácia mohli pohybovať okolo dolnej hranice stanoveného intervalu. V prípade pokračujúceho rastu cien ropy a ďalšieho zhodnocovania amerického dolára je možné očakávať, že sa hodnota indexu spotrebiteľských cien, ako aj jadrovej inflácie môže pohybovať v rámci koridoru smerom k hornej hranici.

Za priaznivý možno považovať aj vývoj obchodnej bilancie v auguste a dosiahnutý podiel bežného účtu na HDP za prvý polrok, ktorý sa nachádzal na úrovni 1,6 %. Výrazné zlepšenie v zahraničnoobchodných vzťahoch v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi súvisí aj s nízkym domácim dopytom. Z dôvodu jeho poklesu v prvom polroku o 5,7 % vykázal aj ekonomický rast dynamiku na úrovni 1,7 %. Vývoj hrubého domáceho produktu bol v prvom polroku priaznivo ovplyvnený iba vývojom zahraničného obchodu. V súvislosti s očakávaným postupným rastom reálnych miezd a oživovaním domáceho dopytu v ďalších štvrťrokoch by mohlo dôjsť k zrýchleniu dynamiky HDP.

V oblasti menovej politiky dochádzalo k zvyšovaniu sterilizačných aktivít, pri stabilných úrokových sadzbách, úroveň ktorých nebola výrazne ovplyvnená posledným rozhodnutím BR NBS o ich znížení, pretože takýto vývoj bol na trhu očakávaný.

Aj napriek postupne sa zrýchľujúcej dynamike menových agregátov je možné hodnotiť ich doterajší vývoj ako akceptovateľný, pretože v prostredí nízkeho domáceho dopytu, ako aj priaznivého vývoja obchodnej bilancie nedochádza k vytváraniu inflačných tlakov. S postupným uvoľňovaním zdrojov z privatizácie do ekonomiky SR je možné očakávať postupné zrýchľovanie tempa rastu najmä peňažnej zásoby.

Tlačové oddelenie OVI NBS

Aktuálny vývoj bankového sektora

Dňa 3. októbra 2000 sa uskutočnila tlačová konferencia Národnej banky Slovenska, na ktorej jej guvernér Marián Jusko okrem iného informoval o aktuálnom vývoji bankového sektora a výsledkoch dosiahnutých v 1. polroku 2000. Bankový sektor Slovenskej republiky tvorilo k 30. 6. 2000 dvadsaťštyri bankových subjektov – dvadsaťdva bánk, dve pobočky zahraničných bánk a jedenásť zastúpení zahraničných bánk.

Guvernér NBS vo svojom vystúpení nadviazal na záver minulého roku, keď sa podarilo zastaviť nepriaznivý vývoj z predchádzajúcich rokov, tým že vláda SR kapitálovo posilnila Slovenskú sporiteľňu, a. s., Všeobecnú úverovú banku, a. s., a Investičnú a rozvojovú banku, a. s., zo zdrojov v objeme 18,9 mld. Sk, ktoré Národná banka Slovenska odviedla do štátneho rozpočtu. Bezprostredne s kapitálovým posilnením sa realizovala prvá etapa odsunu problémových úverových pohľadávok týchto troch kľúčových bánk do Konsolidačnej banky, š. p. ú., a do novovytvorenej agentúry Slovenská konsolidačná, a. s., vo výške 82,2 mld. Sk. V júni tohto roku proces reštrukturalizácie pokračoval druhou etapou odsunu problémových úverov zo Všeobecnej úverovej banky, a. s., a Slovenskej sporiteľne, a. s., do Slovenskej konsolidačnej, a. s., v objeme 34,2 mld. Sk, a zavŕšil tak etapu ozdravenia uvedených bánk. Tieto banky predstavovali 48 % aktív celého bankového sektora, ktoré sa reštrukturalizáciou podarilo stabilizovať. Proces reštrukturalizácie však bude zavŕšený až privatizáciou týchto bánk.

Vďaka pokračujúcemu procesu reštrukturalizácie došlo v 1. polroku 2000 k pozitívnemu vývoju viacerých ukazovateľov. Čo sa týka vývoja bilančnej sumy bánk pôsobiacich na slovenskom peňažnom trhu, po minuloročnom poklese došlo v prvom polroku 2000 k jej rastu o 3,7 % (28,8 mld. Sk) na objem 798,5 mld Sk. Zlepšila sa tiež štruktúra aktív bankového sektora. Podiel výnosových aktív na aktívach bankového sektora dosiahol k 30. 6. 2000 85,6 %, a teda výnosové aktíva vzrástli zhruba o 3,4 %. Výrazné zlepšenie zaznamenal aj ukazovateľ podielu klasifikovaných úverov na celkových úveroch – klesol zo skoro 40 % v septembri 1999 na 18,5 % v júni 2000.

Z hľadiska hospodárskeho výsledku bankový sektor ku koncu prvého polroku 2000 vykázal stratu –613,1 mil. Sk, čo v medziročnom porovnaní znamená určité zlepšenie, konkrétne pokles straty o 3,4 mld. Sk. Objem straty negatívne ovplyvňuje neriešená situácia v Konsolidačnej banke, š. p. ú. V prípade nezapočítania straty tejto špecifickej banky by bol hospodárskym výsledkom za bankový sektor zisk v objeme 650,8 mil. Sk. Napriek tomu stratu vykazovalo šesť bánk, z nich dve sú už v konkurze a v zostávajúcich bankách s výnimkou Konsolidačnej banky, š. p. ú., boli prijaté ozdravné programy. Došlo tiež k zlepšeniu kapitálovej primeranosti bankového sektora, ktorá po odpočítaní vplyvu Konsolidačnej banky, š. p. ú., vzrástla v porovnaní s obdobím k 31. 3. 2000 o 1,26 bodu na úroveň 11,72 %. Tento pozitívny vývoj bol ovplyvnený nárastom objemu kapitálu pre výpočet kapitálovej primeranosti o 1,6 mld. Sk a poklesom rizikovo vážených aktív o 22 mld. Sk, čo tiež súvisí s procesom reštrukturalizácie bánk. Pokles rizikovo vážených aktív ovplyvnila realizácia druhej etapy odsunu zlých úverov do Slovenskej konsolidačnej, a. s.

V ďalších čiastkových ukazovateľoch, ako je nekrytá predpokladaná strata, úverová angažovanosť, čistá úverová anga-

žovanosť, nezabezpečené devízové pozície, mesačná likvidita bánk či podiel súčtu stálych a nelikvidných aktív k vlastným zdrojom a rezervám bánk dochádza ešte stále k ich prekračovaniu alebo nenapĺňaniu niektorými bankami, celková tendencia sa však zlepšuje.

Národná banka Slovenska v hodnotenom období aktívne riešila problémy bánk, ktorých podiel na bilančnej sume bankového sektora k 30. 6. 2000 dosiahol 59,5 %. V tejto súvislosti guvernér NBS zdôraznil, že banky, kde sa nepodarilo nájsť ozdravný proces a kde veritelia budú participovať na krytí strát z titulu toho, že sú v likvidácii alebo v konkurze, predstavujú len 1,4 % bilančnej sumy bánk.

V priebehu tohto roku Fond ochrany vkladov vyplatil klientom troch bánk v konkurze náhrady za nedostupné chránené vklady vo výške 8,4 mld. Sk. Národná banka Slovenska v záujme zabezpečenia zákonného nároku na vyplatenie náhrad poskytla Fondu ochrany vkladov úver vo výške 5,3 mld. Sk. Časť tohto úveru (0,3 mld. Sk) už fond splatil.

Čo sa týka ďalších aktivít Národnej banky Slovenska v tejto oblasti, guvernér NBS považuje za osobitne dôležitú prípravu nového zákona o bankách, v ktorom by mali byť začlenené Bazilejské princípy obozretného podnikania. Ide najmä o dohľad na konsolidovanom základe, sledovanie trhových rizík, posilnenie Národnej banky Slovenska v oblasti ustanovenia účtovných pravidiel pre banky, posilnenie spolupráce s externými audítormi a ostatnými dohliadacími orgánmi finančného trhu, ustanovenie tzv. Prompt corrective action, čo v praxi znamená, že bankový dohľad bude mať povinnosť zasiahnuť v prípade neplnenia kritérií obozretného podnikania. V čase konania tlačovej konferencie prebiehalo pripomienkové konanie návrhu nového zákona o bankách na úrovni Národnej banky Slovenska a Ministerstva financií SR. Návrh bude po schválení v Direktóriu NBS postúpený na medzirezortné pripomienkové konanie.

Alica Polónyiová

Mena, bankovníctvo a finančné trhy

Katedra bankovníctva a medzinárodných financií Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave bola v dňoch 5. a 6. októbra 2000 organizátorom 2. medzinárodnej vedeckej konferencie.

Konferencia zameraná na menu, bankovníctvo a finančné trhy je pokračovaním tradície organizovania medzinárodných stretnutí odborníkov z vysokých škôl a hospodárskej praxe k aktuálnym ekonomickým problémom. Medzinárodnému výboru konferencie predsedal doc. Ing. Rudolf Sivák, CSc. – dekan NHF EU v Bratislave, členmi boli popredné osobnosti slovenského bankovníctva a finančníctva i akademickej sféry.

Účastníci konferencie si vypočuli prednášky vrámci plenárneho zasadnutia a rokovania v sekciách. Organizátor konferencie privítal príspevky najmä z hospodárskej praxe.

Ústrednými témami vedeckej konferencie boli hlavne otázky menovej politiky centrálnej banky a jej perspektívy, prispôsobovanie sa devízovej politiky európskym a svetovým štandardom, devízové trhy na emerging markets, reštrukturalizácia komerčných bánk, rozvoj špecializovaných bankových inštitúcií (hypotekárne a investičné bankovníctvo a pod.), aktuálne trendy v komerčnom bankovníctve, kolektívne investovanie vo svete a v SR, kapitálový trh a reštrukturalizácia ekonomiky a obchodovanie s finančnými derivátmi.

– sb –

O hypotekárnom bankovníctve v Bratislave

Nemecká hypotekárna asociácia organizuje tohto roku v poradí už IV. Medzinárodnú konferenciu na tému Hypotekárny záložný list v strednej a východnej Európe.

Ako v minulých rokoch, aj teraz bude sústredená pozornosť na výmenu skúseností z oblasti hypotekárneho bankovníctva. Po Poľsku, Maďarsku a Českej republike ponúka Asociácia nemeckých hypotekárnych bánk možnosť organizovať konferenciu v Slovenskej republike s garanciou Národnej banky Slovenska. Konferencia sa uskutoční v dňoch 16. až 17. novembra 2000 v Bratislave a doposiaľ sa prihlásilo asi 160 zástupcov hypotekárnych bánk z Európy.

Ing. Jozef Dvorský

Hospodárske výsledky Slovenskej záručnej a rozvojovej banky

Realizáciu obchodnej politiky SZRB, š. p. ú., ovplyvnil zákon č. 231/1999 Z. z. o štátnej pomoci, ktorý nadobudol účinnosť od 1. 1. 2000. Uvedeným zákonom boli novodefinované základné kritériá poskytovania štátnej pomoci, ako je postavenie SZRB ako poskytovateľa. V I. polroku 2000 bolo v zmysle zákona spracované znenie programov, ktorých vyhlasovateľom je SZRB. Uvedené programy boli schválené na porade ekonomických ministrov a vládou SR. Banka prepracovala portfólio produktov a vláde SR predložila na schválenie znenie záručných programov, ktoré boli schválené. Ide o program na podporu MSP formou poskytovania bankových záruk na finančné úvery, program na podporu MSP formou poskytovania protizáruk na zahraničné úvery, program na podporu MSP formou poskytovania bankových záruk na „predhypotekárne úvery" a program podpory rozvoja bytovej výstavby formou poskytovania bankových záruk na úvery.

Okrem týchto programov banka pokračuje v realizácii záručných programov pre poľnohospodárov, konkrétne programu na podporu zabezpečenia sezónnych poľnohospodárskych prác formou poskytovania záruk a programu na podporu malých a stredných poľnohospodárskych subjektov formou poskytovania záruk a nenávratných finančných príspevkov.

Vývoj záruk korešponduje s poklesom novoposkytovaných úverov komerčnými bankami. Napriek tomu dynamika poskytovania záruk s predchádzajúcim rokom má stúpajúci trend. SZRB za I. polrok poskytla z doručených žiadostí 88 % záruk v hodnote 45,5 mil. Sk. Projekty podporené zárukami SZRB smerovali do oblasti poľnohospodárstva, oblasti výroby a obchodu.

V priebehu I. polroka bol vypracovaný program podpory rozvoja bytovej výstavby, realizovaný formou poskytovania bankových záruk na úvery a dohodnutá spolupráca s Ministerstvom výstavby a regionálneho rozvoja SR. Boli podpísané rámcové zmluvy o poskytovaní záruky s Prvou stavebnou sporiteľňou a s VÚB Wüstenrot. SZRB v I. polroku uviedla na tuzemský finančný trh novú, kvalitatívne vyššiu záručnú listinu SZRB, ktorú akceptovalo 11 komerčných bánk.

Najviac príspevkov smerovalo na podporu projektov do oblasti výroby (38 %), cestovného ruchu (37 %) a dopravy (11 %). V oblasti poskytovania úverov na riešenie bytovej výstavby vybralo MF SR Slovenskú záručnú a rozvojovú banku ako vhodný peňažný ústav na realizáciu zahraničnej úverovej linky z Rozvojovej banky Rady Európy – Projekt financovania infraštruktúry obcí a výstavby bytov pre ľudí s nízkymi príjmami.

S. Babincová

Od Devína po Duklu

Spôsob, ako sa uvoľniť zo stresových situácií po pracovnom týždni, je rôznorodý. Viacerí z nás aj v minulosti uprednostňovali pobyt v prírode, spojený s poznávaním Bratislavského lesoparku. Vďaka obetavým kolegom z ústredia NBS Nemčíkovi a Čunderlíkovi dostali individuálne vychádzky rámec pravidelných dvojtýždňových kolektívnych 15 až 20 kilometrových túr Malými Karpatmi. Ešte väčší úspech mali celoslovenské zrazy, napr. na Donovaloch, pod Kremencom, v Trenčianskych Tepliciach, Bystrine a na Roháčoch.

Geografický stred Európy pri Kremnických baniach

V Bystrine vznikol nápad prejsť Slovensko po červenej značke – magistrále Hrdinov SNP – od Devína po Duklu. V júli roku 1999 bol štart na Kráľovej holi, ale pre nepriazeň počasia sa trasa predčasne ukončila v sedle pod Ďurkovou. Koncom augusta sme sa tam vrátili a dokončili trasu až po Malý Šturec.

Pri slávnostnom krstení kroniky turistov ústredia NBS bol širšiemu okruhu priateľov turistiky predstavený plán na rok 2000. Ten počítal s piatimi viacdňovými prechodmi pohoriami Slovenska. Každá akcia dostala svojho organizátora a dnes už môžeme konštatovať, že každý z nich sa svojho úseku zhostil s úspechom.

Ako prvý organizoval prechod po trase Fačkovské sedlo – Malý Šturec V. Martvoň. Zúčastnilo sa ho 36 turistov, ktorí prešli v pohorí Žiar a v Kremnických vrchoch 74 km. Potom nás V. Senčák previedol v Bielych Karpatoch po trase Drietoma – Brezová pod Bradlom aj zelenou hranicou do Českej republiky, nakoľko napriek rozdeleniu Československa vedie magistrála aj po území ČR. Prešli sme 63 km a veru záverečný úsek sa niesol až v úmornej páľave. Tretí úsek magistrály organizovaný P. Bartošovičom bol zaujímavý tým, že spojil pešiu turistiku s cykloturistikou. Časti turistov sa však nepodarilo prejsť celú trasu, a tak nás ešte čaká úsek Bardejovské kúpele – Zborov.

Azda najviac otáznikov viselo nad úsekom kúpele Štós – Kráľova hoľa, organizovaným M. Svítekom. Prechod Volovskými vrchmi, s nosením si všetkého potrebného na vlastnom chrbte a bez možnosti prvé dva dni odísť z trasy, vyvolával vrásky. Určite však v pamäti účastníkov pochodu dlho zostane prekrásny večer na chate pod Volovcom. Prechodu kúpele Štós – Kysak, ktorý organizovali J. Dodoková a O. Karellová sa zúčastnilo 12 turistov. Záverečných 20 km zo 70 však absolvoval už len jeden odvážlivec, pretože celonočný dážď bol predzvesťou rozmoknutého terénu. Úsek Čermeľ – Kysak nás teda počká do budúceho roku.

Viacerí úseky magistrály sme absolvovali aj v rámci sobotňajších výletov, a tak môžeme konštatovať, že sme z nej doteraz prešli 592,61 km. K jej úspešnému zdolaniu nám ešte chýba prejsť 112 km. Tých 215 turistov z Národnej banky Slovenska, ktorí sa samozrejme nie všetci zúčastňujú každého úseku, si iste odniesli veľa pekných zážitkov, ktoré im pripomínajú fotografie nášho „dvorného fotografa" V. Senčáka a zápisky v kronike, ktorú obetavo píše T. Bevelaqua.

Informácie o plánovanej činnosti turistov ústredia NBS sa pravidelne objavujú v sieti Lotus Notes, a tak nič nebráni ďalším záujemcom, ktorých medzi sebou radi privítame, zúčastniť sa na niektorej z najbližších akcií.

Text: M. Svítek, foto: V. Senčák

VYBRANÉ UKAZOVATELE HOSPODÁRSKEHO A MENOVÉHO VÝVOJA SR
SELECTED INDICATORS ON ECONOMIC AND MONETARY DEVELOPMENTS OF THE SR

Ukazovateľ	Merná jednotka	1997	1998	1999	2000			Unit	Indicator
					5.	6.	7.		
REÁLNA EKONOMIKA									**REAL ECONOMY**
Hrubý domáci produkt [1] [2]	mld. Sk	615,9*	641,1*	653,3*		327,9*		Sk billion	Gross domestic product [1] [2]
Medziročná zmena HDP [3]	%	6,2*	4,1*	1,9*		1,7*		%	Year-on-year change of GDP [3]
Miera nezamestnanosti [4]	%	12,5	15,6	19,2	18,6	19,1	19,4	%	Unemployment rate [4]
Spotrebiteľské ceny [3]	%	6,4	5,6	14,2	16,0	15,4	9,2	%	Consumer prices [3]
OBCHODNÁ BILANCIA [2]									**TRADE BALANCE** [2]
Vývoz (fob)	mil. Sk	324 017	377 807	423 648	207 983	258 400	304 848	Sk milion	Export (fob)
Dovoz (fob)	mil. Sk	393 973	460 736	468 892	217 482	268 518	316 067	Sk milion	Import (fob)
Saldo	mil. Sk	-69 956	-82 929	-45 244	-9 499	-10 118	-11 219	Sk milion	Balance
PLATOBNÁ BILANCIA [2]									**BALANCE OF PAYMENTS** [2]
Bežný účet	mil. Sk	-65 630,0	-74 844,0	-47 544,0	-4 844,0	-6 848,4		Sk milion	Current account
Kapitálový a finančný účet	mil. Sk	58 832,0	67 538,3	77 617,9	31 412,5	28 411,4		Sk milion	Capital and financial account
Celková bilancia	mil. Sk	1 776,2	-19 543,2	30 137,3	36 137,3	33 495,7		Sk milion	Overall balance
DEVÍZOVÉ REZERVY [4]									**FOREIGN EXCHANGE RESERVES** [4]
Celkové devízové rezervy	mil. USD	6 488,5	5 957,8	4 372,0	5 079,8	5 033,4	4 964,6	USD milion	Total foreign exchange reserves
Devízové rezervy NBS	mil. USD	3 284,9	2 923,3	3 425,2	4 084,5	4 069,5	3 953,8	USD milion	Official reserves of NBS
ZAHRANIČNÁ ZADLŽENOSŤ [4] [8]									**FOREIGN DEBT** [4] [8]
Celková hrubá zahraničná zadlženosť	mld. USD	9,9	11,9	10,5	10,9	11,4		USD billion	Total gross foreign debt
Zahraničná zadlženosť na obyvateľa SR	USD	1 867	2 209	1 944	2 045	2 143		USD	Gross foreign debt per capita
MENOVÉ UKAZOVATELE									**MONETARY INDICATORS**
Devízový kurz [5] [7]	Sk/USD	33,616	35,242	41,417	47,095	44,735	45,179	Sk/USD	Exchange rate [5] [7]
Peňažná zásoba [M2] [4] [9]	mld. Sk	448,4	459,1	508,9	526,2	527,8	539,3	Sk billion	Money supply [M2] [4] [9]
Medziročná zmena M2 [3] [9]	%	8,8	2,5	10,9	12,5	12,3	12,8	%	Year-on-year change of M2 [3] [9]
Úvery podnikom a obyvateľstvu [4] [9]	mld. Sk	366,2	382,5	397,6	395,7	401,3	403,2	Sk billion	Credit to enterprises and households [4] [9]
ŠTÁTNY ROZPOČET [2] [4]									**STATE BUDGET** [2] [4]
Príjmy	mld. Sk	180,8	177,8	216,7	86,2	105,3	123,3	Sk billion	Revenue
Výdavky	mld. Sk	217,8	197,0	231,4	88,4	106,1	133,2	Sk billion	Expenditure
Saldo	mld. Sk	-37,0	-19,2	-14,7	-2,2	-0,8	-9,9	Sk billion	Balance
PRIMÁRNY TRH									**PRIMARY MARKET**
Priemerná úroková miera									Average interest rate
– jednoročné vklady	%	10,33	11,17	12,31	10,52	10,40	10,06	%	– 12 -month deposits
– krátkodobé úvery	%	17,31	20,61	19,22	15,58	13,27	12,72	%	– short-term loans
– krátkodobé čerpané úvery	%	18,88	19,72	19,48	11,49	10,91	10,84	%	– short-term new loans
PEŇAŽNÝ TRH									**MONEY MARKET**
Úrokové sadzby stanovované Bankovou radou NBS									Interest rates set by the Bank Board of NBS
platnosť od					25.4.2000	26.5.2000	30.6.2000		effective from
1-dňové operácie – sterilizačné	%				7,5	7,0	7,0	%	overnight operations – sterilisation
– refinančné	%				10,5	10,0	10,0	%	– refinancing
2-týždňová limitná sadzba NBS pre štandartný REPO tender						8,5	8,5	%	2-week limited REPO rate of the standart tender of the NBS
Priemerná úroková miera z medzibank. vkladov (BRIBOR)**									Average interbank deposit interest rate (BRIBOR)**
– overnight	%	24,18	14,41	11,47	8,36	8,02	7,69	%	– overnight
– 7-dňová	%	23,93	15,88	13,24	8,81	8,32	8,23	%	– 7-day
– 14-dňová	%	23,60	16,54	13,56	8,84	8,35	8,24	%	– 14-day
– 1-mesačná	%	23,50	18,39	14,51	8,84	8,36	8,12	%	– 1-month
– 2-mesačná [6]	%	23,31	19,82	15,16	8,81	8,37	8,03	%	– 2-month [6]
– 3-mesačná	%	23,18	20,82	15,66	8,80	8,38	8,00	%	– 3-month
– 6-mesačná	%	22,74	22,14	16,23	8,78	8,37	7,98	%	– 6-month
– 9-mesačná	%					8,33	7,98	%	– 9-month
– 12-mesačná	%					8,42	8,03	%	– 12-month

[1] stále ceny, priemer roka 1995
[2] kumulatívne od začiatku roka
[3] zmena oproti rovnakému obdobiu predchádzajúceho roka
[4] stav ku koncu obdobia
[5] kurz deviza stred, priemer za obdobie
[6] rok 1995 priemer za obdobie júl-december
[7] od 1. 10 1998 zrušenie fixného kurzového režimu a zavedenie floatingu
[8] od 1. 1 1999 zmena metodiky
[9] vo fixnom východiskovom kurze k 1. 1. 1993
* predbežné údaje
** od 29. 5. do 15. 10. 1997 „Monitoring úrokových sadzieb na trhu medzibankových depozít v SR"

[1] Constant prices, average for 1995
[2] Cumulative figures since the beginning of the year
[3] Change compared with the same period of previous year
[4] As the end of period
[5] Midpoint rate, average of period
[6] Year 1995 average of period July-December
[7] The fixed foreign exchange regime repleaced by floating, since 1. 10. 1998
[8] Change of the methodology since 1. 1 1999
[9] At fixed initial exchange rate as of 1. 1 1993
* Preliminary data
** From 29. 5. to 15. 10. 1997 'Monitoring of interest rates on Slovakia's interbank deposit market'

TASKS OF THE CENTRAL BANK IN THE AREA OF PAYMENT SYSTEMS OVERSIGHT

Ing. Anna Pastuchová, PhD., National Bank of Slovakia

Motto: Banks play a key role in payment operations all over the world.

Payment systems versus monetary policy

In recent years, modern central banks have been paying a great deal of attention to the oversight of payments and settlement systems[1] operated by financial institutions, mainly with a view to ensuring the stability of the country's financial system and implementing monetary policy. Thus the oversight of payments and settlement systems has become one of the key tasks of central banks; its function is to ensure the smooth and efficient operation of payment systems. This paper explains the reasons why central banks focus on this activity.

Firstly, one of the most important functions of a central bank in a market economy is to accept responsibility for the implementation of monetary policy. The payments system is a tool enabling the implementation of monetary policy. In this respect, the payments system[2] can be described as a transport channel, along which money is transported from the central bank to financial institutions and vice versa, for achieving the monetary-policy goals. When the payments system is not functioning properly, it is very difficult for the central bank to operate monetary policy in an efficient manner. The National Bank of Slovakia transfers funds within the banking sector via the interbank payments system, which is operated by Slovak National Clearing Centre (Bankové zúčtovacie centrum Slovenska, a.s.; hereinafter referred to as 'BZCS, a.s.'). This is enabled by a simple mechanism: all banks based in the SR are required to hold money reserves on an account with the National Bank of Slovakia. Although these money reserves have several functions[3], part of which is applied in our system for the coverage of non-cash interbank payments. Banks give instructions for payment operations directly to BZCS, a.s., which then enters the payments in the operating accounts of banks with BZCS, a.s.. The National Bank of Slovakia covers the payments operations with real money held by banks on money reserve accounts with the NBS. Although the central bank applies various monetary instruments for the implementation of monetary policy, the results of operations conducted by the National Bank of Slovakia are finally reflected in the money reserve accounts of banks. When liquidity is transferred to the banking sector, the total balance on money reserve accounts increases; contrariwise, if the central banks applies sterilisation measures, the total balance decreases. However, the final effect may be influenced by various central bank operations, such as repo transactions with one-day or longer maturity, trades in foreign currencies and securities (Chart 1). Banks hold their money reserves on accounts with the central bank mainly with the aim of meeting the reserve requirements set by the National Bank of Slovakia. Apart from the obligation to maintain minimum reserves, banks are required to use a significant part of these reserves (excess reserves) for the coverage of payments. Banks try to minimise the volume of reserves maintained at the central bank due to the low rate of interest earned on reserves and the extra expenses incurred.

Secondly, the risk of collapse of the financial system includes the so-called systemic risk. The essence of this risk is the failure of one of the participants in the payments system, which is not able to meet his obligations (i.e. execute a payment) and thus causes a similar problem for another participant in the payments system, awaiting payment. The 'gridlock' of the system due to the suspension of mutual payments between participants triggers a chain

[1] The term 'payment systems oversight' does not correspond to the definition of banking supervision; it applies to the control and monitoring of payment systems by the payment systems departments of central banks. These departments set rules for the regulation of payment systems (payment policy), according to which the payment system will be operated in the given country.

[2] In technical terms, the payments system is defined as a cash payments system and a non-cash payments system. In the present paper, the payments system is understood to be a non-cash payments system since the cash payments system of the central bank is applied in relation to the banking sector only for subsidies and cash transfers by commercial banks.

[3] Money reserves of banks (liabilities of the central bank) have three basic functions: (a) minimum required reserves, (b) funds for the coverage of payments, (c) other deposits (e.g. for cash withdrawal).

Chart 1: Final effect of the use of reserve accounts of banks at BZCS, a.s.

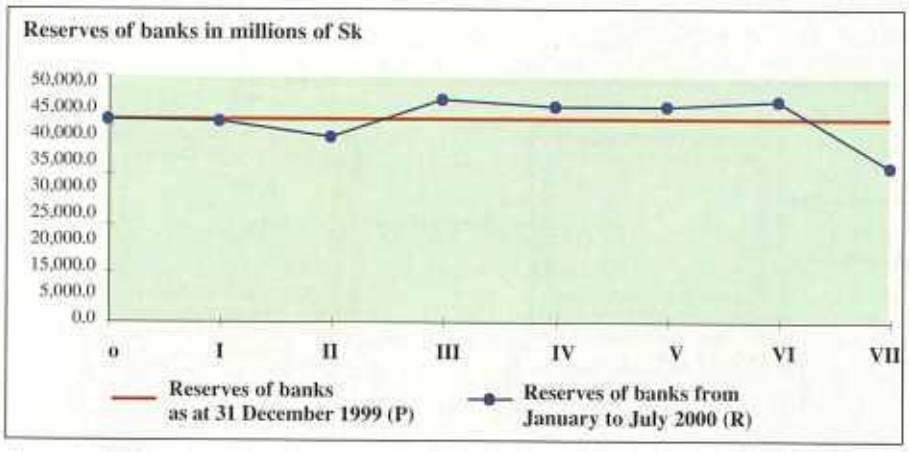

Note: At 1 January 2000, the money reserves of banks maintained on account with the NBS stood at Sk 41.432 billion (P). With regard to the fact that money reserves are also used for the coverage of interbank payments, non-cash payments may be effected between banks up to the amount of reserves at BZCS, a.s. The curve (R) represents the amount of money reserves of banks earmarked for the coverage of payment transactions at BZCS, a.s. in the individual months of the year 2000. The fluctuation of the curve (R) around the line (P) characterises the final effect of supplying and withdrawing funds to/from the banking sector through monetary instruments applied by the central bank during the given period of the year 2000.

of so-called domino effects, which may disturb the stability of financial institutions and markets, and hence affect the real economy. The amount of money flowing through payment systems can be illustrated by the example of the payments and settlement systems of financial institutions in the SR. On a daily basis, payment transactions are processed trough BZCS, a.s. in the amount of Sk 57 billion, representing 7% of annual GDP. For comparison, the total daily volume of payments in the euro-zone is close to EUR 1,500 billion, representing almost 25% of annual GDP.

Thirdly, central banks also concentrate on the efficiency of payment systems and the security of payment instruments used by the general public. This represents only an additional aspect of stability of the given system, but the confidence of users in the payments system and the means of payment used, lead to the public confidence in the currency.

As a result of the above, the oversight of payments and settlement systems has become one of the basic functions of central banks. It is directly linked to its core functions, i.e. the definition and implementation of monetary policy with the aim of ensuring the stability of prices, the stability of the country's financial system and currency, and public confidence in the currency. Until the 80ies, payment systems oversight had not been explicitly laid down in legal regulations and had been usually conducted by the central bank as an authority in the area of payment systems. In EU countries, the Statute of the European System of Central Banks defines payment systems oversight as one of the key tasks of the Eurosystem, including the rules of regulation in the area of national payment systems.

Tasks of the NBS in the area of payment systems oversight

The Slovak Republic has a single interbank payments system (SIPS[4]). This system has been providing clearing and settlement of payments between the participants in the system, i.e. the National Bank of Slovakia, banks and non-bank institutions, since 1993. The operator of the system, which ensures the transfer of payments between the participants in SIPS, is BZCS, a.s. The significance of the system is indicated by the volume of transactions settled between banks, which is now running at a daily average of 520 thousand, whereas the previous maximum was 1,240 thousand transactions per day. The settlement agent of SIPS is the National Bank of Slovakia, which ensures the final settlement of so-called clearing payments between banks on the accounts of participants, kept with the central bank. Payment operations conducted by the National Bank of Slovakia in connection with the implementation of monetary policy have priority over all other payments. The settlement of payments between participants in SIPS must always be covered, i.e. mutual settlement of payments must not show a debit balance.

The legislative basis, which assigns the central bank an active task in the area of payment systems oversight, is provided by Act No. 566/1992 Z.z. on the National Bank of Slovakia. The Act sets out that the primary task of the National Bank of Slovakia is 'to co-ordinate the payments and settlement system and ensures its smooth and efficient operation' (Article 2) in order to maintain the stability of the national currency. However, the National Bank of Slovakia Act contains no explicit provisions governing the coverage of payments. Hence, we rely upon the provisions whereby the National Bank of Slovakia may require banks to maintain part of their funds in an account in the form of minimum required reserves (Article 20). On the basis of this provision, the central bank signs a contract with commercial banks for the management of money reserve ac-

[4]The abbreviation SIPS is the official title of the interbank payments system in the SR (Slovak Interbank Payments System). This automated interbank payments system is operated by Slovak National Clearing Centre (BZCS, a.s.) and the participant banks and institutions in the SR. BZCS, a.s. is a private institution owned by the participants in the system. At present, there are 27 participants in the system, including major non-bank institutions, informally referred to as 'third parties', i.e. Bratislava Stock Exchange and the Authorisation Centre of Slovakia.

Fig. 1 How the payments system (SIPS) works

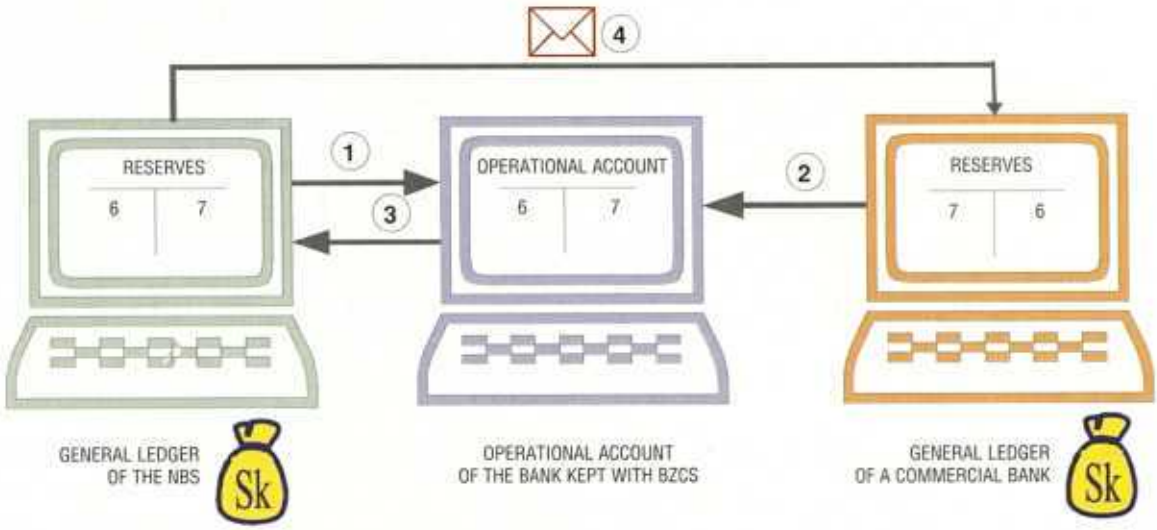

Note: A commercial bank has a reserve of Sk 7 billion deposited with the National Bank of Slovakia, which is recorded in the general ledger of the NBS as a liability and in that of the commercial bank as an asset.
Operation 1: The National Bank of Slovakia sets the limit on the operational account of BZCS, a.s. to Sk 7 billion.
Operation 2: The commercial bank sends BZCS, a.s. payment orders to other banks during the clearing day. At the end of the day, the final balance of payment transactions in favour of other banks, amounts to Sk 6 billion (representing thousands of payment transactions).
Operation 3: BZCS, a.s. notifies the National Bank of Slovakia of the final balance of payment transactions of the given bank. The NBS debits the bank's money reserve account with Sk 6 billion for coverage of payments.
Operation 4: The National Bank of Slovakia notifies the bank of the balance of its money reserves at the end of the day (Sk 1 billion) by sending a statement of account.

counts, where the coverage of payments by funds from the money reserve accounts of banks is laid down.

A prerequisite for the smooth and efficient operation of a payments system is to ensure sufficient liquidity during the settlement of payment transactions. Within the SIPS, banks are not allowed to be in a debit position during the day of settlement of payment transactions (the reserves of a bank may be in zero position at most). If a bank has not enough funds for the coverage of payments, common operations are conducted on the money market. One of the most frequently applied tools for supplying liquidity are repo transactions, which ensure the liquidity of a bank through money transfers against securities. Within SIPS, the time period reserved for liquidity supply to banks is 11:30 to 13:00. This period is reserved for the conduct of money market transactions between banks, mainly for reaching the required level of money reserves by banks. At 13:00, all interbank payment transactions are finally and irrevocably settled; uncovered transactions are returned to banks as unsettled.

Fig. 2 Operating hours of the payments system (SIPS)

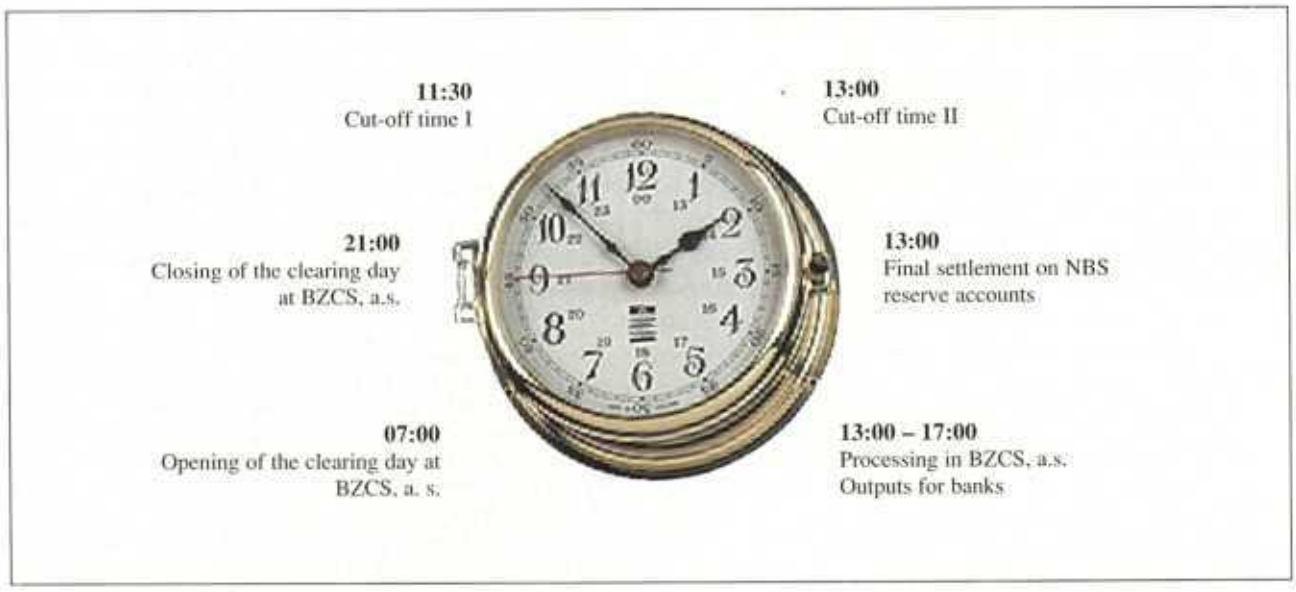

As already mentioned, payment transactions are settled against the reserve accounts of banks. Participants in payment systems always face the question of how much funds they need for the coverage of non-cash payment transactions. Some central banks, including the National Bank of Slovakia, use funds from the money reserves of banks for this purpose. Part of these reserves, which is used for the coverage of payments, is referred to as 'working balances'. For a participant in the payments system (SIPS), there are basically four sources of funds for the coverage of payments:

1. Money reserves of banks held at the National Bank of Slovakia;
2. Credit links provided by the National Bank of Slovakia;
3. Payments incoming from other banks;
4. Loans obtained from other banks via the interbank money market.

The first two components of the resources (see items 1 and 2) have a direct effect on aggregate liquidity fed into the given payment system from outside (outside money). The other two components of the resources (see items 3 and 4) affect only the redistribution of existing liquidity among participating banks. If all participants in a payment system were commercial banks, the aggregate liquidity of the system would not change, since a payment debited on the account of a bank would be credited to that of another bank in the same amount and the level of liquidity would remain unchanged within the payment system. The only bank that influences the aggregate liquidity of the system by using outside money, is the National Bank of Slovakia. Short-term liquidity problems of banks are solved in payment systems by means of collateralised Lombard loans (call money). To prevent the frequent use of such money for the refinancing of banks, the Lombard rate is set higher than money market rates. Let's have a look how reserve money was used for payment purposes by the National Bank of Slovakia over the period 1 to 9 June 2000 (see Chart 2).

Chart 2: Value of money reserves of banks used for payment purposes

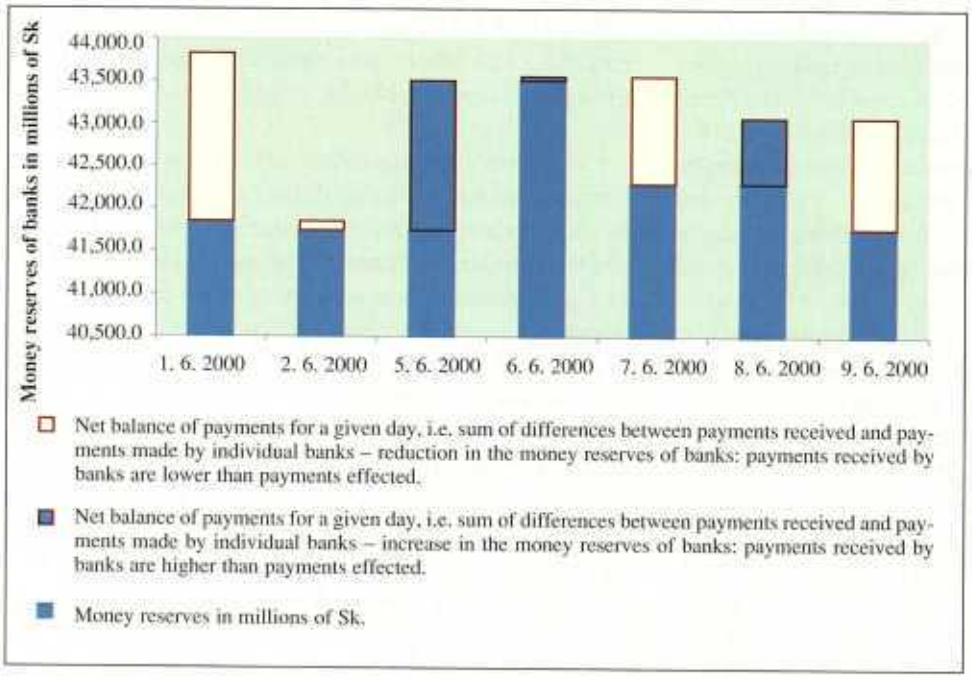

Conclusion

Over the past eight years, the Slovak Interbank Payments System (SIPS) has functioned efficiently and reliably. The introduction of the system of final and irrevocable settlement of interbank payments on accounts kept with the central bank, represents a significant means for the reduction of risks involved in large-value payments. The possibility of continuous and direct monitoring of liquidity on the part of bank managers at BZCS, a.s. represents a contribution to the smooth settlement of transactions and liquidity management.

Despite the above, significant changes in payment systems are expected in the next few years:

- The necessity to adjust the national payments systems of countries applying for EU membership, to the trans-national payments system of the EU ('Target'). It would seem that, to reduce the risks involved in the settlement of payments, central banks have taken over the function of system operator, mainly in the case of central bank operations connected with the implementation of monetary policy and large-value payments.
- Approximation and disappearance of borders between domestic and foreign payments systems (introduction of multi-currency clearing systems; indirect use of the Target system by non-EU members; the establishment of rival clearing systems by non-bank institutions, etc.).
- Creation of a legal framework for the oversight of payments systems on the part of central banks. The said framework will assign central banks tasks mainly in connection with the design of interbank payment systems, the setting of rules and procedures for the members of the system, including the conclusion of contracts between the central bank and the participants in the system.

BANKING SUPERVISION AND THE STABILITY OF THE BANKING SYSTEM

Ing. Tibor Kašiak, National Bank of Slovakia

The basic function of the banking sector is to accumulate and distribute savings (temporarily free funds) and ensure the operation of the payments and settlement system. The quality and reliable functioning of the banking system have a substantial influence on the country's financial and overall economic stability, attracts the attention of the general public, international institutions, and investors.

Function and position of banking supervision

The specific and exclusive position of banks lays great emphasis on the safety of their operation with regard to the stability of the banking system as a whole. Demands on the banking system in countries with a well-functioning market economy led to the recognition that business activities in the area of banking must be regulated to a certain extent.

The role and position of the banking system in the economy determines the main function of banking supervision, which is to supervise the activities of banks and ensure the prudential operation and purposeful development of the banking system. To this end, banking supervision is entitled by law to set regulatory conditions for entry into the banking sector and prudential rules for banks with the aim of reducing the risks involved in banking business, and to check whether the rules are observed by monitoring the financial performance of banks on the basis of data reported on a regular basis (off-site supervision) and via inspection carried out directly on the premises of banks (on-site supervision). Where deficiencies are revealed, the supervisory body is authorised to impose remedial measures.

Nowhere is banking supervision expected to prevent individual banks from collapse or to take over the responsibility of managers and shareholders for the financial situation of a bank. Even in advanced market economies, there are cases of bank failure, critical events, etc., as well as cases of deep systemic crisis in banking sectors connected mainly with the unfavourable course of economic development in these countries.

The creation of a stable and competitive banking sector must be a result of dynamic equilibrium between the effects of regulation and supervision of banks, market discipline, and the efficient management of individual banks.

The basic principles of banking supervision are:

- high degree of harmonisation of the regulatory framework, methods, and procedures with the prudential principles applied in the European Union (best practices, core principles);
- complex, standardised, and balanced system of regulation and supervision of banks, based on an appropriate combination of off-site and on-site supervision with the help of external auditors; the application of strict criteria for entry and exit of banks into/from the sector; international co-operation with the supervisory authorities of home countries of the branch offices of foreign banks;
- effective communication between the banking supervision body and the banking sector through the association of banks and directly with individual banks during the preparation of rules for prudential banking practices and during the cultivation of the market for banking services through standards and codes issued by the association of banks;
- co-operation in regulating and supervising banks and financial groups with an emphasis on the harmonisation of licensing procedures and prudential rules for the members of the group, the exchange of information between regulatory authorities, and on procedures to be followed in supervising the members of the group.

The tasks of banking supervision conducted by the National Bank of Slovakia are:

1. to prevent the occurrence of systemic risks in the banking system as well as in the financial system as a whole;
2. increase the effectiveness of the banking market, its transparency, and to create equal conditions for all participants in the system;
3. contribute to the protection of small depositors in particular.

The functioning of banking supervision is to a considerable extent affected by macroeconomic stability, development of the real economy, the conditions stipulated by the system of Slovak law, market discipline based on transparent and reliable information, and the financial situation of entrepreneurial entities. Of primary importance are the conditions delimited by the legal framework, enforceability of the law, and the existence of a suitable environment (including market discipline) for ethical business behaviour.

The role of banking supervision is given by the function and position of the banking system in the economy. Its key

task is to ensure the stable operation and credibility of the banking system.

The National Bank of Slovakia may only act in the way and to the extent laid down in generally binding legal regulations. In performing banking supervision, the NBS does not apply the principle 'everybody may do what is not forbidden and nobody may be forced to do something that is not laid down in law'. The position and powers of the National Bank of Slovakia and its banking supervision division are regulated in Act No. 566/1992 Zb on the National Bank of Slovakia, with subsequent amendments (hereinafter referred to as 'the NBS Act').

In the interest of currency stability, the National Bank of Slovakia supervises the activities of banks within the scope specified in the NBS Act and ensures the safe operation and purposeful development of the banking system. Decisions made by the National Bank of Slovakia may be overruled by the Supreme Court of the Slovak Republic. In this respect, the Central Bank must comply with all administrative procedures before issuing a decision that may be overruled. Such decisions must be adequately justified and passed on the basis of an appropriate assessment of the factual and legal situation. It is also necessary to point out that not every financial or economic solution of a given situation can completely satisfy the relevant legal regulations, even though it may appear effective, and is not in harmony with the justified (protected by law) or unjustified interests of the bank's shareholders and customers.

The provisions of Act No. 21/1992 Zb on banks with subsequent amendments (hereinafter referred to as 'Banking Act') define the facts on the basis of which the National Bank of Slovakia is entitled to set the rules of prudential banking and stipulate lawful penalties for their non-fulfilment, e.g. imposition of penalties or measures designed to remedy deficiencies. A decision to impose such measures or penalties is made with regard to the following facts:

- seriousness and nature of the deficiencies revealed;
- the measures must be designed to remedy the deficiencies;
- the bank must be able to implement the measures imposed;
- it is necessary and important that the measure should be in line with the mission of banking supervision.

One of the unique methods of banking supervision, which is not applied in the case of other types of supervision, is the systematic (permanent) monitoring of banks and branches of foreign banks on the basis of regular reports, and statements of the financial and property situation, on-site supervision, personal interviews, participation in the meetings of executive bodies, etc. By applying the above tools and procedures, the Banking Supervision Division of the National Bank of Slovakia monitors the financial situation of banks and creates room for the solution of problems.

When problems arise in a bank, banking supervision attempts to solve the situation mainly through the bank's majority shareholders and their representatives on the supervisory board, who can substantially influence the results of the bank on the market. In addition, they also have the opportunity and obligation to run the bank efficiently and influence its operations, e.g. on the interbank market, thus implementing the plan of restructuring or paving the way – in co-operation with the bank's management – for the entry of foreign investors, and improving the financial results of the bank.

If the Banking Supervision Division of the National Bank of Slovakia has sufficient facts that are legally based and reliably proved, it is entitled and obliged to impose a remedial measure at any time during the year. In so doing, the Division must take into account a wide variety of circumstances (especially those laid down in law), which does not necessarily lead to the imposition of the same remedial measures for banks in a situation that appears to be similar.

It is always possible that a business venture in the area of banking fails to achieve the expected result. One of the main features of a market economy is the fact that some business companies fail (leave the market) and hence create room for new, more viable and successful entities, whose activities will be in line with the needs of the market.

Responsibilities that are not part of banking supervision

Banking supervision may in no case accept responsibility on behalf of shareholders, statutory bodies, or the executives of individual banks, who have overall responsibility for the results of the bank, the method and quality of its management, or the identification and elimination of risks involved in banking transactions. Although banking supervision cannot prevent individual banks from collapse, its function is to identify banks in danger of failure in time, and take appropriate measures to maintain the stability of the banking system.

Banking supervision as a regulatory body may only reduce the risks and contribute to the stable functioning of the banking system as a whole. It cannot prevent banks and their bodies from taking excessive risks, which may lead to serious financial difficulties. Banking supervision is not supposed to prevent individual banks from collapse at any cost, for that would amount to a breach of the laws of a market economy and/or would in conflict with the principles of the market.

It is not possible to expect banking supervision to prevent banks from collapse due to illegal activity or fraud, as the direct consequence of decisions made by bank managers.

In performing banking supervision, the problem is to prove, in a legally effective manner, a breach of prudenti-

al rules and to take remedial action in time (fall in capital adequacy below a certain level; to set a ceiling on interest rates).

Banking supervision cannot replace the function of bodies active in criminal proceedings (if criminal proceedings are paramount, etc.).

Responsibilities of shareholders for the profitability of banks

The rights and duties of shareholders, members of boards of directors and supervisory boards of banks, established as joint stock companies, are governed by the relevant provisions of the Commercial Code. Among other things, shares are securities, embodying the rights and duties of shareholders. The rights of shareholders include the right to participate in the management of the company (the right to vote at general meetings, right to ask the supervisory board to assess the activities of the board of directors, right to dividends and a share in the property of the company in liquidation). The duties of shareholders include the obligation to make a deposit and obligations arising in connection with increases and decreases in the share capital of banks. Through participation in general meetings, shareholders can influence the operations of a joint stock company to a significant extent. Among other things, the following tasks fall within the competence of a general meeting of shareholders: increase or decrease the company's share capital, the appointment and removal of members to/from the board of directors and the supervisory board, and the distribution of profits and royalties.

The board of directors of a bank controls the operation of the bank and acts on its behalf. In addition, the board of directors decides in all matters of the bank, i.e. is entitled to represent a joint stock company in all matters. The board of directors is ultimately responsible for the accountancy function. Its basic task in the area banking is to ensure that banking activities are performed in compliance with the rules of prudential banking. Responsibility for the fulfilment of this task is borne by the bank's board of directors and supervisory board.

The supervisory board of a bank supervises the work of the board of directors and the business activities of the company. The supervisory board is a obligatory body, performing the function of a supervisor within the bank. The members of the supervisory board are also entitled to inspect all documents and records concerning the bank's operations. In addition, the supervisory board checks the bank's annual financial statements and proposals for the distribution of profits.

On the basis of a brief overview of the relevant provisions of the Commercial Code, we may conclude that shareholders are free to decide whether to establish a banking business. Such a decision is not necessarily connected with profits or payment of dividends. It may even be associated with failure and the subsequent winding-up of the company.

In this connection, we should emphasise that shareholders have a fair chance – both legally and de facto – to influence the running of a bank (its success or failure), via participation in general meetings and in the supervisory board. This possibility is laid down in the Commercial Code, the Banking Act, and other generally binding legal regulations. Naturally, the board of directors also has such a possibility, being the executive body of the company, which decides in all matters of the bank. The above bodies decide on, perform, and supervise all activities of the bank. Banking supervision has no such task and is not even required to have it by the relevant legal regulations, which is in line with the 25 basic principles of effective banking supervision, as approved by the Basle Committee on Banking Supervision.

New law on banks

In conclusion, we should mention another stage of development, which is marked by the prepared new law on banks. Among other things, it will take into account all European banking directives pertaining to entry into the European Union. Apart from introducing banking supervision on a consolidated basis and taking market risks into account, the new law will emphasise the responsibilities of the members of the board of directors and supervisory board in the bank, and will be a set of provisions pertaining to so-called corporate governance. On the basis of these provisions, the members of the board of directors and the supervisory board will be obliged to identify, monitor, and supervise the performance of banking activities, and to ensure the security and viability of the bank. The security and viability of the bank is understood to be the conduct of banking activities in no way posing a threat to liquidity, the justified interests of creditors or the banking system as a whole. Furthermore, board members will be obliged to exercise their rights and duties so that bank profitability is ensured on a permanent basis and share value is increased. It will be important to incorporate the requirement of personal responsibility of statutory and supervisory board members for any damage sustained by the bank during the enforcement of its rights and discharge of obligations. The possibility of imposing fines on members of the bank's board of directors and supervisory board for the non-fulfilment of obligations laid down in the Banking Act, will also be incorporated in the law. The new law will contain more detailed provisions for the imposition of conservatorship on banks, some aspects of mortgage banking, and provisions designed to increase the effectiveness of banking supervision with a view to ensuring the sound development of the banking system in the Slovak Republic.

Národná banka Slovenska

DEKÁDNA BILANCIA AKTÍV A PASÍV k 31. 08. 2000 v mil. Sk

AKTÍVA			Zmena oproti 20.08.2000
1 Zlato		1,028.4	(0.0)
2 Vklady v MMF		31,070.6	(151.3)
2.1 V cudzej mene	5,337.1		(151.3)
2.2 V slovenských korunách	25,733.5		(0.0)
3 Vklady v zahraničných bankách a medzinárodných inštitúciách v cudzej mene		4,959.7	(3,768.8)
3.1 Vklady v zahraničných bankách	4,165.3		(3,741.1)
3.2 Vklady v medzinárodných inštitúciách	794.4		(27.7)
4 Pohľadávky voči zahraničiu v cudzej mene		11,110.1	(-9,901.0)
5 Pohľadávky voči tuzemským bankám		41,568.9	(-27.0)
5.1 Pohľadávky z refinancovania	11,615.6		(2.4)
5.2 Ostatné pohľadávky	29,953.3		(-29.4)
6 Cenné papiere		202,795.8	(12,322.8)
6.1 Zahraničné v cudzej mene	202,795.8		(12,322.8)
6.2 Štátne v slovenských korunách	0.0		(0.0)
6.3 Ostatné v slovenských korunách	0.0		(0.0)
7 Majetkové účastiny		144.8	(0.0)
7.1 Zahraničné v cudzej mene	24.8		(0.0)
7.2 Ostatné	120.0		(0.0)
8 Ostatné aktíva		23,565.3	(2,042.1)
8.1 Úvery klientom	526.2		(-2.2)
8.2 Ostatné	23,039.1		(2,044.3)
		316,243.2	**(8,357.0)**

PASÍVA			Zmena oproti 20.08.2000
1 Emisia obeživa		68,713.8	(-2,164.1)
2 Záväzky voči MMF		35,770.9	(284.5)
2.1 V cudzej mene	10,037.4		(284.5)
2.2 V slovenských korunách	25,733.5		(0.0)
3 Záväzky voči zahraničným bankám a medzinárodným inštitúciám		21,671.6	(3,123.1)
3.1 V cudzej mene	20,967.5		(3,123.1)
3.2 V slovenských korunách	704.1		(0.0)
4 Emitované cenné papiere		27,876.3	(251.2)
4.1 V zahraničí v cudzej mene	4,526.3		(251.2)
4.2 Ostatné	23,350.0		(0.0)
5 Záväzky voči tuzemským bankám		68,183.7	(4,043.6)
5.1 Peňažné rezervy bánk	33,016.7		(1,047.6)
5.2 Ostatné	35,167.0		(2,996.0)
6 Záväzky voči štátnemu rozpočtu		25,818.2	(1,315.5)
6.1 Účet štátu Slovenskej republiky	18,571.6		(1,830.5)
6.2 Štátne fondy	7,246.6		(-515.0)
7 Ostatné pasíva		50,937.0	(185.0)
7.1 Vklady klientov	25,429.0		(-3,055.5)
7.2 Ostatné	25,508.0		(3,240.5)
8 Čisté obchodné imanie		17,271.7	(1,318.2)
8.1 Vlastný kapitál	10,468.7		(0.0)
8.2 Ostatné vlastné prostriedky	6,803.0		(1,318.2)
		316,243.2	**(8,357.0)**

Ing. Marián Jusko, CSc. v. r.
guvernér

Ing. Anna Pastuchová, PhD. v. r.
vrchná riaditeľka úseku informatiky

Národná banka Slovenska

DEKÁDNA BILANCIA AKTÍV A PASÍV k 10. 09. 2000 v mil. Sk

AKTÍVA			Zmena oproti 31.08.2000
1 Zlato		1,028.0	(0.0)
2 Vklady v MMF		31,171.8	(101.2)
2.1 V cudzej mene	5,438.3		(101.2)
2.2 V slovenských korunách	25,733.5		(0.0)
3 Vklady v zahraničných bankách a medzinárodných inštitúciách v cudzej mene		2,700.5	(-2,259.2)
3.1 Vklady v zahraničných bankách	1,886.7		(-2,278.6)
3.2 Vklady v medzinárodných inštitúciách	813.8		(19.4)
4 Pohľadávky voči zahraničiu v cudzej mene		5,597.1	(-5,513.0)
5 Pohľadávky voči tuzemským bankám		41,471.6	(-97.3)
5.1 Pohľadávky z refinancovania	11,541.8		(-73.8)
5.2 Ostatné pohľadávky	29,929.8		(-23.5)
6 Cenné papiere		206,004.9	(3,209.1)
6.1 Zahraničné v cudzej mene	206,004.9		(3,209.1)
6.2 Štátne v slovenských korunách	0.0		(0.0)
6.3 Ostatné v slovenských korunách	0.0		(0.0)
7 Majetkové účastiny		144.8	(0.0)
7.1 Zahraničné v cudzej mene	24.8		(0.0)
7.2 Ostatné	120.0		(0.0)
8 Ostatné aktíva		23,396.0	(-169.3)
8.1 Úvery klientom	508.2		(-18.0)
8.2 Ostatné	22,887.8		(-151.3)
		311,514.7	**(-4,728.5)**

PASÍVA			Zmena oproti 31.08.2000
1 Emisia obeživa		68,895.8	(182.0)
2 Záväzky voči MMF		35,961.2	(190.3)
2.1 V cudzej mene	10,227.7		(190.3)
2.2 V slovenských korunách	25,733.5		(0.0)
3 Záväzky voči zahraničným bankám a medzinárodným inštitúciám		20,288.9	(-1,382.7)
3.1 V cudzej mene	19,584.8		(-1,382.7)
3.2 V slovenských korunách	704.1		(0.0)
4 Emitované cenné papiere		24,450.0	(-3,426.3)
4.1 V zahraničí v cudzej mene	0.0		(-4,526.3)
4.2 Ostatné	24,450.0		(1,100.0)
5 Záväzky voči tuzemským bankám		71,216.8	(3,033.1)
5.1 Peňažné rezervy bánk	39,343.9		(6,327.2)
5.2 Ostatné	31,872.9		(-3,294.1)
6 Záväzky voči štátnemu rozpočtu		20,728.6	(-5,089.6)
6.1 Účet štátu Slovenskej republiky	14,893.0		(-3,678.6)
6.2 Štátne fondy	5,835.6		(-1,411.0)
7 Ostatné pasíva		52,884.8	(1,947.8)
7.1 Vklady klientov	26,256.4		(827.4)
7.2 Ostatné	26,628.4		(1,120.4)
8 Čisté obchodné imanie		17,088.6	(-183.1)
8.1 Vlastný kapitál	10,468.7		(0.0)
8.2 Ostatné vlastné prostriedky	6,619.9		(-183.1)
		311,514.7	**(-4,728.5)**

Ing. Marián Jusko, CSc. v. r.
guvernér

Ing. Anna Pastuchová, PhD. v. r.
vrchná riaditeľka úseku informatiky

Národná banka Slovenska

DEKÁDNA BILANCIA AKTÍV A PASÍV k 20. 09. 2000 v mil. Sk

AKTÍVA			Zmena oproti 10.09.2000
1 Zlato		1,028.0	(0.0)
2 Vklady v MMF		31,260.2	(88.4)
2.1 V cudzej mene	5,526.7		(88.4)
2.2 V slovenských korunách	25,733.5		(0.0)
3 Vklady v zahraničných bankách a medzinárodných inštitúciách v cudzej mene		2,058.0	(-642.5)
3.1 Vklady v zahraničných bankách	1,223.7		(-663.0)
3.2 Vklady v medzinárodných inštitúciách	834.3		(20.5)
4 Pohľadávky voči zahraničiu v cudzej mene		16,789.0	(11,191.9)
5 Pohľadávky voči tuzemským bankám		41,453.6	(-18.0)
5.1 Pohľadávky z refinancovania	11,523.9		(-17.9)
5.2 Ostatné pohľadávky	29,929.7		(-0.1)
6 Cenné papiere		202,535.1	(-3,469.8)
6.1 Zahraničné v cudzej mene	202,535.1		(-3,469.8)
6.2 Štátne v slovenských korunách	0.0		(0.0)
6.3 Ostatné v slovenských korunách	0.0		(0.0)
7 Majetkové účastiny		144.8	(0.0)
7.1 Zahraničné v cudzej mene	24.8		(0.0)
7.2 Ostatné	120.0		(0.0)
8 Ostatné aktíva		23,583.8	(187.8)
8.1 Úvery klientom	500.7		(-7.5)
8.2 Ostatné	23,083.1		(195.3)
		318,852.5	**(7,337.8)**

PASÍVA			Zmena oproti 10.09.2000
1 Emisia obeživa		72,244.2	(3,348.4)
2 Záväzky voči MMF		36,127.4	(166.2)
2.1 V cudzej mene	10,393.9		(166.2)
2.2 V slovenských korunách	25,733.5		(0.0)
3 Záväzky voči zahraničným bankám a medzinárodným inštitúciám		25,526.1	(5,237.2)
3.1 V cudzej mene	24,823.0		(5,238.2)
3.2 V slovenských korunách	703.1		(-1.0)
4 Emitované cenné papiere		24,450.0	(0.0)
4.1 V zahraničí v cudzej mene	0.0		(0.0)
4.2 Ostatné	24,450.0		(0.0)
5 Záväzky voči tuzemským bankám		69,991.3	(-1,225.5)
5.1 Peňažné rezervy bánk	36,497.6		(-2,846.3)
5.2 Ostatné	33,493.7		(1,620.8)
6 Záväzky voči štátnemu rozpočtu		18,049.7	(-2,678.9)
6.1 Účet štátu Slovenskej republiky	12,031.5		(-2,861.5)
6.2 Štátne fondy	6,018.2		(182.6)
7 Ostatné pasíva		54,789.6	(1,904.8)
7.1 Vklady klientov	25,785.8		(-470.6)
7.2 Ostatné	29,003.8		(2,375.4)
8 Čisté obchodné imanie		17,674.2	(585.6)
8.1 Vlastný kapitál	10,468.7		(0.0)
8.2 Ostatné vlastné prostriedky	7,205.5		(585.6)
		318,852.5	**(7,337.8)**

Ing. Marián Jusko, CSc. v. r.
guvernér

Ing. Anna Pastuchová, PhD. v. r.
vrchná riaditeľka úseku informatiky

Časový harmonogram dekádnych bilancií je k dispozícii na internetovej adrese http://www.nbs.sk